

Președintele interimar al României, Ilie Bolojan, în vizită la Federația Comunităților Evreiești din România

pag. 2

Purim 5785 la Templul Coral din Capitală

Purim 5785 a fost celebrat la Templul Coral din Capitală într-o atmosferă veselă, plină de culoare. Sala frumos împodobită a găzduit un public numeros, format din familii de enoriași și prieteni ai

comunității. Din conducerea Federației Comunităților Evreiești din România au fost prezenți președintele Silviu Vexler, vicepreședintele Ovidiu Bănescu, secretarul general Eduard Kupferberg.

Rugăciunea de *Maariv*, rostită de prim-rabinul Rafael Shaffer și de prim-cantorul Emanuel Pusztai, a fost urmată de pericopa rabinică în care s-au evidențiat atotputerea și atotștiința lui Dumnezeu: „Doar cel care deschide ochii vede Mâna sfântă a lui Dumnezeu care le conduce

pe toate. Ca să înțelegem ce se întâmplă în *Cartea Esterei*, trebuie să-i vedem începutul și sfârșitul. Începutul: a venit regele să-i ceară sfatul lui Haman. Împărăteasa nu a venit la masa festivă; ce pedeapsă i se cuvine? A spus Haman: e cu un cap prea înaltă; trebuie scurtată. Care a fost gândul lui? Avea și el o fiică – nu prea isteată, nu prea frumoasă, dar tatăl ei credea că ar merita să fie împărăteasă. A mai dat o poruncă: să se scrie către toate provinciile ca femeile să-și cinstească bărbații. Cum s-a încheiat? Vaști nu a mai fost împărăteasă, dar în locul ei nu a fost fiica lui Haman, ci Ester, cea care i-a încurcat tot planul. El a căutat cinste, dar și-a încheiat viața în rușine.”

Prim-rabinul Shaffer și-a continuat pericopa exemplificând printr-o poveste din Talmud și Midraș. Scrie în *Cartea Kohelet* și a devenit și un proverb românesc: cine sapă groapa altuia cade singur

Eva GALAMBOS
Claudia BOSOI
(Continuare în pag. 3)

Purimșpil la Teatrul Evreiesc de Stat

pag. 3

Israelul reia războiul în Gaza

pag. 4

Armata israeliană a prezentat primul raport despre evenimentele din 7 octombrie 2023

pag. 4

YIVO – un secol de la înființare

pag. 5

Eshet Chayil, ediție specială de Ziua Femeii

pag. 6

Poporul și Cartea

pag. 7

„Extremismul s-a normalizat, s-a mutat dinspre margine spre centrul sistemului politic: aceasta este marea și tulburătoarea noutate”

Interviu cu istoricul ADRIAN CIOFLÂNCĂ, directorul Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România

pag. 13

Centenar Solomon Marcus

pag. 15

O vizită în vila Ephrussi

pag. 17

Imaginea Purimului într-un reportaj al lui Brunea-Fox

pag. 22

Ilie Bolojan, președintele interimar al României, în vizită la Federația Comunităților Evreiești din România

Președintele interimar al României, domnul Ilie Bolojan, a avut recent o întâlnire cu președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, la Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor

din România, găzduit de Templul Unirea Sfântă din București.

„A fost o onoare deosebită să primesc vizita Președintelui interimar al României, domnul Ilie Bolojan”, a transmis cu acest prilej președintele FCER. „M-am bucurat să pot discuta cu domnia-sa despre viața evreiască din țara noastră, proiectele desfășurate la nivel național de către Federația Comunităților Evreiești din România, promovarea culturii și identității iudaice în contextul ascensiunii antisemitismului și extremismului, elemente din istoria recentă a comunităților evreiești, inițiativele de preservare și punere în valoare a patrimoniului evreiesc, programele de asistență socială și medicală pentru supraviețuitorii Holocaustului, dar și despre aspecte privind situația actuală și diferite evoluții recente”, a mai subliniat cu această ocazie domnul Silviu Vexler. (G.G.)

Scrisoare de mulțumire din partea președintelui Knessetului

Recent, președintele Parlamentului Statului Israel (Knesset), E.S. Amir Ohana, a transmis președintelui Federației Comunităților Evreiești din România, deputatul Silviu Vexler, o scrisoare de recunoștință pentru rolul său determinant în promovarea relațiilor dintre Israel și România, precum și pentru eforturile sale de preservare a vieții evreiești din România. Redăm mai jos textul acestei scrisori oficiale transmise președintelui FCER de Parlamentul Statului Israel:

„În mandatul dumneavoastră precedent, relațiile dintre țările și parlamentele noastre au fost ridicate la înălțimi istorice. Dedicarea dumneavoastră pentru promovarea relațiilor dintre România și Israel, dar și a intereselor Comunității Evreiești au jucat un rol semnificativ în creșterea remarcabilă a legăturii dintre noi. Atât eu, cât și colegii din Knesset vă suntem imens de recunoscători pentru prietenia de neclintit și pentru solidaritate.”

Din activitatea președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler

Redăm în cele ce urmează câteva dintre cele mai importante întâlniri și activități din agenda președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler, așa cum au fost ele reflectate pe pagina sa de Facebook.

Doi oficiali ai Republicii Azerbaidjan, în vizită la FCER

Președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, a primit mai întâi vizita ambasadorului Republicii Azerbaidjan în România, E.S. Gudsı Dursun oglu Osmanov. Discuțiile dintre cei doi au vizat unele situații și evoluții internaționale recente, viața evreiască din România, elemente din istoria recentă a comunităților evreiești, programele naționale desfășurate de Federația Comunităților Evreiești din România, inițiativele de preservare și punere în valoare a patrimoniului evreiesc din țara noastră, dar și dezvoltarea relațiilor și a cooperării dintre țara noastră și Azerbaidjan.

„Am apreciat în mod special faptul că Republica Azerbaidjan a adoptat recent definiția antisemitismului, care a fost inclusă și în manualele școlare,

precum și alte măsuri pentru protejarea memoriei victimelor Holocaustului”, a transmis cu acest prilej domnul Silviu Vexler.

A urmat vizita președintelui Consiliului de Stat pentru Afaceri Religioase al Republicii Azerbaidjan, domnul Ramin Alamshah oglu Mammadov. Discuțiile au vizat promovarea vieții și culturii evreiești în contextul ascensiunii antisemitismului și a extremismului la nivel național și internațional, dar și dezvoltarea relațiilor și a cooperării dintre țara noastră și Republica Azerbaidjan.

„În continuarea dialogului privind situația actuală și diferite evoluții recente, am explorat, împreună cu domnul președinte Mammadov, aspecte privind punerea în valoare a patrimoniului iudaic din România și din Re-

publica Azerbaidjan, protejarea vieții evreiești, dar și proiectele desfășurate de Federația Comunităților Evreiești din România”, a subliniat S. Vexler.

Recent, Republica Azerbaidjan a adoptat măsuri importante pentru asigurarea și dezvoltarea vieții evreiești, dar și pentru protejarea memoriei victimelor Holocaustului, în mod special restaurarea sinagogilor, promovarea culturii evreiești și adoptarea definiției antisemitismului, care a fost inclusă și în manualele școlare.

Problema ostaticilor israelieni din Gaza, expusă în Parlamentul României

La finalul lunii februarie, deputatul Silviu Vexler a susținut o declarație în plenul Camerei Deputaților cu privire la războiul din Gaza și la ostacii israelieni. Redăm mai jos textul integral al declarației președintelui FCER:

„Zilele trecute au fost marcate de eliberarea a șase dintre ostacii răpiți din Israel de organizația teroristă Hamas – unul dintre ei având cetățenie română. Bucuria reîntoarcerii lor ar fi trebuit să fie completată doar de dorința și convingerea momentului când toți ceilalți ostacii se vor întoarce acasă. Cu toate acestea, realitatea a fost total diferită.

Priviți bine, foarte bine, imaginea care este proiectată pe ecran. Kfir avea doar 9 luni, iar Ariel doar 4 ani atunci când au fost răpiți într-un mod brutal, alături de mama lor, Shiri Bibas. Cei mai tineri dintre ostacii răpiți în cadrul atacurilor teroriste îndreptate împotriva populației civile din Israel, poate cei mai tineri ostacii din istoria umanității. Din 7 octombrie 2023 și până acum, familia Bibas a refuzat să își piardă speranța. Acum două zile, lumea întreagă a aflat adevărul: un copil de 9 luni și unul de 4 ani au fost strangulați în captivitate, cu mâinile goale, în fața mamei lor, care a fost obligată să privească. Acum două zile s-au întors în Israel în sicrie.

Într-un moment al agoniei, furiei și disperării, nu cred că există cuvinte care să poată descrie ceea ce s-a întâmplat. Nu există niciun mod în care

așa ceva să poată fi înțeles. Moartea acestor copii nevinovați și a mamei lor, chinul și suferința indescrivibile ale acestei familii, violența inumană la care au fost supuși acești copii vor rămâne întotdeauna o pată asupra încregerii umanității.

Sunt părinte și am doi copii. Mă gândesc fără încetare cum ar fi să aflu că este vorba despre familia mea. Cred că orice părinte ar trebui să se gândească la aceste suflete atunci când privește la televizor sau pe Internet ceea ce se întâmplă în Israel. Ce să fac? Ce să fac dacă ar fi vorba despre familia dumneavoastră? Astăzi, întreaga lume trebuie să le ceară iertare lui Kfir, Ariel și Shiri. Pentru că au fost abandonați în mâinile răului absolut. Indiferent dacă este vorba despre Lorzi Deșertului, Brigăzile Mujahideen sau Hamas, este irelevant. Chiar dacă par nume diferite, toate sunt fețele terorismului palestinian.

Pentru cei care nu au văzut sau nu au vrut să vadă: atunci când au fost eliberați, ostacii păreau a fi supraviețuitorii lagărelor de exterminare din perioada Holocaustului. Torturați, violați, umiliți, ținuți în cuști din tuneluri, fără lumină, fără apă, înfometăți, obligați să semneze certificate de eliberare din robie și să le mulțumească criminalilor. Aceasta a fost realitatea lor, aceasta este realitatea zilnică a celor aflați încă în captivitate. Nu uitați!

Imaginea sicriilor care au fost prezentate într-o paradă publică macabră din Gaza reprezintă încă o dovadă a brutalității și a dimensiunii inumanității care caracterizează organizația teroristă Hamas. Acest spectacol josnic, revoltător, îngrozitor și crud încalcă orice noțiune a legilor internaționale. În timp ce Statul Israel a fost și este forțat să elibereze teroriști condamnați de un stat democratic pentru asasinare și atacuri îndreptate împotriva civililor, Hamas eliberează cadavre, inclusiv ale unor bebeluși și copii.

Statul Israel face, din nou, un sacrificiu indescrivibil pentru că prețuiește, mai mult decât orice altceva, viața – chiar și în fața morții. Pentru cei care încă nu au înțeles. Hamas

nu este o mișcare politică sau un grup de rezistență. Hamas este un cult al morții, care are un singur scop: distrugerea Statului Israel și anihilarea evreilor din întreaga lume. Ce fel de ființe țin cadavre drept ostacii? Cum poate o organizație internațională, așa cum este Crucea Roșie, să accepte astfel de situații fără să protesteze? Cum pot să existe oameni și instituții de mass-media care să încerce să îi protejeze pe ucigașii care au comis toate aceste atrocități și să stabilească o comparație între victime și teroriști?

Trăim vremuri cumplite, aparent de triumf al urii împotriva rațiunii. Avem obligația să nu uităm. Avem datoria să luptăm în permanență pentru demnitatea normalității. Lumea nu mai poate să ignore ceea ce se întâmplă. Acesta este testul moral care va defini societatea noastră. HaShem Yikom Damam!”

O reîntâlnire de suflet

„Am avut șansa și onoarea de a (re)întâlni o legendă vie și o personalitate uriașă a întregii lumii: maestrul Zubin Mehta”, a transmis președintele Federației Comunităților Evreiești din România, deputatul Silviu Vexler, în urma unei întâlniri recente cu legendarul dirijor. Rămân și astăzi memorabile cele două concerte extraordinare ale Orchestrei Filarmonicii din Israel, dirijate la București de maestrul Zubin Mehta pe scena Ateneului și pe scena Sălii Palatului, cu două invitate speciale: violonista Liša Batiashvili și pianista Martha Argerich. Un moment

istoric care a marcat împlinirea a 145 de ani de la acordarea cetățeniei primilor evrei din România.

(G.G.)

Purim 5785 la Templul Coral din Capitală

(Urmare din pag. 1) În ea. Sau altfel spus: cel care urcă prea mult are de unde să cadă. În viața de toate zilele vedem amenințări de tot felul, dar sărbătoarea de Purim ne învață să păstrăm lucrurile în perspectivă: chiar dacă un ticălos urcă, să știm că nu o va sfârși bine; iar oamenii buni, o dată și încă o dată, scapă ca prin urechile acului. Purimul nu e despre ceea ce a fost atunci, ci despre ceea ce se întâmplă astăzi și acum. Când vedem că vrăjmașului îi

merge bine, să știm că e vremelnic și că Dumnezeu ne va scăpa din toate. *Purim sameah!*

În continuare, Rafael Shaffer și Emanuel Pusztai au dat citire textului *Meghilat Ester* în limba ebraică, iar cele zece capitole au fost rezumate în limba română de Liviu Goldenberg. Cei prezenți în Templul Coral au putut afla cum împăratul Ahașveroș a repudiat-o pe soția sa, Vaști, apoi, simțindu-se singur, la sfatul sfetnicilor a decis să caute o altă soție și, dintre toate tinerele aduse din Imperiul Persan, a ales-o pe Ester pe care unchiul său, Mordehai, a sfătuit-o să nu spună că este evreică. Celelalte capitole prezintă fapta lui Mordehai care

a reușit să anihileze un complot împotriva lui Ahașveroș, intrigile lui Haman, sfetnicul împăratului Ahașveroș, împotriva lui Mordehai și a evreilor care urmau să fie omorâți, modalitatea în care Ester a reușit să-i prezinte împăratului adevăratele intenții ale lui Haman și să-i salveze pe evrei, și condamnarea lui Haman. Mordehai și Ester stabilesc apoi ca miracolul salvării evreilor să fie sărbătorit an de an, pe 14 și 15 Adar, de Purim, zile de veselie, de mese festive și daruri pentru cei săraci.

Deputatul Silviu Vexler, președintele FCER, i-a salutat pe cei prezenți în Templu, care au venit să celebreze Purimul, sărbătoarea bucuriei, a victoriei împotriva răului, dar a atras atenția că și astăzi apar noi Hamani pe care trebuie să-i înfruntăm, dar nu trebuie să-i încurajăm. „Purimul, a spus Silviu Vexler, este o sărbătoare care celebrează curajul nețărmit, tăria unui popor de a înfrunta orice pericol văzut sau mai puțin văzut, fizic, moral sau sufletesc. Este și un moment în care trebuie să ne aducem aminte că puterea adevărată vine atunci când suntem împreună.” Președintele FCER le-a urat enoriașilor bun venit „acasă, la Templul Coral”. „Această seară să fie prima din multe altele în care găsiți timpul și dorința de a zâmbi alături de întreaga comunitate, așa cum și noi zâmbim când suntem împreună”, a spus președintele FCER, dorind tuturor „o seară minunată, din toată inima”.

Geni Brenda Vexler, actriță a Teatrului Evreiesc de Stat, a prezentat programul artistic al spectacolului de Purim (*Purimșpil*).

Pe scena Templului Coral a urcat Corul de copii Nisim Muzicalim, dirijat de Bogdan Lișin și coordonat de Magda Țucăr. Cu bucurie și încredere în sine, deghizați așa cum se cuvine de Purim, ei au interpretat o serie de cântece în ebraică, stârnind admirația nu numai a părinților și bunicilor, ci și a tuturor spectatorilor care i-au fotografiat și i-au aplaudat emoționați.

Katia Pascariu, actriță a Teatrului Evreiesc de Stat, a interpretat convingător un monolog din *Dora care știe Tora*, piesă scrisă de Alexander Levenbuk, fondatorul singurului teatru evreiesc din Moscova, Teatrul Shalom, în 1988. Într-un ton tragicomic, Dora spune povestea celor trei căsnicii eșuate prin care a trecut, cu omul de afaceri Leizer, cu bețivul Șmulik și

cu ultrareligiosul Solomon, anunțând că „lista soților e deschisă”.

Bucharest Klezmer Band, dirijată de Bogdan Lișin și coordona-

zicale susținute de juniorii reuniți în corul de copii Nisim Muzicalim al Comunității Evreilor din București, dirijor Bogdan Lișin. Trupele de dansuri israeliene Haverim și Hora, coordonate de coregrafa Ioana și Alexandru Simion și manageriate de Silviu Horn, au prezentat o serie de momente coregrafice inspirate din ritmurile hasidice și modern contemporane. Bucharest Klezmer Band (trupa Comunității Evreilor din București, manager Silviu Horn, și TES Orchestra, dirijor Bogdan Lișin) a oferit o suită de momente muzicale susținute de Geni Brenda Vexler și Arabela Neazi, cărora li s-au alăturat Carla Lișin, Isadora Băltățeanu și Carmen Hannah Iovițu. Umorele la superlativ, grație actorilor Roxana Guttman, Mircea Dragoman, Andrei Miercure, Mihai Prejban, Mihai Ciucă și Nicolae Călugărița. Actorilor TES li s-au alăturat doi invitați speciali, Vasile Muraru și Valentina Fătu, care au prezentat un număr comic de revistă, intens aplaudat. Seara a fost încheiată în ritmurile de odinioară ale binecunoscutului interpret de folk Mircea Baniciu.

Dan DEMETRIAD

Purimșpil la Teatrul Evreiesc de Stat

Tradiția spectacolului de Purim continuă și în anul 5785, ca de obicei găzduit de scena Teatrului Evreiesc de Stat din București. Organizatori – Federația Comunităților

Evreiești din România, prin Departamentul Cultură, Istorie, Artă & Media, director Robert Schorr, și JDC România, având ca parteneri Comunitatea Evreilor din București, Teatrul Evreiesc de Stat, grație sprijinului Fundației Caritatea.

Un moment de suflet, într-un loc de suflet

Directorul Teatrului Evreiesc de Stat, regizorul Andrei Munteanu, a adresat o urare de bun-venit tuturor participanților și tradiționala urare de Hag Purim Sameah.

Președintele FCER-CM, deputatul Silviu Vexler, a adresat un mesaj de Hag Purim Sameah pentru „un moment de suflet, într-un loc de suflet”, scena TES: „Purim este o sărbătoare cu totul deosebită, este momentul în care oricine poate să fie oricine, când

poate să își pună sau să își dea jos o mască. Un moment din lumea evreiască ce este dedicat exclusiv bucuriei și zâmbetului. În această seară vă doresc din toată inima să zâmbiți și împreună să putem uita de toți Hamanii și de toți Ahașveroșii care ascultă de Hamani și care au dorit să facă rău nu doar poporului evreu, ci întregii lumi.” Aflat pe scena TES, pe care l-a caracterizat drept „un templu al culturii evreiești”, Silviu Vexler a felicitat-o pe soția sa, actrița Geni Brenda Vexler, care tocmai a împlinit 25 de ani de când slujește

Teatrul Evreiesc de Stat și limba idiș. De asemenea, deputatul a rememorat legătura sa afectivă cu TES: „Teatrul Evreiesc de Stat a fost și rămâne până în ziua de astăzi un simbol al evreilor din România. Am crescut aici, am învățat să zâmbesc și să vorbesc în acest loc. Un teatru unic, plin de minuni, de zâmbete și de oameni minunați care și-au dedicat cariera culturii evreiești și limbii idiș.”

Bucurie și speranță: sub aceste auspicii s-a desfășurat Purimșpilul, în regia lui Andrei Munteanu. El a inclus momente mu-

tă de Silviu Horn, vicepreședintele Comunității Evreilor din București, a încântat audiența cu un repertoriu în ebraică și idiș. Solistele trupei au fost Carmen Hannah Iovițu, Geni Brenda Vexler, Arabela Neazi și Carla Lișin.

Ana Maria Donosa, actriță talentată a Teatrului de revistă „Constantin Tănase” și bună prietenă a comunității evreiești bucureștene, a predat „Cursul de chakra”, menit să demonstreze, în cheie umoristică, felul în care „chakrele desfundate înseamnă probleme rezolvate”.

Seara s-a încheiat cu un recital depotrivă sensibil și energic al Corului Templului Coral, dirijat de Robert Levensohn-Olteanu.

Geni Brenda Vexler le-a adresat mulțumiri lui Silviu Horn și Magdei Țucăr, organizatorii festivităților de Purim la Templul Coral.

Purimul Copiilor și Mișloah Manot

Cine a vrut să afle unde se găsește cea mai curată bucurie de Purim a putut privi în ochii copiilor trăind cu seriozitate rolurile râvnite: prinți și prințese, personaje din seriarele cele mai îndrăgite de ei, vestitori

ai primăverii: fluturi, găze, flori... O explozie de fantezie pregătită din timp. Mai întâi a fost avanpremiera Concursului Parada Costumei pe scena sălii mari a JCC. Apoi mășcuțele, în pași de dans, însoțite de muzică evreiască, au fost aplaudate în tact. Coordonatoare a serbării, Orli Borta. Concurențele și concurenții nu puteau apărea oricum pe scenă. Pentru ultimele detalii, competitorii au poposit la stațiile de coafură, machiaj, pictură facială, mici accesorii scilpitoare pentru costume. Alte opriri au fost la stațiile de citit

Meghilat Ester, de făcut

Julia DELEANU
(Continuare în pag. 7)

Israelul reia războiul în Gaza

Pe 18 martie a.c. Israelul a reluat bombardamentele în Fâșia Gaza, prima lovitură armată la scară largă după acordul de încetare a focului, semnat cu două luni în urmă. Potrivit unui comunicat al armatei israeliene, s-a decis „efectuarea unor lovituri extinse asupra unor obiective ale teroriștilor Hamas din Fâșia Gaza”. Înaintea începerii bombardamentelor, populația a fost atenționată să părăsească zona. Ministerul Sănătății din Gaza, care este supravegheat de Hamas, a declarat că au murit peste 400 de persoane, printre care mulți civili.

Acțiunea Israelului a fost consecința eșecului unor negocieri duse de mai multe săptămâni, fără rezultate concrete. Partea israeliană a cerut extinderea armistițiului prevăzut în prima fază a negocierilor și eliberarea ostaticilor. Hamas a solicitat trecerea la etapa a doua care, în ultimă instanță, trebuia să ducă la retragerea totală a forțelor israeliene din Fâșie, reorganizarea administrativă și începerea reconstrucției, aspecte pentru care nu există deocamdată proiecte.

La rândul său, Hamas a acuzat Israelul că a încălcat acordul de încetare a focului și că expune ostaticii din Gaza la „un destin necunoscut”. Indirect, teroriștii Hamas au amenințat Israelul că, în cazul reluării luptelor, îi vor executa pe ostatici.

Într-o declarație a biroului premierului israelian, se arată că Benjamin Netanyahu împreună cu ministrul apărării, Israel Katz, au dat ordine militarilor să acționeze, măsură luată din cauza „refuzului repetat al Hamas” de a-i elibera pe ostatici. Militanții Hamas au respins toate propunerile emisarului american Steve Witkoff și ale altor mediatori. „De-acum înainte, Israe-

lul va acționa împotriva Hamas cu o putere militară crescută”, se arată în declarație.

Reluarea luptelor s-a efectuat cu acordul Statelor Unite cu care Israelul s-a consultat. Karoline Leavitt, secretarul de presă al Casei Albe, declara pentru Fox News: „Așa cum președintele Donald Trump a afirmat fără niciun echivoc, Hamas, forțele Houthi, toți cei care încearcă să terorizeze nu numai Israelul, ci și Statele

Unite ale Americii, vor plăti un preț. Iadul se va dezlănțui.”

Israelul a lansat și o ofensivă terestră limitată și a recucerit o zonă importantă între nordul și sudul Fâșiei Gaza.

Confruntări sporadice au loc și în sudul Libanului între forțele militare israeliene și Hezbollah care nu respectă înțelegerile convenite să ducă la pace în nordul Israelului. În zona Golan, autoritățile israeliene au acordat permisiunea druzilor din partea siriană a Înălțimilor Golan să vină să lucreze în Israel.

Pe plan intern au început să apară documente legate de eșecul părții

israeliene de a prevedea și a contracara în timp util atacul sângeros al Hamas din 7 octombrie 2023. Au fost publicate două rapoarte, unul în urma investigațiilor făcute de forțele armate israeliene și unul al Shin Bet, agenția de informații interne a Israelului. În ambele documente s-au recunoscut slăbiciunile celor două sectoare, iar Shin Bet și directorul său general, Ronen Bar, și-au asumat responsabilitatea pentru că nu au reușit să proteje-

ze securitatea israelienilor. Benjamin Netanyahu a decis să-l demită pe Ronen Bar, directorul Shin Bet, din cauza neîncrederii pe care o are față de șeful securității interne. Propunerea premierului a fost votată în unanimitate de cabinet, a precizat un comunicat al biroului premierului israelian. Votul a avut loc după ce, în prealabil, Netanyahu s-a întâlnit cu Bar și l-a informat că va propune să fie demis. Într-o declarație video, Netanyahu a explicat că „neîncrederea lui constantă” față de Bar a dus la această măsură. O parte a cetățenilor israelieni au protestat față de decizia luată împotriva lui Bar.

Shin Bet își recunoaște eșecul

La câteva zile după publicarea raportului armatei israeliene cu privire la erorile care au dus la tragedia din 7 octombrie 2023, Shin Bet, agenția de informații interne, și-a asumat într-un raport răspunderea pentru o serie de erori. Agenția a acceptat răspunderea pentru multiple eșecuri care au determinat masacrul din 7 octombrie și luarea de ostatici, dar a relevat și că a transmis avertismente despre o mai mare mobilizare a Hamas. Numai că premierul și guvernul le-au ignorat și au refuzat să acționeze conform recomandărilor Shin Bet.

Una dintre erorile care au determinat cele întâmplare a fost problema lipsei informatorilor, partea umană a activității care garantează succesul unei agenții de informații. Shin Bet nu a reușit să recruteze surse umane. Neexistând acces în Gaza și lucrând în exclusivitate de la distanță, nu a putut obține informații care să indice sau să avertizeze despre activități neobișnuite în Fâșia Gaza, se arată în raport. În perioada dinaintea de 2023, unitatea de contraspionaj Hamas și-a întărit securitatea, a reușit să expună spionii Shin Bet în Gaza și agenția a întâmpinat dificultăți în recrutarea unor oameni noi. În ceea ce privește partea de tehnologie, deși era eficientă, înainte de război nu a fost folosită pe deplin, ca să se evite expunerea surselor și a metodelor de operare. Agenția dispunea totuși de un mare volum de informații, numai că ele nu au fost exploatate pe deplin.

În raport, Ronen Bar, directorul Shin Bet, și-a asumat răspunderea și a recunoscut că organizația nu a reușit să prevină masacrul din 7 octombrie. Încă în 2018 și apoi în 2022, Shin Bet a obținut planul de război al Hamas, cu numele de cod „Zidurile Ierihonului”, dat de partea israeliană. Deoarece planurile de atac nu erau complete, Shin Bet a considerat că amenințarea unui atac masiv împotriva Israelului nu era realistă. Agenția nu a conștientizat că Hamas se pregătește de o incursiune dinspre Gaza și a crezut că cea mai mare amenințare din partea grupului terorist ar fi stărnirea violenței în Cisiordania.

Pe de altă parte, în noaptea de 6 spre 7 octombrie, Shin Bet a sesizat semne de avertizare pe care le-a transmis poliției, armatei și Consiliului de Securitate Națională. Deși mai târziu a observat o escaladare a indiciilor care demonstau că Hamas pregătește ceva, a greșit în aprecieri, afirmând că nu este vorba de un atac pe scară largă.

Odată cu proliferarea semnalelor care au alertat agenția, Shin Bet a trimis Tequila, echipa sa cea mai performantă de luptă, care s-a confruntat cu Hamas, dar, din lipsă de informații, nu credea că este vorba de punerea în aplicare a planului „Zidurile Ierihonului”.

Armata israeliană a prezentat primul raport despre evenimentele din 7 octombrie 2023

Recent, Forțele Israeliene de Apărare au prezentat rezultatele unor investigații la nivel înalt, legate de eșecurile militarilor israelieni în fața atacurilor ucigăse ale Hamas, pe 7 octombrie 2023, soldate cu 1.200 de victime israeliene și 251 de ostatici. 5000 de teroriști Hamas din Gaza au năvălit în sudul Israelului și au acționat cu o cruzime inimaginabilă. Armata israeliană a încercat să reacționeze, dar bazele ei de lângă graniță au fost ocupate, iar în haosul instalat lanțul de comandă a fost întrerupt, a relatat presa israeliană.

Materialul dat publicității subliniază eșecul colossal în pregătirea armatei cu ani de zile înaintea invaziei Hamas, în ultimele ore dinaintea și în timpul invaziei, când grupul terorist ucidea și răpea ostatici. Abia la câteva luni după invazie s-a recunoscut că Divizia Gaza a armatei, unitatea regională care răspundea de Fâșie și de protejarea sudului Israelului, a fost pentru câteva ore paralizată. Haosul și confuzia din acea zi au întârziat catastrofal reacția la atacul Hamas.

Armata israeliană a prezentat date informative culese, care, de-a lungul anilor, au fost în mod insistent interpretate eronat, încrederea exagerată a militarilor în instalațiile de avertizare timpurie care ar fi permis pregătirea pentru apărare, măsura în care, ca număr, trupele au fost depășite de teroriștii invadatori și eșecul în a conștientiza ce făcea Hamas.

Detaliile la nivelul Statului Major

s-au concentrat asupra a patru probleme principale.

În primul rând asupra felului în care, în ultimii zece ani, armata a perceput situația din Gaza. Înaintea de tragedia din 7 octombrie, armata a crezut că grupul terorist Hamas din Gaza nu reprezintă o amenințare serioasă pentru Israel, că rețeaua de tuneluri se afla în stare proastă și că orice încercare de trecere a frontierei va fi anihilată de gardul de la graniță al Israelului, înzestrat cu înaltă tehnologie. Investigația a evidențiat existența unei adevărate prăpastii între percepția armatei asupra Hamas și ceea ce făcea, de fapt, grupul terorist.

Al doilea aspect analizat s-a referit la aprecierile organelor de informare ale armatei despre Hamas, între 2014 și până la izbucnirea războiului. Investigațiile au constatat că, în decursul anilor, Directoratul Militar de Informații a primit informații și planuri cu privire la intențiile Hamas de a lansa un atac masiv împotriva Israelului, dar ele nu au fost crezute, susținându-se că sunt nerealiste și imposibil de pus în practică. În schimb, Directoratul a apreciat fals că liderul Hamas, Yahya Simwar, este un pragmatic care nu caută o escaladare majoră cu Israelul, că grupul terorist a apreciat războiul din 2021 drept un eșec și că se concentrează asupra lansărilor de rachete, și nu asupra unei invazii terestre.

După investigarea eșecurilor din 7 octombrie, armata a ajuns acum la

concluzia că Hamas a decis în aprilie 2022 să lanseze un astfel de atac. În septembrie 2022, grupul terorist era pregătit în proporție de 85%, iar în mai 2023 a decis lansarea atacului la 7 octombrie.

Referitor la informațiile disponibile și la procesul decizional, investigațiile au arătat că, în ajunul atacului, armata a identificat cinci indicii de activitate neobișnuită a Hamas cu o noapte înaintea atacului, dar a crezut că nu se referă la un atac iminent și că comportamentul, luarea deciziei și analiza informațiilor de către armată cu privire la noaptea dintre 6 și 7 octombrie se bazează pe rezultatele unor aprecieri false despre Hamas. În consecință, oficialități la toate nivelurile din cadrul Directoratului Militar de Informații nu au transmis un avertisment privind ceea ce se va întâmpla.

Referitor la comenzile date în timpul confruntărilor din perioada 7-10 octombrie, Statul Major nu și-a dat seama în timp real că Divizia Gaza a pierdut lupta pentru câteva ore în prima zi. Practic, Divizia Gaza a fost copleșită numeric pentru câteva ore și armata nu a știut acest lucru. 767 de membri ai Diviziei s-au confruntat cu 5.000 de teroriști. De aceea Statul Major nu a înțeles gravitatea atacului și nu a reușit să creioneze o imagine concludentă a situației operaționale.

Investigația a ajuns la concluzia că armata nu a reușit să protejeze civilii israelieni și nu a fost pregătită pentru un atac-surpriză de mari dimensiuni.

Intensificarea discursului incitator la ură pe platforma X, deținută de Elon Musk

Un nou studiu realizat de Universitatea Berkley din California a constatat că, după ce miliardarul Elon Musk a achiziționat X (Twitter), discursul incitator la ură a crescut cu 50%. Studiul a folosit

incitator la ură s-a dublat în săptămânile dinaintea preluării Twitter de către Musk și s-a menținut până în mai 2023. În această perioadă numărul like-urilor la postările care foloseau insulte homofobe, transfobe și rasiste a crescut cu 70%, sugerându-se că a crescut numărul utilizatorilor expuși. Numărul boților și al altor conținuturi false nu s-a redus, deși Musk s-a angajat public că o va face.

Studiul vine după alte cercetări similare, care au observat o creștere a discursului incitator la ură sau antisemit după achiziționarea de către Musk în 2022 a platformei, fapte relevate și de un document al Institutului pentru Dialog Strategic și de Centrul de Contracurarea a Urii Digitale.

Studiul menționează că, după achiziționarea de către Musk a platformei, au avut loc schimbări organizatorice și ale conducerii, în paralel cu desființarea Consiliului Consultativ de Încredere și Siguranță care se ocupa de menținerea moderației în postări. Dar, din cauza lipsei de transparență cu privire la aceste schimbări, nu se știe măsura în care ele au influențat profilul actual al platformei X, se arată în studiu. (E.G.)

inteligenta artificială (IA) pentru a colecta aleatoriu postări pe X care conțineau termeni sau fraze legate de discursuri instigatoare la ură, în limba engleză, în perioada octombrie 2022 - iunie 2023, perioadă în care Musk a deținut conducerea X.

Cercetătorii au făcut apoi o selecție pentru a controla dacă fiecare postare corespunde criteriilor și pentru a elimina duplicatele sau repostările. Au adunat de asemenea postările „grupului de control”, începând din ianuarie 2022, pentru a compara cantitatea de ură pe platformă.

Analiza a relevat că discursul in-

YIVO – un secol de la înființare

Institutul YIVO (Yidisher Visnshaflekher Institut – Institutul Științific Evreiesc) marchează în 2025 aniversarea a 100 de ani, printr-o serie de evenimente și conferințe, unele inclusiv în mediul online, care evocă dedicarea sa timp de un secol pentru conservarea și studierea istoriei și culturii evreiești est-europene. Printre inițiative se numără și inaugurarea, la jumătatea anului 2025, a unui Centru Media și de Învățare care va oferi experiențe educaționale bazate pe bogatele sale arhive, permițând vizitatorilor să intre în contact cu istoria și cultura evreiască prin intermediul colecțiilor YIVO.

Înființat la Vilnius la inițiativa unui grup de savanți și intelectuali dedicați cercetării istoriei și culturii evreiești, YIVO a devenit rapid o instituție majoră pentru cercetarea limbii și culturii idiș, colectând mii de cărți, manuscrise și materiale de arhivă. Înaintarea armatei naziste în Europa de Est a determinat YIVO să își mute activitățile la New York. Un al doilea centru important, cunoscut sub numele de Fundacion IWO, a fost înființat în Buenos Aires, Argentina. Noul sediu al organizației a fost stabilit definitiv în New York în anul 1940, grație eforturilor directorului Max Weinrich.

O parte din arhiva rămasă la Vilnius a fost confiscată de naziști în anul 1941 și trimisă la Frankfurt pentru a deveni baza unui departament antisemit al universității planificate de naziști. Însă armata americană a recuperat aceste documente în anul 1946 și le-a returnat institutului.

Astăzi, patrimoniul YIVO este unul

impresionant, format din 24 de milioane de articole, inclusiv colecții de sunet și muzică, colecții de teatru și artă, fotografii și filme, manuscrise, jurnale, memorii, corespondență personală și multe altele. De asemenea, biblio-

teca YIVO include aproape 400.000 de volume în toate limbile europene și conține cea mai mare colecție de cărți, reviste și ziare în limba idiș din lume. Nu în ultimul rând, Programul „Uriel Weinreich”, în limba, literatura și cultura idiș, este cel mai vechi program continuu de învățare a limbii idiș, inițiat în vara anului 1968.

Dan DRUȚĂ

Planuri pentru Fâșia Gaza, post-război

Aflat în vizită la Washington, Yair Lapid, liderul opoziției israeliene, a prezentat un plan pentru Fâșia Gaza, după război. Viziunea lui se referă la o administrație exercitată de Egipt. „Israelul nu poate accepta ca Hamas să rămână la putere. Autoritatea Palestiniană nici nu vrea, nici nu este în stare să administreze Gaza în viitorul apropiat, iar o ocupație israeliană nu este de dorit și nici nu este posibilă. O permanentă stare de haos este atât o amenințare de securitate, cât și un dezastru umanitar”, a declarat Lapid vorbind la Fundația pentru Apărarea Democrațiilor. Potrivit planului prezentat de el, Egiptul ar prelua responsabilitatea pentru administrarea Fâșiei Gaza timp de 8 ani, cu opțiunea de prelungire la 15 ani. În schimb, datoriile externe ale Egiptului ar urma să fie plătite de comunitatea internațională.

Egiptul se confruntă cu o situație economică dificilă, duce lipsă de valută străină, ceea ce a determinat

o creștere a emigrației în ultimii ani. Cea mai mare parte a valutei străine a Egiptului provine din trecerea vaselor prin canalul de Suez și din turism, ambele grav afectate de războiul din Gaza și de atacurile Houthis din Yemen. Inflația a atins niveluri-record, mulți cetățeni nefiind în stare să facă față dificultăților.

„Egiptul este un partener strategic-cheie și un aliat sigur de aproape 50 de ani, un stat sunit puternic, moderat, pragmatic și un important jucător în regiune. Iar președintele El-Sissi este o forță stabilizatoare în Orientul Mijlociu și în Africa”, a mai arătat Lapid.

Planul prezentat de el prevede desfășurarea de militari egipteni în Gaza, împreună cu alți (Continuare în pag. 16)

Insuportabila greutate a puterii

Marea lecție ignorată a acestor vremuri strâmbe, cumplite (și încă suntem abia la alt început) este cât de mult contează caracterul unui conducător.

Cât de importantă este inteligența. Cât de importantă este educația. Cât de importantă este empatia. Cât de importantă este sensibilitatea umană. Cât de importantă este memoria. Cât de importantă este toleranța. Cât de importantă este delicatețea. Cât de importantă este claritatea morală. Cât de importantă este generozitatea. Fără aceste minime calități umane, puterea devine o greutate care îl zdrobește nu doar pe cel care o poartă. Îi zdrobește și pe ceilalți. Popoare întregi, țări întregi, continente întregi, lumea întregă și cât ne-a mai rămas din istorie.

Demagogii nu au aceste calități, nu le au „eroii salvatori” – care sunt doar mituri. Ba dimpotrivă, aceștia sunt îndeobște traversați de opusul acestor însușiri.

Așa se ajunge la monstruoziități în trecerea timpului, așa s-a scris mereu cu sânge istoria oamenilor, căci războaiele nu au ocolit niciodată specia om. Lemnul strâmb al omenirii a fost întotdeauna aici, acum a putrezit și a căpătat nuanțe portocalii.

Viziunea, echilibrul, moderația, soluțiile raționale, decența – toate acestea ne spun că nu poți să te aliezi cu un criminal de război și că nu poți să transformi cel mai fierbinte loc din Orientul Mijlociu într-unul dintre cele resorturi de lux în care se retrag frații Tate după ce își fac de cap într-o țară uitată din Europa de Est, o țară cu o justiție precară și cu grave probleme de etică în rândul elitelor.

Și se vede treaba că nici tehnoprezenții nu le au. Bogăția extremă și sărăcia extremă nasc deopotrivă monștri.

M-am retras – strategic – din calea realității tulburătoare în cărți, mai vechi și mai noi.

Am recitat *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, de Zigu Ornea (republicată chiar în 2025, la Polirom). Nu credeam că, la treizeci de ani de când a apărut, această carte (poate cea mai bună carte de la noi despre Interbelic) va fi atât de actuală. E mai actuală acum decât în

1995! E îngrozitor, dar e adevărat.

România e sub un nou asalt al extremiștilor, iar nostalgiile legionare nu sunt o ficțiune, sunt o realitate teribilă, care vorbește despre cât de puțin am învățat cu toții în ultimele decenii despre cum apar pe lume orbirea și lagărele.

Mai departe am citit cartea *Fata cu părul roșu de la Auschwitz*, de Nechama Birnbaum (o poveste adevărată). A fost publicată la Humanitas fiction, în 2025, în traducerea Ancăi Dumitru. Fata aceasta cu părul roșu este bunica Nechamei Birnbaum, iar acțiunea începe chiar în satul Crasna, în Sălajul românesc, pe atunci aflat sub administrație ungară. E o poveste teribilă, cum sunt toate cele care au în centru Auschwitzul.

Rozi Greenstein, bunica scriitoarei, a supraviețuit lagărului morții și avea să moară zeci de ani mai târziu, după ce a avut cinci copii, douăzeci și opt de nepoți, o sută douăzeci de strănepoți și șapte stră-stră-strănepoți. O lume întregă.

Cartea aceasta este o simfonie a poftei de viață, a voinței de a rămâne viu, pentru că viața aceasta – imperfectă, atât de des crudă, absurdă – este tot ce avem. O lecție enormă și o vedere de pe partea luminoasă a naturii umane, care izbucnește totuși și în cel mai atroce întuneric.

Și nu în ultimul rând am citit-o pe Lidija Dimkovska, *O viață de rezervă* (Casa Cărții de Știință, traducere de Octavian Blenchea, volum publicat în 2019), o cu totul altfel de poveste, dar cumva aceeași. Are în centru destrămarea Iugoslaviei, sfârșitul comunismului, războaiele din anii 1990, fanatismul religios. O carte-monument despre oamenii care mor și oamenii care trăiesc să spună povestea. O carte-monument, recompensată cu Premiul Uniunii Europene pentru Literatură. O carte-monument care are în centru două surori siameze alipite la cap, dorișta lor cea mai mare fiind aceea de a se separa într-o zi. Într-o zi, într-o zi, într-o zi...

Și uite că, cu toate căte se întâmplă pe lume, ca în începutul romanului *Învierea*, scris de contele Lev Nikolaevici Tolstoi acum mai mult de o sută de ani, indiferent ce fac oamenii pe pământ, soarele continuă să răsară și vine, iată, primăvara...

Andrei CRĂCIUN

TZMARMORET

Eshet Chayil, ediție specială de Ziua Femeii

Ziua Femeii a fost celebrată, în seara de 9 martie 2025, printr-o ediție specială *Eshet Chayil*, eveniment dedicat doamnelor și domnișoarelor. Moderatorul a fost Radu Niculescu, coordonator de programe la JCC București.

Emanuel Pusztai, prim-cantorul Federației Comunităților Evreiești din

și nu rău, în toate zilele vieții lui. (...) Ea își deschide gura cu înțelepciune, iar învățătura bunătății este pe limba ei. Ea anticipează nevoile casei ei, iar pâinea trândăviei nu mănâncă. Copiii ei se ridică și o sărbătoresc, iar soțul ei o laudă. Multe fiice au dobândit victorie, dar tu le-ai depășit pe toate!"

O invitată-surpriză a fost soprana Felicia Filip, directoarea Operei Comice pentru Copii, care a vorbit despre semnificațiile Zilei Femeii și ale anotimpului pe care aceasta îl aduce cu sine: „Femeia este cea care creează primăvara, cea care dă viață, care face frumoasă viața. Viața mea este legată de copii și îmi place să spun că fi-

ecare dintre noi, indiferent de vârstă, are un suflet de copil. Nouă, femeilor, ne place să fim răsfățate, iubite, să se spună despre noi: frumoasă, deșteaptă, cea fără de care viața nu poate să existe.” Invitata a cântat un fragment din melodia *The Impossible Dream*, din musicalul *Man of La Mancha*, după romanul *Don Quijote* al lui Miguel de Cervantes.

Cerasela Roger, coach transformational, a susținut o prelegere despre impactul major pe care îl are starea emoțională asupra sănătății, a longevității și chiar a tineretii oamenilor. Conform studiilor, „cuvintele programează ADN-ul”; dacă ne considerăm bătrâni și inadecvați în contexte potrivite mai degrabă tinerilor, vom ajunge să avem dreptate, asta fiindcă noi ne-am sabotat singuri. Vorbitoarea a prezentat o serie de exerciții menite să ne schimbe în bine starea emoțională, prin înlăturarea anxietății

și echilibrarea emisferelor creierului, pentru a atinge claritatea mentală și a dezvolta creativitatea.

În semn de mulțumire pentru prietenia și colegialitatea care i-au legat timp de 15 ani, Adrian Gueron, directorul JCC București, i-a oferit Deliei Marc un buchet de flori din partea sa și a echipei pe care o conduce. Recent, Delia Marc a luat decizia de a se retrage din activitatea de coordonator de programe culturale, pe care a îndeplinit-o cu multă implicare și curiozitate intelectuală în toți acești ani. A organizat în mod constant și activ evenimente de calitate, precum vizite la muzeu, ieșiri la teatru, proiecții de film, *Oneg Șabat*-uri cu invitați de marcă, lansări de carte, vernisaje de expoziție, tururi ghidate pe străzi încărcate de istorie, excursii în țară și în străinătate, de fiecare dată cu o documentare solidă, cultivând spiritul critic și dorința de autodepășire.

Eveline Doija, fiica violonistei Rodica Doija din Bucharest Klezmer Band, a susținut un recital de vioară, caracterizat de sensibilitate și talent.

Arabela Neazi, actriță a Teatrului Evreiesc de Stat, a fost invitată în calitate de *wellness advocate*, domeniu care pune în prim-plan elemente precum dialogul interior. Ea a propus un exercițiu de meditație prin care omul iese din granițele trupului său, devine o lumină care transcende Universul, își amintește de eternitatea lui, simte divinul din el, iar când este pregătit, se întoarce între coordonatele „aici” și „acum”.

O tombolă special organizată le-a dat prilejul doamnelor din public de a primi un colier, o brățară sau un inel cu pietre semiprețioase.

Adrian Gueron și Radu Niculescu au adresat mulțumiri organizatoarelor

acestei ediții *Eshet Chayil*, Carmen Hannah Iovițu, directoarea Muzeului de Istorie și Cultură a Evreilor din România „dr. Nicolae Cajal”, și Florentina Shoni-Lavi, membră în Comitetul de conducere al Comunității Evreilor din București, precum și Alexandrei Polihroniade, Mihaelei Grosu și Cristinei Dumitru, care au contribuit la reușita evenimentului.

Claudia BOSOI

Președintele Argentinei, Javier Milei, onorat cu Premiul Genesis 2025

Anul acesta, prestigiosul Premiul Genesis, supranumit „Nobelul evreiesc”, a fost acordat pentru prima dată unui neevreu: președintelui Argentinei, Javier Milei, pentru „sprijinul neechivoc față de Israel în momentele cele mai dificile de la proclamarea Independenței în 1948”. Aceasta a fost motivația votului unanim al Comisiei de decernare a premiului în favoarea lui. „Sprijinul lui Milei pentru Israel nu este doar politic, ci și moral”, a declarat cofondatorul și președintele Fundației, Stan Polovets, într-un interviu recent pentru JTA. „El vede lupta de apărare a Israelului împotriva Hamas ca o luptă între bine și rău.”

Milei a desemnat Hamas ca organizație teroristă, a chemat la front comun pentru eliberarea ostajilor din Gaza, a avansat proiectul de mutare a Ambasadei Argentinei la Ierusalim, a denunțat politica anti-israeliană de

Julia DELEANU

(Continuare în pag. 12)

România, ne-a purtat într-o călătorie muzicală la pian și cu vocea, alegând patru cântece înrudite tematic, despre importanța femeii în iudaism (*Eshet Chayil*, în varianta compusă de Yaakov Schwekey), mamele ca modele de smerenie și elevare spirituală (*Katonti*, compus de Yonatan Razel), ca păstrătoare ale tradițiilor și valorilor evreiești (*Yiddishe Mamme*), precum și o binecuvântare de exprimare a recunoștinței că suntem împreună în acest moment, în acest timp (*Shehecheyanu*).

Geni Brenda Vexler, actriță a Teatrului Evreiesc de Stat, a citit din Tora câteva versete din capitolul 31 al Proverbelor, despre modul în care o femeie de valoare îmbogățește viața soțului ei: „O femeie de valoare cine poate găsi? Pentru că prețul ei este mult peste al rubinelor. Inima soțului ei se încrede cu siguranță în ea și nu-i lipsește câștigul. Ea îi face bine,

Oscarurile evreiești

Anul acesta, Premiile Academiei Americane de Film ne-au oferit nu mai puțin de 4 câștigători de origine evreiască și mulți alți nominalizați. În centrul atenției au fost filmele *The Brutalist* și *Anora*, ai căror protagoniști au fost premiați pentru cel mai bun rol masculin (primul) și cel mai bun rol feminin (al doilea).

The Brutalist, filmul regizorului și co-scenaristului Brady Corbet, a primit 10 nominalizări în total. În rolul principal joacă Adrien Brody ca un supraviețuitor evreu din Ungaria al unui lagăr de concentrare. Personajul lui Brody, László Tóth, este un arhitect genial și un om care nu acceptă compromisuri. Drama lui László Tóth este descoperirea că antisemitismul (sub o altă manifestare și formă) se regăsește și în SUA, țara în care emigrează după ce scapă din lagăr. Povestea filmului include, de asemenea, și referiri mai mult sau mai puțin voalate la istoricul Statului Israel, începând cu fondarea sa în 1948. Într-una dintre scene, nepoata lui Tóth și soțul acesteia decid să facă *aliya*, iar spre sfârșitul filmului soția lui László Tóth dă semne că ar dori să se mute cu nepoata în Israel. Una dintre tensiunile subtil prezentate de filmul lui Corbet este această dilemă pe care o trăiește acut Tóth: să renunțe la visul american și la cariera pe care și-o clădește în ciuda antisemitismului angajatorului său și să se mute în Israel? Filmul a fost întâmpinat cu multe aprecieri, dar au existat și voci critice privind ambiguitatea sa în ceea ce privește situația politică actuală a Israelului.

Adrien Brody ajunge datorită acestui Oscar la două premii primite pentru cel mai bun actor în rol principal (primul Oscar i-a fost acordat pentru filmul *The Pianist* în 2003).

Pe de altă parte, Mikey Madison, născută Mikaela Madison Rosberg, a câștigat premiul pentru cea mai bună

actriță în rol principal cu interpretarea sa din filmul *Anora*. Mikey Madison se poate mândri cu faptul că obține Oscarul chiar de la prima ei nominalizare. Tânăra actriță de origine evreiască, cunoscută mai ales pentru rolurile din *Better Things* și *Once Upon a Time in Hollywood*, a fost în centrul atenției la gala din acest an pentru performanța ei notabilă într-o peliculă care, de altfel, a câștigat și la categoria de cel mai bun film al anului 2024. În *Anora*, Madison joacă rolul unei stripteuze din

Brooklyn care se trezește amestecată într-o poveste de dragoste cu mize mari. Filmul, ce a fost descris ca „o comedie neagră”, vine cu o narațiune captivantă și plină de emoție, propunând nu atât o reflecție asupra statutului lucrătorilor din industria serviciilor sexuale, cât mai curând umanizând o

lume asupra căreia există numeroase prejudecăți.

Rachel Szor și Yuval Abraham au primit premiul pentru cel mai bun documentar, *No Other Land*, alături de colegii lor palestinieni Basel Adra și Hamdan Ballal. Acesta a fost unul dintre momentele controversate de la premiile Oscar, fiind totodată și una dintre cele mai mari surprize. Documentarul a atras atât laude, cât și critici pentru prezentarea evenimentelor din Cisiordania. Regizat de jurnalistul

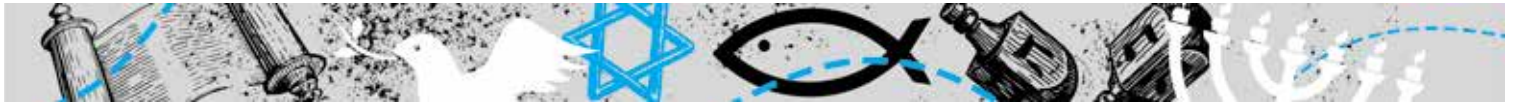
israelian Yuval Abraham și de regizorul palestinian Basel Adra, filmul prezintă luptele pentru evacuarea palestinienilor din Masafer Yatta. Maniera în care evenimentele sunt prezentate în brutalitatea lor a alimentat discuții de ambele părți ale conflictului israeliano-palestinian.

În fine, premiul pentru cea mai bună coloană sonoră a fost obținut de Daniel Blumberg pentru muzica din *The Brutalist*. Blumberg s-a născut în Anglia și a crescut într-o familie evreiască. Pe lângă Oscarul din acest an, a reușit, tot datorită coloanei sonore compuse pentru *The Brutalist*, să câștige și premiul BAFTA.

Pe lângă cele 4 Oscaruri, au existat alte 10 nominalizări pentru diferite categorii la care au fost implicați regizori, scenariști, actori sau compozitori evrei. De menționat faptul că tot pentru cel mai bun rol masculin ca personaj principal a fost nominalizat și Timothée Chalamet, pentru rolul din *A Complete Unknown*, în care îl interpretează pe celebrul Bob Dylan. În fine, o altă mențiune demnă de amintit este legată de rolul făcut de Kieran Culkin într-un film cu aer evreiesc. Premiul pentru cel mai bun actor în rol secundar i-a revenit lui Kieran Culkin pentru *A Real Pain*, scris și regizat de regizorul evreu Jesse Eisenberg. Filmul urmărește doi veri care călătoresc prin Polonia din dorința de a revizita tragediile Holocaustului, dezvăluind traume generaționale. Performanța lui Culkin a fost fenomenală, chiar dacă el însuși nu este evreu.

Cristian VECHIU

IUDAICA

Poporul și Cartea

Proiectul „Poporul și Cartea”, inițiat de prim-rabinul Federației Comunităților Evreiești din România, Rafael Shaffer, și derulat cu sprijinul JDC, se desfășoară pe Zoom la fiecare două săptămâni, în serile de marți, de la ora 20:00. Prima întâlnire online a avut loc în data de 25 februarie 2025, moderatorul fiind directorul JCC București, Adrian Gueron. În introducere, el a argumentat importanța acestui proiect prin porunca religioasă a studiului Torei – Cartea fundamentală a poporului evreu – și a realizat o prezentare a conferențiarului. Născut la Arad în 1957, Rafael Shaffer a făcut *aliya* în 1972. A activat ca informatician în armata israeliană, apoi și-a dedicat viața studiului Torei. Din 2011 este rabin al FCER, iar din 2017, prim-rabin.

„Această întâlnire reprezintă împlinirea unui vis”, a precizat prim-rabinul Shaffer. „Am învățat la Talmud Tora din Arad. Când învățam ebraică, eram șapte-opt participanți. Când a venit o profesoară de istoria evreilor, am ajuns la 12-13 participanți. Atunci am înțeles că nevoia de a cunoaște istoria e importantă. Nu sunt istoric, am multe lipsuri în domeniu, dar există un aspect pe care îl cunosc și pe care îl consider fundamental. Fiecare popor trebuie înțeles prin cultura lui. O istorie a evreilor este, de fapt, o istorie a Cărtii. Vă voi vorbi despre cărțile noastre și voi începe cu Tora, cu cele cinci Cărți ale lui Moise: *Bereșit* (Geneza), *Șemot* (Exodul), *Vaikra* (Leviticul), *Bamidbar* (Numerii) și *Dvarim* (Deuteronomul).”

Conferențiarul și-a concentrat prelegerea în jurul a două aspecte definitorii ale Torei, când a fost dată și când a fost scrisă, discutând un paradox: deși poruncile din Tora apar abia în a

date. De aceea Tora a fost respectată înainte de a fi dată.”

De ce evreii nu au primit întreaga Tora imediat ce au ieșit din Egipt? „Când omul iese din robie, întâi are nevoie de o perioadă de anarhie, în care niciun ham nu e capabil să-l țină. De aceea a fost nevoie să ne obișnuim, de șapte ori șapte zile, 49 de zile, până când am ajuns la Revelația sinaitică. Înainte de aceasta s-a întâmplat ceva unic în istoria noastră: întregul popor a fost unit: «A poposit Israel în jurul muntelui.» Dumnezeu a vorbit unui popor întreg și a

rostit toate Cele Zece Porunci sau numai primele două dintre acestea.” În virtutea vizibilității lor, este vehiculată ideea că Cele Zece Porunci ar avea un statut special față de restul. De fapt, „autoritatea lor nu diferă de restul Torei”, a precizat prim-rabinul Shaffer adăugând că, după unele interpretări, se poate renunța la pronumele demonstrativ „cele”, referința fiind la „Zece Porunci”. În fond, întreaga Tora are aceeași autoritate.

Pentru aprofundarea studiului Torei, conferențiarul a făcut o recomandare de lectură: *Tora și Haftarat*, într-o „minunată traducere”, cu transliterare

cintă prezentare a conferențiarului, cu dublă pregătire, științifică și umanistă, sintetizând pe înțelesul tuturor teme iudaice complexe, vaste, generatoare de fluxuri de comentarii de-a lungul timpului.

Care e definiția profetului? El e numit *navi*, „grăitor”, în ebraică, cel care „grăiește cu Dumnezeu”, și *hoze*, „cel care vede mesajul” Divinității, metaforic vorbind, și are misiunea de a-l face cunoscut oamenilor. El este menit să-i îndrume pe oameni „pe căi drepte”, să respecte „legile morale”. „Nu am nevoie de jertfe din partea voastră, este scris în Cartea lui Ieșaiahu, dreptate faceți!”

Cum trebuie înțelese profețiile? Adesea, ceea ce, *ad litteram*, pare de neînțeles, este expresie metaforică; idee exemplificată prin Cartea lui Yehezkiel. O precizare necesară: denumirile de profeți mari și profeți mici (inclusiv profetese) nu se referă la calitate, ci la numărul profețiilor. „Nu toate profețiile au fost scrise. Scrise au fost profețiile de care va fi fost nevoie în viitor: cel de atunci sau cel de peste 1000 de ani.” Profeții perene. De pildă: „Faceți dreptate orfanilor, văduvelor!” Stă scris în Tora: „Și nu s-a mai ridicat în Israel profet ca Moșe.” (Deuteronom 34, 10.) E o referire la faptul că Moșe putea vorbi cu Dumnezeu când voia; celorlalți, Dumnezeu li Se dezvăluia când considera El oportun. Gradul suprem de claritate l-au avut profețiile lui Moșe.

Cum se poate discerne între profeții adevărate și cei falși? Oamenii „se pot lăsa impresionați de miracole” cărora nu trebuie să li se dea crezare, fiindcă numai Dumnezeu face minuni. „Profet adevărat este cel a cărui profeție se împlinește.” Un exemplu: înaintea distrugerii primului Templu din Ierusalim, a fost un profet fals care spunea că Ierusalimul nu va cădea, Templul nu va fi distrus. Irmiahu a anunțat contrariul. Cuvintele lui Irmiahu s-au împlinit. Irmiahu a fost un profet adevărat. Unele profeții sunt avertismente. Cazul lui Iona care a prezis căderea cetății Ninive în 40 de zile: oamenii s-au căit, s-au străduit să se îndrepte și Dumnezeu i-a iertat.

„Profeția era un dar.” Cel investit nu trebuia să se mândrească. „Nu umbla după lucruri mari, căci, iată, voi aduce nenorocirea asupra Templului, asupra Ierusalimului și voi da pradă de război viața ta”, i-a spus Dumnezeu profetului Baruch Ben Elia, discipolul lui Irmiahu, investit înaintea dezastrului. Nimeni nu a mai putut fi investit profet după distrugerea primului Templu. Yehezkiel, o excepție, a fost investit înainte ca Templul să fi fost distrus.

Scrierile se împart în două categorii: 1. cărți ale profetilor, Ioșua, Iudcători, Samuel I și II, Regi I și II; 2. cărți de inspirație divină: Plângerile lui Irmiahu, Cartea lui Daniel, Psalmi, Pilde, Cartea lui Iov, Cărțile lui Ester, Ruth, Cântarea Cântărilor, Kohelet, Ezra și Nehemia. Nefiind considerate sacre, unele nu au fost copiate și s-au pierdut. Un exemplu: Cartea lui Ben Sira, amintită în Talmud.

Recomandările de lecturi făcute de prim-rabinul Rafael Shaffer le-au urmat răspunsurile la întrebări la temă, venite din public, citite de Adrian Gueron care a mulțumit conferențiarului și participanților la eveniment.

Iulia DELEANU
Claudia BOSOI

și adnotări după surse iudaice de rabin Șlomo Sorin Rosen.

„Profeți și Scrieri”

Introducerea la „Profeți și Scrieri”, a doua prelegere a prim-rabinului Rafael Shaffer, eveniment organizat de JCC București pe Zoom, a fost făcută de directorul JCC, Adrian Gueron, care a pus în ecuație actualitatea învățăturilor Torei: în acest caz, rolul social al profetilor „apărători ai valorilor morale”, avertizând oamenii că îndepărtarea de Decalog poate cauza mari dezastre. A fost schițată o suc-

tațolelor oferite de TES, în regia lui Hary Eliad, în ultimii ani ai veacului trecut. Un cântec respirând tăria de a supraviețui, încrederea în Bine a poporului evreu. Spectacolul de Purim 2025 de la TES a avut același final.

Într-o postare pe Facebook, prim-rabinul Rafael Shaffer tâlcuia rostul darurilor de Purim: a face daruri unii altora este o expresie a dorinței de bună înțelegere, chemând la prietenie. În viața de șteitl din secolele trecute exista un concurs tacit între gospodine: cine face cele mai bune humântașen? Beneficiari erau și atunci copiii, acum bătrâni.

A împărți Mișloah Manot a fost și este o mare mișva, cum se petrece în prezent și cu darurile de mezuzot. Darurile de Purim reprezintă, în viața comunitară actuală, mai mult decât oferirea unor prăjituri tradiționale, care pot fi cumpărate de la restaurantele rituale din București și din țară. Ele sunt un sprijin sufletesc; sentimentul că oricând, la orice nevoie, comunitatea spune Prezent! celor care apelează la ea. Un comportament care face parte din tradiția iudaică dintotdeauna, mai ales în Galut.

Nu a lipsit nici poza de grup, cu toți voluntarii: de la cei de câțiva anișori până la cei cărunți.

Purimul Copiilor și Mișloah Manot

(Urmare din pag. 3) humântașen și popcorn. Ghid și consilier, Marianne Cohen, voluntară, masterandă la Facultatea de Litere. Emoții au fost, ca la orice concurs. Dar, de data aceasta, bucuria a fost generală, fiindcă toți concurenții au fost declarați câștigători. Premiile au constat în tratații cu humântașen pentru toată lumea: actori și public.

Purim din generație în generație

Copiii au făcut cutiile pentru Mișloah Manot, daruri pentru bunicii comunității. Pentru aceștia cel mai rău este că le vine atât de greu să iasă din casă! Și atunci, iată! Vin mesagerii Purimului la ei și le spun: suntem cu voi, lângă voi! Un moment care are loc în aceeași zi și la aceeași oră în 35 de comunități, cu participarea a circa 800 de voluntari din toată țara. Mulțumiri organizatorilor: FCER, Joint, JCC.

Pentru Mișloah Manot (în versiune idiș, Șolhă Munăs) – acțiune de voluntariat făcând parte din Programul Național de Educație Iudaică și devenită tradiție de ani buni – anul acesta s-au înscris 70 de voluntari din comunitatea bucureșteană, spunea în deschidere directorul JCC, Adrian Gueron. Din acest an, 5785, începând cu Hanuca, din inițiativa președintelui FCER, Silviu Vexler, și cu sprijinul Cancelariei Rabinice a fost lansat un

COMUNITĂȚI

Satu Mare

Memorie și tradiție

Cultivarea memoriei și combaterea antisemitismului

Pe 27 ianuarie 2025, Comunitatea Evreilor din Satu Mare împreună cu Colegiul Național „Doamna Stanca” din Satu Mare au organizat un eveniment deosebit pentru a marca Ziua Internațională de Comemorare a Victimelor Holocaustului. Acest eveniment a făcut parte din proiectul „Bunătatea salvează lumea”, un de-

mers educațional cofinanțat de TOLI, Institutul „Olga Lengyel” pentru studierea istoriei evreilor, a Holocaustului și a drepturilor omului, din New York.

Simpozionul a reunit elevi, profesori, invitați speciali și parteneri internaționali, contribuind la păstrarea vie a memoriei victimelor Holocaustului și la promovarea valorilor fundamentale, precum toleranța, empatia și solidaritatea. Printre invitații de seamă s-au numărat reprezentanți ai autorităților locale, ai instituțiilor educaționale din Satu Mare.

Adrian Beșa, președintele CE Satu Mare, însoțit de Marta Tamir, voluntar al comunității, au avut un rol important în cadrul evenimentului. Prin discursurile lor emoționante au subliniat importanța educării tinerei generații cu privire la ororile Holocaustului, pentru ca astfel de tragedii să nu se mai repete. Ei au evidențiat modul în care istoria locală se întrepătrunde cu istoria universală și au împărtășit amintiri despre comunitatea evreiască din Satu Mare, care a avut de suferit în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

Un moment aparte al simpozionului l-a constituit prezentarea făcută de dr. Paula Virag, consilier superior la Direcția Județeană pentru Cultură Satu Mare, care a relatat povestea spitalului evreiesc din Satu Mare. Acest spital a devenit un simbol al curajului și solidarității într-o perioadă de mari suferințe, ilustrând modul în care comunitatea locală a reușit să reziste și să se sprijine reciproc în vremuri tulburi.

Evenimentul a fost marcat și de intervențiile partenerilor: profesoara Daniela Sopota de la Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Oradea și colaboratorii din Statele Unite, care au transmis mesaje de solidaritate și au contribuit cu interpretări artistice menite să sensibilizeze participanții. Prin intermediul acestor contribuții, simpozionul a căpătat o dimensiune internațională, subliniind că memoria Holocaustului trebuie păstrată vie la nivel global.

Elevii clasei a X-a B de la Colegiul Național „Doamna Stanca”, sub coordonarea profesoarei de istorie Gabriela Silaghi și a dirigintei Ligia Andreica-Ogutcu, au pregătit prezentări, recitaluri de poezie și momente artistice care au emoționat audiența. Implicarea lor activă a demonstrat că educația privind drepturile omului și memoria istorică poate modela caractere puternice, capabile să combată intoleranța și discriminarea.

Simona Carmen Săvianu, bibliotecară, a organizat o expoziție de cărți și documente istorice, evidențiind poveștile supraviețuitorilor Holocaustului. Această expoziție a oferit elevilor și invitaților ocazia de a explora mai profund contextul istoric și de a înțelege impactul tragic pe care l-a avut Holocaustul asupra comunității evreiești din Satu Mare.

Simpozionul „Bunătatea salvează lumea” a reprezentat nu doar un moment de comemorare, ci și un prilej de reflecție asupra valorilor umane fundamentale. Prin astfel de inițiative se consolidează legătura dintre generații, iar istoria devine o lecție vie, menită să inspire tinerii să devină promotori ai dreptății, empatiei și respectului reciproc.

La finalul evenimentului, participanții au aprins lumânări într-un gest simbolic de comemorare, reafirmând angajamentul comunității de a lupta împotriva uitării și de a promova, prin educație, un viitor mai bun. Mulțumiri speciale au fost adresate tuturor partenerilor și colaboratorilor care au

contribuit la reușita acestui eveniment al Comunității Evreilor din Satu Mare, care continuă să joace un rol esențial în conservarea memoriei colective.

Sărbătoarea Tu biŞvat, o tradiție vie în comunitatea noastră

Ca în fiecare an, CE Satu Mare a celebrat cu bucurie Tu biŞvat, cunoscută și ca Anul Nou al Pomilor, o sărbătoare care simbolizează renașterea naturii și legătura profundă dintre om și pământ. Evenimentul s-a desfășurat într-un cadru familiar și cald, aducând laolaltă membri ai comunității de toate vârstele.

Masa tradițională a inclus cele șapte specii menționate în Tora (grâu, orz, struguri, smochine, rodii, măslina și curmale), alături de migdale, nuci și fructe uscate, toate având o semnificație aparte în această sărbătoare. Momentul central al evenimentului a fost Sederul de Tu biŞvat, când participanții au rostit binecuvântări speciale pentru fiecare fruct consumat, reflectând asupra importanței recunoștinței față de darurile naturii. Conform tradiției, am plantat în curtea sinagogii un pom fructifer, chiar dacă vremea încă nu era prielnică, însă în fiecare an pomii plantați de Tu biŞvat s-au prins.

Oficiantul de cult și președintele

comunității au împărtășit gânduri despre semnificația ecologică și spirituală a sărbătorii, subliniind responsabilitatea noastră de a proteja mediul și de a cultiva un respect profund pentru natură. Sărbătoarea a fost și un prilej de a discuta despre proiectele comunitare dedicate sustenabilității, inclusiv plantarea unor copaci în zonele din apropiere, ca gest simbolic de continuitate și speranță.

În spiritul tradiției, seara s-a încheiat cu momente de socializare, schimb de povești și amintiri, consolidând legăturile dintre membrii comunității. Atmosfera caldă și prietenoasă a reamintit tuturor că Tu biŞvat nu este

doar o sărbătoare a naturii, ci și a solidarității și apartenenței la o comunitate unită și vibrantă.

Astfel, Comunitatea Evreilor din Satu Mare păstrează vie această tradiție, transmițând valorile sale din generație în generație și celebrând împreună darurile vieții și ale naturii.

Adrian BEȘA,
președintele CE Satu Mare

Tecuci

Sărbătorirea Purim 5785

Membrii și simpatizanții comunității tecucene s-au adunat, cu mare bucurie, miercuri, 13 martie 2025, la sediul sinagogii din localitate, pentru sărbătorirea tradiționalului Purim. Manifestarea a fost deschisă de președintele comunității, Iancu Aizic, mulțumindu-le tuturor pentru prezență și urându-le o primăvară frumoasă. El a continuat vorbind despre importanța acestei sărbători în viața noastră, ea fiind și un nou prilej de întâlnire și depănare de amintiri. În continuare, președintele comunității a ținut să amintească participanților că, la începutul lunii martie, deputatul și președintele FCER, Silviu Vexler, a

fost desemnat Înalț Reprezentant al Parlamentului României, având ca obiective principale combaterea antisemitismului, protejarea victimelor Holocaustului și dezvoltarea vieții evreiești, alături de celelalte minorități

naționale. În acest sens, vorbitorul a arătat că și la Tecuci există o armonie perfectă între etniile locale, unde, alături de majoritari și de evrei, au fost

prezenți în sală și reprezentanți ai altor minorități.

Primul vorbitor din public a fost prof. Radu Vladimir, consilier local, prezent la majoritatea evenimentelor comunitare. A luat apoi cuvântul Virgil Pavel, profesor de matematică și autor a zece volume de scrieri cu teme din viața școlară și istoria locală.

În final a fost rândul muzicii, prin solistul Arun Durancea care a cântat piese despre primăvară și dragoste.

S-a trecut apoi la servirea de produse tradiționale specific evreiești, în frunte cu nelipsitele humăntășen pregătite de soția președintelui, Roza Aizic. Totul s-a desfășurat într-o atmosferă de voie bună.

Iancu AIZIC,
președintele CE Tecuci

Iași

Activități ale Centrului de Zi Yachad, Iași

În ziua de 21 februarie a.c., 20 de seniori ieșeni au vizionat spectacolul de teatru *Fluturi, fluturi*, pus în scenă de Toma Hogeia la Ateneul Național din Iași, în rolurile principale Maia Morgenstern și Marius Manole.

În ziua de 23 februarie a.c., un

grup de 15 seniori au vizionat filmul documentar *Ambasadorul amintirilor* prezentat în premieră la Ateneul Național din Iași. Filmul, regizat de Magdalena Zelasko, prezintă viața lui Stanislaw Saleschi, supraviețuitor al Holocaustului. Acesta era un tânăr cetățean polonez, care lucra în Ghetoul din Varșovia, de unde a fost arestat de trupele SS. Supraviețuitor al lagărelor de exterminare naziste, el a povestit mereu despre tragedia deținuților din aceste lagăre ale morții. Filmul a fost realizat când Saleschi avea 97 de ani. În toamna anului 2025 el va împlini vârsta de 100 de ani și încă mai continuă să meargă în școli și facultăți și să le vorbească tinerilor despre

ororile petrecute în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, fiind convins că educația tineretului este cea mai eficientă metodă de combatere a urii, a antisemitismului și a xenofobiei. La finalul proiecției filmului, Nicoleta Dabija, muzeograf la Muzeul Pogromului de la Iași, din cadrul Casei Muzeelor, a răspuns la întrebările spectatorilor și a vorbit despre muzeu, despre Pogromul de la Iași din 29-30 iunie 1941 și despre Trenurile Morții.

În ziua de 4 martie a.c., un grup de 20 de seniori au vizitat expoziția de flori exotice de la Grădina Botanică „Anastasia Fătu” din Iași.

Martha EȘANU

COMUNITĂȚI

Târgu-Neamț

Cercetătorul și prof. univ. Sorin Istrail a primit distincția de Cetățean de Onoare

În cadrul unei ședințe festive a Consiliului Local al orașului Târgu-Neamț, miercuri, 26 februarie, a.c., profesorului universitar dr. Sorin Istrail i-a fost acordat titlul de Cetățean de Onoare. În luna septembrie 2024, în semn de apreciere a meritelor sale științifice și a implicării sale în comunitate, aleșii locali au decis acordarea acestui titlu, iar în această ședință, în prezența profesorului Sorin Istrail și a soției sale, a avut loc și decernarea distincției.

La reuniunea festivă au participat directorii unităților școlare din oraș, profesori de matematică, chi-

mie, fizică și biologie, reprezentanți ai Comunității Evreilor Piatra-Neamț (ing. Marcel Grinberg, vicepreședinte al comunității, și ec. Silviu Ștern, reprezentant al Obștii din Târgu-Neamț), dar și prieteni din copilărie și colegi de școală: psiholog Emil Forst, Marijana Sărăteanu, Henri Luchian, prof. univ. dr. la Facultatea de Informatică a

Universității „Al.I. Cuza” din Iași.

Cuvântul de *laudatio* a fost citit de inițiatorii acordării distincției, prof. dr. Elena Preda (consilier local în legislatura 2020-2024) și prof. dr. Emanuel Bălan.

Sorin Istrail s-a născut în Târgu-Neamț, și-a început educația la Școala Domnească, a continuat stu-

diile la Liceul „Ștefan cel Mare” din Târgu-Neamț, iar apoi a absolvit Facultatea de Matematică, secția Informatică, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în 1975, cu cea mai înaltă distincție, *Summa cum laude*. Informatician de elită, a ales calea emigrării în SUA. În anul 2000 a fost directorul unei echipe de cercetători care au lucrat la întocmirea hărții genomului uman, un pas revoluționar în domeniul geneticii. Începând din anul 2005 este profesor la Brown University din SUA.

În fața primarului Vasile Apopei, a consilierilor locali și a celorlalți invitați, cercetătorul Sorin Istrail a ținut un discurs prin care și-a arătat recunoștința pentru acordarea acestui titlu și a lansat concursul pentru două premii pe care le va acorda anual, la sfârșitul anului școlar, celor mai merituoși liceeni care s-au remarcat în domeniul matematicii și al științelor. Aceste premii sunt în memoria celor doi profesori de matematică din gimnaziu și liceu care l-au format pe Sorin Istrail: Constantin Bumbea și Mihai Turcu. Premiile se vor numi „Constantin Bumbea

– Sorin Istrail Prize” și „Mihai Turcu – Sorin Istrail Prize”.

Ca membru al comunității, Sorin Istrail face parte din galeria ilustră de personalități evreiești recunoscute la nivel mondial și născute la Târgu-Neamț, alături de poetul Layton Irving (Pincu Lazarovici), profesorul Moshe Idel sau fizicianul Raimond Grimberg.

Însă, desigur, profesorul Sorin Istrail este unul dintre românii universali.

Prof. dr. Emanuel BĂLAN

Târgu-Mureș

O sută de ani, încă o dată!

Acum trei ani, Comunitatea Evreilor din Târgu-Mureș a celebrat 100 de ani de la nașterea doamnei Zsuzsa Diamanstein, un eveniment cu totul deosebit. Ea a murit anul trecut la vârsta de 102 ani.

În 21 februarie a.c. am avut bucuria de a o sărbători pe doamna Judith Keszenbaum cu prilejul împlinirii aceleiași extraordinare vârste: 100 de ani de viață nu este un eveniment de fiecare zi. Mai ales pentru cei care au supraviețuit Holocaustului, unui război mondial, au trecut prin anii deloc ușori ai deceniilor de după război, ale-

gând să rămână în țara în care s-au născut. Desigur, cele două biografii sunt diferite, dar pe bună dreptate putem să ne întrebăm: există ceva legat de viața trăită într-o comunitate evreiască și longevitate? Cu siguranță, da: respectarea unui anumit stil de viață, respectul pentru valorile tradiționale, pentru cultură, respectul pentru cei din jurul tău, respectul pentru viață.

În prezența a peste 30 de prieteni, am sărbătorit-o pe tanti Judith Keszenbaum – cea care a devenit decana de vârstă a comunității noastre evreiești – în sala mică a sinagogii, într-o atmosferă plăcută, caldă și veselă. Profesoară de limba engleză în viața civilă, ne-a onorat cu prezența, însoțită de câțiva dintre membrii familiei: fiul ei, András, împreună cu soția sa, veniți din Israel. Tanti Judith a fost felicitată de Vasile Dub, președintele comunității noastre, care i-a înmănat un cadou simbolic și, bineînțeles, un buchet de flori. Ing. Zoltán Kolozsvári, cel care i-a stat alături zi de zi, a evocat relația plină de afecțiune de 35 de ani, dintre ei. Ágnes Incze, o veche prietenă, a numit-o pe tanti Judith mama ei adoptivă, deoarece cu laptele ei matern a ajutat-o să depășească dificultățile de tânără mamă.

A urmat ospățul, încheiat, firesc, cu tortul festiv, exact la timp înainte de începerea Șabatului.

Ad Mea Ve'esrim, tanti Judith!

(V.D.)

Ploiești

Celebrarea naturii și a universului feminin la început de primăvară

Tu biShvat 5785

Sărbătoarea reprezintă Anul Nou al Pomilor, o ocazie de a celebra abundența și frumusețea lumii înconjurătoare în fiecare an.

Tradiția este ca, în această zi specială, să ai pe masă patru tipuri de vin

și patru tipuri de fructe, fiecare având o semnificație profundă. Fiecare vin și fruct simbolizează nu doar o eta-

pă a dezvoltării omului în simbioză cu natura, ci și o parte din călătoria lui spirituală, subliniind importanța echilibrului între diferitele aspecte ale vieții.

Fiecare pahar este asociat cu servirea unui fruct anume care are o valoare simbolică. Primul pahar se dedică conștientizării frumuseții naturii, conectării cu natura și deschiderii inimilor pentru a primi binecuvântările ei; al doilea pahar reprezintă o reflecție asupra creșterii semințelor plantate și a posibilităților de dezvoltare spirituală a fiecărui om; al treilea pahar ne îndeamnă la recunoștință pentru tot ceea ce am realizat, așa cum pomii ne dau roade, așa și noi putem aduce contribuții valoroase în lume. Cel din urmă pahar reprezintă unitatea și conexiunea cu Divinitatea și cu ceilalți.

Între cele patru tipuri de fructe distingem: cele cu coajă, cele cu sâmburi, cele fără sâmburi și, în final, cele cu coajă și sâmburi. Toate acestea – materializate în nuci, curmale, măsline, smochine, stafide, citrice, banane, struguri, mere și rodii – ne-au dat prilejul de a cugeta, gustând din fiecare și înțelegând semnificația sa simbolică.

Sărbătoarea se încheie într-o notă de speranță și optimism, adăugând încă un strop de înțelepciune călătoriei noastre prin viață.

ei au primit de la Nadia Ustinescu, președinta Comunității Evreilor din Brăila, câteva informații despre istoria evreilor de aici, dar și despre câteva dintre evenimentele importante din calendarul religios evreiesc.

Astfel, Nadia Ustinescu le-a prezentat elevilor în special câteva detalii despre două dintre sărbători, Pesah și Hanuca, în timpul cărora evreii se reunesc la Templu. Veselia este element comun al celor două sărbători, în prima sărbătoare motivația derivând din momentul în care evreii au fost salvați de robia egipteană de Moise, dar și de salvarea Esterei, o întâmplare din trecutul îndepărtat al evreilor, pe care cei tineri o pot lectura exact în acest fel, ca pe o poveste. La Hanuca, sărbătoarea luminilor, veselia are legătură cu o minune petrecută atunci

Eshet Chayil

La Ploiești, evenimentul nostru special *Eshet Chayil*, organizat sub semnul celor „5 F” – Finitate, Forță, Fragilitate, Frumusețe, Ferice –, este o oportunitate de a celebra și a onora femeia și de a crea un cadru de susținere și inspirație pentru toate participantele. Evenimentul are ca temă centrală statutul și rolul femeii în iudaism. Tot cu această ocazie s-a vorbit și despre recunoașterea și onorarea contribuțiilor feminine. Inspirație este povestea de viață a Sarei, figură emblematică în istoria religioasă, simbolizând credința, răbdarea și puterea de a depăși obstacolele prin curajul și determinarea ei, prin care ne învață despre frumusețea interioară, înțelepciunea și sprijinul familial. Urarea „Să fii ca Sara” reprezintă un simbol al iubirii și al respectului pentru fiecare femeie în parte.

Au avut loc prezentări inspiraționale ale participantelor, constând în poezii dedicate feminității, și povești de succes, urmate de discuții interactive.

Eshet Chayil nu este doar un eveniment, ci și o mișcare perpetuă de onorare și valorizare a femeii, de motivare a acesteia de a-și urma propriile visuri.

Grațiana DAVID,
președinta CE Ploiești

când uleiul a fost îndeajuns pentru a permite luminii să îndeapărteze întunericul. Nadia Ustinescu a menționat în acest caz, al sărbătorii luminii, importanța celei de a opta lumânări, cea de la care se aprind celelalte și i-a îndemnat pe copii și pe tineri să se gândească la această lumânare ca la un model uman: „Voi să fiți asemenea acestei lumânări, să oferiți lumină celor din jur.” Cu siguranță, unii dintre cei prezenți la întâlnirea cu președinta CE Brăila vor reveni în Templul Coral, motivați de curiozitate, binevenită pentru a ne spori cunoștințele, dar și din dorința de a înțelege mai bine istoria și cultura evreilor, în contextul în care reprezentanții etniei au conviețuit pașnic alături de majoritarii români, dar și de alte etnie în orașul de la Dunăre.

Armanda FILIPINE

Brăila

Templul Coral brăilean, vizitat de elevi în Ziua Cercetășiei

Un grup 150 de elevi din Brăila, Galați, Tecuci și Matca au vizitat Templul Coral brăilean în programul organizat de Centrul Local Brăila „Nufărul Alb”, cu ocazia Zilei Mondiale a Cercetășiei. Majoritatea elevi din clase de ciclu primar și gimnazial, dar și câțiva de la licee,

COMUNITĂȚI

Zalău

Educația, o preocupare constantă

Evenimentele organizate din sfera educației, în mod special predarea istoriei evreilor și a Holocaustului, au continuat și în luna februarie în Zalău. În data de 6 februarie, la Colegiul Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian” din Zalău s-a desfășurat a doua ediție a simpozionului „Poporul evreu... urme pe pânza timpului”, din cadrul proiectului regional „Interculturalitatea – arta de a fi împreună”, aflat la a cincea ediție. Cunoașterea

valorilor culturale ale diferitelor etnii, cultivarea atitudinii de toleranță și respect față de diversitate reprezintă obiectivele proiectului.

Activitățile proiectului se desfășoară în parteneriat cu Inspectoratul Școlar Județean Sălaj, Casa Corpului Didactic Sălaj, Comunitatea Evreilor din Zalău, Colegiul Tehnic „Miron Costin” (Roman, județul Neamț), Școala Gimnazială „Sfânta Vineri” (Ploiești, județul Prahova), Colegiul Tehnic INFOEL (Bistrița, județul Bistrița-Năsăud), Liceul Tehnologic „Henri Coandă” (Târgu-Jiu, județul Gorj), Liceul de Informatică „Tiberiu Popoviciu” (Cluj-Napoca, județul Cluj) și cu numeroase școli din județul nostru.

Simpozionul a fost gândit pe două secțiuni: cea dedicată elevilor și cea dedicată profesorilor, cercetătorilor și tuturor celor preocupați de această temă, cu participare atât directă, cât

și indirectă. La simpozion s-au înscris elevi și profesori din multe județe ale țării: Neamț, Galați, Suceava, Bistrița-Năsăud, Hunedoara, Timiș, Bihor, Arad, Maramureș, Mureș, Buzău, Prahova, Iași, Vaslui, Vâlcea, Dolj, București, alături de colegii noștri din județ.

În cadrul acestui simpozion educațional, subsemnata, drd. Cristina Chaya Has, am susținut tema intitulată

„O explorare perspicace a sărbătorilor evreiești”.

Comunitatea Evreilor din Zalău a fost invitată de Alexandra Preda, profesoară de istorie din cadrul Liceului Pedagogic „Gheorghe Șincai” din Zalău, să ia parte la ora de predare a materiei „Istoria evreilor. Holocaustul”. Președintele comunității, Dan Has, le-a prezentat elevilor mărturiile directe ale evreilor supraviețuitori din județul Sălaj și tragedia prin care a trecut și comunitatea evreiască locală. Rămâne de maximă importanță să participăm și chiar să organizăm evenimente în care să mărturisim și să arătăm că, în aceste locuri, comunitatea evreiască a trăit și a conviețuit pașnic și în bună înțelegere cu restul etniilor, până la instaurarea regimului nazist.

Chaya Cristina HAS

Caransebeș

Sinagoga, la 130 de ani

Sinagoga din Caransebeș, un simbol al patrimoniului cultural și spiritual al municipiului, a împlinit 130 de ani de la construcția ei. Evenimentul a fost marcat printr-un concert de muzică clasică, susținut de artiști remarcabili, într-o atmosferă plină de istorie și emoție. Concertul aniversar a fost susținut de soliștii Gabriela Varvari (soprană) și Cristian Rudic (bariton), ambii cu o carieră impresionantă, interpretând roluri în opere celebre de Verdi, Mozart, Puccini și alți compozitori importanți.

Amintim cu acest prilej câteva dintre activitățile desfășurate la sinagogă pe parcursul anului trecut. Expoziția „Voice of the People” (Vocea popoului), organizată de Obștea evreilor din Caransebeș în colaborare cu Janco Dada Museum, Israel, cu Ambasada Israelului la București și cu Primăria Municipiului Caransebeș. Concertul de muzică de film la lumina lumânărilor, organizat de Primăria Municipiului Caransebeș împreună cu Obștea Evreilor din Caransebeș și cu Federația Comunităților Evreiești din România.

Cu ocazia Noptii Sinagogilor Deschise, lăcașul de cult din Caransebeș a organizat un excepțional concert de muzică clasică, susținut de Cvartetul „Clasica” de la Opera Națională Română din Timișoara: Gianluca Vanzelli – flaut; Alina Bazarca – vioară; Gabriela Vanzelli – violă; Darius Tereu – violoncel; și solista Gabriella Varvari – mezzosoprană. Totodată, în cadrul aceleiași manifestări, cei interesați au putut afla informații despre tradițiile evreiești.

Au avut loc tururi ghidate ale sinagogii și au fost expuse obiecte, documente și fotografii referitoare la istoria comunității evreiești din Caransebeș. Sărbătoarea luminilor a fost celebrată în sinagoga noastră de rabinul CE Timișoara, Zvika Kfir, și de președintele obștii noastre, Florin Damian Schwartz, în prezența

membriilor obștii și a corului comunității din Timișoara.

Proiectul Școala Altfel a fost pentru noile generații care ne-au trecut pragul o adevărată lecție de istorie. Copiii au avut prilejul să afle lucruri interesante despre sinagogă, despre membrii comunității și personalitățile care s-au ridicat din rândul lor. De la an la an, comunitatea evreiască se dezvoltă, iar sinagoga continuă să fie un catalizator atât pentru membrii comunității, cât și pentru caransebeșenii care participă constant la serviciile religioase, la concerte, expoziții și la multe alte evenimente.

Carmen NEUMANN

Bacău

Lansarea Clubului de Carte

La comunitatea noastră a avut loc un eveniment care s-a bucurat de un succes care a depășit chiar și așteptările noastre. Am avut prima întâlnire din cadrul noului Club de Carte al comunității. Clubul a fost înființat la inițiativa doamnei Fany Kaltman care a propus și primul titlu luat în discuție. Este vorba despre volumul *Strania valiză a domnului Silberstein*,

de Cătălin Mihuleac. Un număr de 19 cititori au răspuns invitației și au participat la prima noastră întâlnire la co-

munitate. A fost o surpriză plăcută să constatăm cât de interesați de această lectură s-au dovedit participanții

Brif HAINRICH, președintele CE Bacău (Continuare în pag. 18)

AD MEA VEESRIM!

Președinți de comunități născuți în luna aprilie

Sorin Blumer

Președintele CE Galați, dr. ing. Sorin Blumer, este implicat în viața comunitară de câteva decenii. A început ca dirijor al corului de Talmud Tora, apoi a fost ales în conducerea comunității, a devenit consilier, vicepreședinte și, de ani buni, președinte. Este foarte legat de corul pe care continuă să-l conducă și azi. S-a zbatut mult să găsească resurse financiare, pe lângă ajutorul FCER, să restaureze Templul Meseriașilor, edificiu de mare valoare arhitectonică, punct turistic atractiv.

Corneliu Sabetay

Președintele CE Craiova, acad. prof. univ. dr. Corneliu Sabetay, de ani buni conducător al comunității, timp îndelungat consilier municipal, este o notorietate în medicina românească pediatrică actuală. Oriunde activează – viață profesională, viață socială – pune suflet și capacitate intelectuală. Veghează la menținerea vieții evreiești în obștile arondate. Are grijă de patrimoniul comunitar, sacru și economic. Contribuie la adâncirea relațiilor de colaborare România-Israel.

Hainrich Brif

Președintele CE Bacău, ing. Hainrich Brif, conduce comunitatea cu devotament, pricepere, energie. Știe să-și apropie oamenii atât prin sărbătorile evreiești respectate cum se cuvine, cât și prin manifestări culturale, comemorative, aniversări. Pe lângă sediul comunitar modern, o mare realizare recentă este restaurarea Templului Cerealiștilor, unde a predicat tatăl șef-rabinului Al. Șafran, gaonul Bețalei Zeev Șafran. Ca oficiar de cult, asigură normalitate vieții religioase.

Paul Schwartz

Președintele CEB, ing. Paul Schwartz, a dovedit, în aproape 30 de ani de leadership comunitar – consilier FCER, coordonator al cluburilor generației de vârstă medie, vicepreședinte al FCER și președinte al celei mai mari comunități din țară –, putere de muncă, devotament, receptivitate față de solicitările celor în suferință. În colaborare cu DAPI și cu Cancelaria Rabinică, a restaurat monumentele funerare ale unor importante personalități din cimitirele evreiești bucureștene.

Aurel Davidovici

Președintele CE Pitești, ing. Aurel Davidovici, este de multă vreme lider al comunității piteștene, remarcabil prin înzestrările de gospodar și organizatorice. Sinagoga este printre puținele din țară care nu au avut nevoie de renovare, dar, fără o întreținere adecvată, faptul nu ar fi fost posibil. Aceeași grijă o manifestă față de asistați și față de memoria înaintașilor. Cimitirul din Pitești este bine întreținut. Este o gazdă ireproșabilă, fapt dovedit ori de câte ori primește oaspeți în Hainuchiade.

Pincu Sfartz

Responsabilul de obște din Onești, obște arondatea comunității băcăuane, Pincu Sfartz, dovedește atașament, grijă față de membrii obștii sale, respect față de memoria înaintașilor. Este în permanent contact cu comunitatea-mamă și reușește să mențină viața evreiască prin marcarea sărbătorilor, a datelor comemorative la nivel micro și macro, prin acțiuni culturale. Cultivă bune relații cu autoritățile, cu organizațiile de minorități naționale, cu reprezentanții ai cultelor religioase.

„Înaintașii mă obligă, contemporanii mă girează, cu viitorimea voi da examen”

Interviu cu președintele CEB, ing. PAUL SCHWARTZ, la 85 de ani

Față-n față!

De aproape trei decenii, viața evreiască comunitară se identifică pentru ing. Paul Schwartz cu propria viață. Pentru cel care reprezintă câteva epoci din istoria de după 1990 a Federației, este un moment de reflecție, personal și colectiv: istoria evreimii române, secolele XX-XXI. Președintele de azi al comunității bucureștene face parte din familia spirituală a celor pentru care munca e o bucurie, perseverența, un mod de a fi. Quod erat demonstrandum: consilier CEB; consilier FCER pentru generația de mijloc; vicepreședinte al FCER; azi, președintele Comunității Evreilor din București (CEB).

Copilul a cunoscut traumele Holocaustului, tânărul, traumele totalitarismului. Suferințele i-au ascuțit dârzenia. După bacalaureat s-a angajat muncitor, urmând în paralel Politehnica. A absolvit școli postuniversitare. Când a intrat în Federație, avea în spate 44 de ani de muncă de răspundere la unul dintre cele mai mari ansambluri industriale din Capitală: fostele Uzine „Malaxa”, apoi „23 August”, azi, Uzinele „Faur”.

Experiența profesională, managerială, pedagogică – ing. Paul Schwartz a pregătit viitori specialiști în domeniu – a folosit-o în conducerea comunitară. Între 1996 și 2000, cu sprijinul Joint-ului, a înființat primul Club de Calculatoare al FCER. Consilier al FCER pentru generația de mijloc, a modelat conștiința identitară a unei generații considerate „pierdută”, fiindcă în statul ateu religia era tolerată, dar nu promovată. Generație care și-a dovedit evreitatea atunci când i-a fost creat un cadru propice. „Cu un minim de cheltuieli și cu activitatea unor voluntari Joint – își amintește ing. Paul Schwartz – am reușit atragerea unui mare număr de participanți, între 1.700 și 2.100 lunar. Nu puțini dintre actualii lideri comunitari au început prin a activa în cele 26 de cluburi din țară, destinate instruirii lor.” Munca nu a făcut-o din birou. În fiecare sfârșit de săptămână era prezent la cursurile din diferite zone ale țării, stimulând spiritul organizatoric al elevilor, munca în echipă, inițiativa. „Când am primit mandatul de președinte al comunității bucureștene, am simțit că este una dintre cele mai importante provocări: memoria înaintașilor mă obliga, contemporanii mă girează, cu viitorimea voi da examen.”

– Puteți schița un rezumat al celor mai importante momente din istoria evreiască a Bucureștiului, de la începuturi până în zilele noastre?

– Obștea bucureșteană pare să aibă vechime de patru secole. Primul document care atestă prezența evreiască în București datează din jurul anilor 1550. Evreii bucureșteni se constituie în două comunități: așkenază și sefardă. Ei participă la: Revoluția Română de la 1848; Răz-

boiul de Independență din 1877, unde se remarcă Mauriciu Brociner, devenit primul ofițer evreu din armata română; Războiul Balcanic, 1913; Războiul de Reîntregire, 1916-1919.

În procesul de emancipare al evreimii române, Iuliu Barasch (1815-1863) joacă un rol-cheie: inițiază construirea Templului Coral, înființează primele școli evreiești moderne în 1852, primul ziar evreiesc bilingv, român și francez, în 1857. Aportul

evreilor bucureșteni la organizarea vieții politice evreiești este semnificativ. La București se înființează, în 1909, Uniunea Evreilor Pământeni. În 1923, dr. Wilhelm Filderman transformă organizația în Uniunea Evreilor Români, cea mai importantă organizație politică a evreimii române. Filderman nu militează doar pentru drepturile evreilor, ci și pentru cele ale minorităților. El este autorul primului tratat al minorităților recunoscut în

In memoriam Júlia Szilágyi

Dacă ar trebui să o caracterizez cu un singur cuvânt pe eseista și scriitoarea Júlia Szilágyi aș alege LIBERTATE. Întreaga ei viață a fost un exemplu despre cum se poate trăi consecvent, păstrând libertatea interioară și demnitatea umană chiar și în condițiile unei triple minorități – ca evreică, maghiară și ca femeie-mamă singură.

1936 a fost anul în care flacăra olimpică a fost aprinsă la Berlin, Horthy s-a întâlnit cu Hitler, în Uniunea Sovietică se desfășurau primele procese politice înscenate, în Spania izbucnea războiul civil, Federico García Lorca fusese asasinat, la Budapesta Radnóti scria poemul *Mergi mai departe, condamnat la moarte*, iar la Cluj se naștea Júlia Szilágyi.

Șapte ani mai târziu a început deportarea evreilor din Transilvania. Dar Julika simțise deja povara excluderii. Colegii ei de clasă au bătut-o pentru că învățătoarea o alesese pe ea, fetiță evreică, să recite *Cântecul național* de Petőfi în ziua de 15 martie. Un vecin a luat-o la rost de ce folosește mijlocul de transport în comun pe vremea interdicției: „Ești evreică, ce cauți în autobuz?” În mai 1944, împreună cu mama ei au reușit să treacă clandestin frontiera ungaro-română de la Feleac, salvându-se de deportarea la Auschwitz care, pentru ea, fetița de opt ani, ar fi însemnat moarte sigură.

Întrebarea care a urmărit-o toată viața a fost: *De ce s-au întâmplat toate acestea?* Dar nu a fost dorința de răzbumare cea care a ghidat-o, ci nevoia de înțelegere. Știa că memoria este cea mai puternică armă împotriva uitării și falsificării istoriei. „Cine vrea să desființeze o cultură, fie în ceilalți, fie în sine, trebuie să distrugă memoria”, scria ea. În *Cartea insomniilor* a ridicat un monument celor

din familia sa, care s-au transformat în fum la Auschwitz. „Vreau ca morții mei să supraviețuiască”, consemna în memoriile sale, a căror continuare era mult așteptată, dar pentru care nu i-a mai ajuns puterea creatoare. Însă în revista *Látó* au continuat să apară fragmente din aceste povești extraordinare despre cotidianul dictaturii.

De multe ori în viață ar fi putut alege calea mai ușoară. Ar fi putut rămâne tăcută. Ar fi putut accepta că opresiunea este o stare firească. Dar

ea a ales întotdeauna libertatea, deoarece pentru ea era o stare naturală, care venea din interior. De aceea a refuzat, de exemplu, să devină vocea propagandei politice la revista *Dolgozó Nő*, alegând în schimb să rămână în republica literelor, unde putea analiza opere și idei, nu doctrine ideologice. Profesorul Antal Árpád i-a spus odată, iar ea a transmis mai departe acest principiu discipolilor săi: „În viață vine un moment în care trebuie să decizi: ești de partea puterii sau de partea oamenilor.” Pentru ea, această alegere nu a reprezentat niciodată o dilemă.

În vremurile în care călătoriile în străinătate erau interzise, apartamentul ei de pe strada Brassai a devenit poarta către lume. Pereții căminului se dilatau atât de mult, încât puteau cuprinde aproape orice. Era nevoie doar să își întindă mâna spre raftul din spatele ei, unde se înșirau cărțile cele mai iubite. „Cele mai căutate cărți sunt tocmai cele care transmit conținuturile cele mai tulburătoare. Cititorul, de fapt, nu caută să evadeze din realitate, ci să se implice în toate acele cauze pe care le simte ca fiind ale sale;

care evocă trecutul, explică prezentul și scrutează viitorul”, scria ea.

Nu s-a erijat niciodată într-o eroină, dar când a trebuit să ia decizii morale, nu a ezitat. În anii 1980, în timpul unei campanii de strângere de semnături pentru un protest, mama ei a întrebat-o îngrijorată: „Nu te-ai gândit că ai un copil, că ai o responsabilitate?” La care ea a răspuns: „Tocmai de aceea am semnat. Pentru când copilul meu va crește și mă va întreba: «Tu ce ai făcut împotriva?»”

Am cunoscut-o în anii studenției mele și am fost fermecată de cultura ei, de naturalețea cu care își purta multiplele haruri. A fost un interlocutor desăvârșit, unul dintre puținii oameni care știau să asculte cu adevărat. Nu doar

a predat, ci a căutat să învețe și ea din fiecare întâlnire, și acest lucru a păstrat-o mereu tânără. „Împărțea cu generozitate comori de neprețuit, într-un mod rar întâlnit. Generozitatea, deschiderea, atenția pe care mi le-a arătat atunci nu le voi putea uita niciodată”, scria despre ea fosta sa studentă, Emőke Mihály. Dar nu cunosc pe nimeni care să nu fi fost atins de căldura ei sufletească.

Poeta Zsófia Balla spunea despre Júlia Szilágyi: „Este una dintre pietrele din temelie Clujului.” Și într-adevăr: a fost unul dintre pilonii spirituali ai orașului. A construit în jurul ei o lume în care literatura, gândirea și libertatea erau acasă. Iar noi suntem norocoși pentru că trăim deja în această moștenire care acum ne-a fost încredințată nouă.

Emese VIG
redactor-șef al publicației Transtex

istorie, pus în operă la Conferința de Pace de la Paris, în 1919, unde participă ca membru în delegația română.

Evreii bucureșteni, din rândul cărora s-au afirmat multe valori ale României, nu au fost cruțați de Holocaust: au trăit pogromul legionar din ianuarie 1941, au fost ostracizați de legislația rasială. După instaurarea regimului totalitar, evreii, inclusiv cei bucureșteni, au cunoscut alte suferințe. Majoritatea erau sioniști. În 1949 organizațiile sioniste sunt desființate, din 1950 încep procesele sioniștilor. „Vânzarea evreilor” conduce spre o aliya masivă și, firește, la reducerea drastică a populației evreiești, inclusiv a celei bucureștene. Înainte de război funcționau aici 115 sinagogi și case de rugăciune. Sunt cunoscute restaurări și reinaurări recente ale câtorva dintre lăcașurile de cult salvate de la demolările din perioada cEAUȘISTĂ: Sinagoga Mare, găzduind Muzeul Holocaustului din România; Templul Croitorilor „Unirea Sfântă”, unde funcționează Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România; Templul Coral, centrul vieții religioase, sociale, important obiectiv turistic; Sinagoga „Ieșua Tova”, lăcaș de rugăciune pentru Habad România.

– În toate mandatele de președinte al CEB v-ați făcut remarcat prin grija față de buna întreținere a cimitirelor. Cu ce obstacole vă confrunțați și cum încercați să le faceți față?

– Obstacolele sunt: lipsa urmașilor contributori la întreținerea mormintelor, majoritatea plecați din țară; lipsa fondurilor; lipsa personalului. Din donații am realizat 43 de monumente pentru decedați fără urmași din Cimitirele Giurgiului și Filantropia. E un semn de respect pentru înaintași, care are și un aspect practic: betonarea aleilor între monumente, crearea bordurilor corespunzătoare estetic și utile consolidării monumentelor. La Cimitirul Filantropia am inaugurat monumentul lui Iancu Sin Marcu, erou din Primul Război Mondial; pe cel al familiei Bettina și Mauriciu Blank, finanțator în Războiul de Independență. La Cimitirul Giurgiului am făcut monumentul lui Șahar Horowitz. Cimitirele sunt și locuri comemorative, parte din istoria României. Anual, la Cimitirul Giurgiului comemorăm martirii pogromului legionar din 1941, iar la Cimitirul Filantropia, Ziua Eroilor Militari Evrei căzuți în Primul Război Mondial. În 2017, la Cimitirul Sefard am comemorat victimele cutremurului din 4 martie 1977. Am modernizat, cu sprijinul Primăriei Sectorului 4, gardurile Cimitirelor Giurgiului și Sefard.

Ing. Paul Schwartz, președintele CEB, este un exemplu de îmbătrânire activă, cu proiecte în derulare, cu perspective afective legate de fiul său, dr. în economie Andrei Schwartz. Mottoul lui de o viață este: respectul față de semenii de orice vârstă și poziție socială.

Julia DELEANU

JCC BUCUREȘTI

Tabăra de Tu biŠvat 2025: „Ocazie excelentă de relaxare, revedere cu prietenii, consolidare a rădăcinilor evreiești”

Una dintre atracțiile acestei perioade, pentru toate categoriile de vârstă ale membrilor din comunitatea noastră, a fost Tabăra de Tu biŠvat pentru familii cu copii, organizată de JCC, între 21 și 23 februarie a.c., la CIR Be Yahad Cristian, Brașov, împreună cu FCER, în parteneriat cu Jointul. Echipa de organizatori ai JCC, coordonată de Radu Niculescu, a alcătuit un program foarte interesant. Cei mari și cei mici au trăit o săptămână de iarnă la munte, mai exact la poalele Măgurei, și totodată au învățat ce înseamnă Tu biŠvat, au devenit mai conștienți de puterea lor creativă în atelierelor unde au fost stimulați să confecționeze copaci din materiale reciclabile, să compună versuri pentru cântece de Tu biŠvat, să facă *hala* pentru Șabat... Adulților li s-a propus o incursiune în Învățătura Torei, când unul dintre organizatori, Daniel Orenstein, le-a vorbit despre ospitalitate și credință, pornind de la un verset din Pericopa Vaiera (Bereșit 21-33): „Și (Avraham) a sădit un eșel (pomșor) în Beer Ševa și a chemat

acolo numele Domnului, Dumnezeuul lumii.” Au ascultat expozeul, urmat de discuții, al președintelui comunității brașovene, Robert Roth, invitat de Daniel Orenstein, despre Israel după 7 octombrie și emergența antisemitismului în lume la cote nemaicunoscute de la Holocaust încoace.

Participanții, 90 la număr, au fost organizați pe grupe de vârstă. Din pri-

ma grupă au făcut parte părinții. Din a doua, Training Madrihim, adolescenții care se pregătesc să devină viitori madrihim. Au fost alcătuite trei grupe pentru copii: *Galil* (între 10 și 14 ani), *Negev* (între 8 și 10 ani), *Baby* (între 6 și 8 ani). Cum în luna februarie n-am dus lipsă de zăpadă, mai ales la munte, a fost și bulgăreală, dar și atelierelor unde s-au învățat confecționarea de brățări pentru Tu biŠvat, cântece, dansuri evreiești, cum să se rezolve un puzzle în mai puțin de două minute. Părinții au avut la dispoziție materiale specifice să-și îmbrace copiii în veșminte de... pomi. O altă acțiune comună: excursia la Poiana Brașov,

unde s-a schiat, cine a știut; cine nu, s-a dat cu sania sau și-a făcut curaj să încerce primii pași pe patinoarul din Poiană.

După Kabalat Șabat și Oneg Șabat, în dimineața de Șabat s-a derulat un seminar pentru copii, despre semnificațiile Șabatului. Moderatorii, cu excepția conducătoarei, Orly Borta, au fost toți voluntari, majoritatea

cu din București), au conceput și aplicat Macabiada copiilor. Pentru părinți, Daniel Orenstein a organizat un concurs cu premii pe teme iudaice. Vremea a permis ca Havdala (coordonator, Daniel Orenstein) să se desfășoare afară, lângă foisorul din incintă.

Petrecerea de la revedere a fost urmată de o sesiune de reflecție pe grupe. O mostră o oferă impresiile familiei Rond (Mihaela, Andi, Eva, Ilan): „Pentru noi, taberele evreiești sunt ocazii excelente de relaxare, distracție, socializare, revedere cu prietenii și, nu în ultimul rând, de consolidare a rădăcinilor evreiești. Din acest motiv suntem participanți fideli ai taberelor organizate de JCC. Anul acesta ne-am dorit și ne-am bucurat să participăm la tabăra de familie Tu biŠvat de la Cristian, cu atât mai mult cu cât am perceput-o ca fiind o oază de normalitate într-un deșert de incertitudini pe plan politic și militar, în România, în Europa, în Israel și în toată lumea.”

JCC lucrează la proiecte pentru taberele de vară 2025 și tabăra internațională de la Szarvas, unde coordonatori ai grupului de madrihim din România sunt Radu Niculescu și Ilinca Baruch.

Iulia DELEANU

Președintele Argentinei...

(Urmare din pag. 6) decenii a Argentinei, inclusiv investigațiile „în adormire” privind atacurile cu bombă asupra Ambasadei Israelului în Argentina și asupra Centrului AMIA (Asociația Mutuală Israel-Argentina) din Buenos Aires, acțiuni teroriste Hezbollah din 1992, soldate cu 22 de morți și 242 de răniți, cu niciun făptaș prins și pedepsit.

„Sunt profund onorat să primesc Premiul Genesis – și-a exprimat recunoștința președintele Javier Milei. Desigur, nu voi păstra contravaloarea sa în numerar. Suma [un milion de dolari] o voi dona celor care sprijină libertatea și lupta împotriva antisemitismului, deopotrivă în Argentina și pretutindeni în lume. Nutresc o adâncă admirație pentru Israel, pentru istoria și poporul evreu. De-a lungul istoriei sale, poporul evreu a arătat că reziliența și apărarea libertății sunt esențiale pentru surmontarea oricărui vicisitudine. Această stare de spirit constituie piatra unghiulară a relațiilor dintre Argentina și Israel și voi lucra în continuare pentru întărirea legăturilor noastre.”

JCC TIMIȘOARA

Eshet Chayil

Despre psihologia familiei, ca de la bărbat la... femei

Niciuna dintre edițiile programului *Eshet Chayil* – O femeie de valoare – nu seamănă cu cealaltă, așa cum nicio ediție *Keshet* nu o reproduce sau copiază pe alta. Stilul timișorean a impus ca de fiecare dată să fie ceva inedit și surprinzător pentru public.

De această dată, un public numeros de doamne și domnișoare a așteptat întâlnirea, la auzul anunțului că la *Eshet Chayil* le va vorbi un domn.

Domnul cu pricina este dr. Cosmin Gheorghe, medic, psiholog și psihoterapeut. Cu o experiență vastă în Statele Unite, unde a făcut terapie cu pacienți, terapie pe care o continuă și acum online, Cosmin Gheorghe este

implicat în numeroase proiecte interne și internaționale.

Cu ocazia *Eshet Chayil* Timișoara, el a vorbit despre diversele trăiri care ne determină comportamentul, despre felul în care conștientizarea acestora și a locului și timpului de unde provin sunt definitorii pentru evoluția noastră. Atașamentul, anxietatea, relaționarea cu părinții etc. sunt doar câteva dintre bazele personalității a căror analiză și autoanaliză sunt importante.

Doamnele au pus întrebări diverse, dar, ca un laitmotiv, s-a revenit mereu la relațiile mamă-copil. Fie că vorbim despre adolescenți sau copii mici, modul în care relaționăm cu aceștia este una dintre preocupările cotidiene ale multor femei.

La final, la pizza și prăjituri, discuția a continuat. A fost chiar poate mai animată decât înainte, iar psihologul a trebuit să facă față unui tir susținut de întrebări. (L.F.)

JCC IAȘI

Primăvara evenimentelor comunitare

Prima activitate din luna februarie a fost prilejuită de Tu biŠvat – Anul Nou al Pomilor. În deschiderea tradiționalului Seder Leil Tu biŠvat, președinta Comunității Evreilor din Iași, Benjamina-Ides Vladcovschi, a vorbit despre însemnătatea acestei sărbători în care evreii își demonstrează respectul și grija pentru pământ și roadele lui. Rabinul Iașului și al Moldovei, Yehoshua Aharonovitch, a rostit binecuvântarea specială a reînnoirii, „Sehiyanu veqimanu vehigyanu lazman haze” și a vorbit despre semnificația spirituală a sărbătorii, de renaștere a Creației, explicând de ce, cu această ocazie, se mănâncă șapte

tipuri de fructe („Shivat Haminim”) din Israel, într-o anumită ordine, alături de patru pahare cu vin alb și roșu.

Copii, părinți și bunici au participat la evenimentul „În așteptarea primăverii”, prilejuit de mărțișor, simbolul primăverii, dar și de Tu biŠvat. Îndrumați și ajutați de Benjamina-Ides Vladcovschi și de Rozina Steigmann, copiii au confecționat felicitări și mărțișoare pentru cei dragi, figurine din fructe și semințe și au învățat lucruri inedite despre Anul Nou al Pomilor, de la rabinul Aharonovitch. La finalul evenimentului, conform tradiției, copiii au plantat un pom, ca un simbol al speranței, păcii și bucuriei de a fi împreună.

Sub genericul *Eshet Chayil* (O femeie de valoare), la Sinagoga Mare a fost organizat un eveniment care va rămâne întipărit în memoria noastră pentru mult timp. În deschidere, președinta comunității, Benjamina-Ides Vladcovschi, a mulțumit sponso-

rului cu ajutorul căruia a putut fi organizat concertul și a vorbit despre rolul femeii în familia evreiască: „Rugăciunea *Eshet Chayil* provine din cartea Proverbelor, fiind o descriere poetică a femeii ideale: puternică, înțeleaptă și muncitoare. În mod tradițional, acest pasaj este cântat vineri seara, înainte de masa de Șabat, cântecul exprimând recunoștința și admirație pentru numeroasele moduri în care

femeile contribuie la familie și comunitate.”

Și a urmat concertul mult așteptat. În fața unui public minunat, trioul alcătuit din soprana Angelica Solomon, tenorul Gabriel Bîrjovanu și pianistul Ciprian Oloi a susținut un concert superb, o experiență muzicală de excepție. Cu o listă de melodii clasice, din care nu au lipsit *Vrei să ne-nțâlnim sâmbătă seară*, *Zaraza*, *Hava Naghila* și *Besame Mucho*, cei doi interpreți vocali, cunoscuți pentru sensibilitatea și expresivitatea debordante și pentru muzicalitatea și timbrul special, au creat o atmosferă spectaculoasă, apreciată de public cu ropote de aplauze.

Silvian SEGAL

„Extremismul s-a normalizat, s-a mutat dinspre margine spre centrul sistemului politic: aceasta este marea și tulburătoarea noutate”

Interviu cu istoricul **ADRIAN CIOFLÂNCĂ**, directorul Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România

– *Ca istoric, cum vedeți ascensiunea discursului extremist din ultima vreme?*

– Păi să vedem care sunt noutățile. Discursul extremist a fost mereu prezent în societate după 1989, doar că opinia publică nu i-a dat atenție decât atunci când s-a cuplat cu succesul politic. După epoca de aur a PRM și PUNR, între 1990-2004, extremismul s-a refugiat la *marginea politicii*, sub forma unor partide cu denumiri pompoase, ridicole și irelevante pentru scopul lor, în *societatea civilă neliberală*, reacționară, radicalizată, cea care are planuri insurgente față de democrație și valorile liberale, și în *societatea necivilă*, după cum descrie Stephen Kotkin grupurile din interiorul statului, care susțin ideea de guvernare autoritară, naționalistă, neo-tradiționalistă.

Odată cu apariția AUR în Parlament, din 2020, și a POT, din 2024, vorbim din nou și mai îngrijorați despre pericolul extremismului. Totuși, așa cum au arătat alegerile prezidențiale, pericolul vine nu doar de la partidele parlamentare extremiste, ci mai ales din faptul că extremismul a devenit o mișcare. Extremismul s-a întărit, sub radar, tocmai în vremea în care nu avea succes politic, în societatea civilă neliberală și în cea necivilă, adică în țesătura societății și în aceea a statului. Referendumul pentru familie din 2018, impus de jos în sus de organizații ultra-conservatoare, ortodoxiste, naționaliste și beneficiind de complicitatea partidelor de sistem și a unor instituții, trebuia să fie un mare semnal de alarmă.

Acum avem în peisaj și partide extremiste parlamentare, și o mișcare anti-sistem în ascensiune. Extremismul s-a normalizat, s-a mutat dinspre margine spre centrul sistemului politic: aceasta este marea și tulburătoarea noutate.

– *Ce credeți că a favorizat partidele și mișcărilor radicale?*

– În primul rând, au contat câțiva factori favorizanți de la nivel internațional: Brexit-ul, venirea la putere a lui Trump în 2016 și întoarcerea lui de acum ca un Mesia al iliberalismului, pandemia, războiul din Ucraina, ascensiunea mondială a partidelor populiste și extremiste, finanțarea clandestină a acestora de către actori statali ostili, precum Rusia, China, Iran etc. În România, au mai contat în plus scandalurile de corupție și abuz de putere, compromiterea partidelor de sistem aliate la guvernare, creșterea costurilor vieții și războaiele culturale care vin din trecutul nostru problematic.

La nivel mondial s-a mai schimbat ceva, rapid și deconcertant: natura sferei publice. Cum se știe, în formularea clasică a lui Jürgen Habermas, din 1962, sfera publică era acel spațiu neutru de dialog și negociere dintre stat și societate, care, prin rațiune și critică, a dus la nașterea democrației. Sfera publică a migrat din saloane, cafenele, piețe publice, prin presă scrisă spre mass-media. Astăzi, prin digitalizare, social-media și inteligență artificială, avem o sferă publică nouă, digitală. Aici se joacă meciul astăzi. Transformarea este atât de mare, încât venerabilul Habermas a simțit nevoia să publice, în 2022, o aducere la zi pentru noua sferă publică (apropo, cred că ar merita tradusă și la noi).

Transformările structurale ale sferei publice digitale sunt atât de rapide și radicale, încât sunt dificil de asimilat de către oricine, chiar și de către cei antrenați să cerceteze schimbările sociale. În joc au intrat câteva monopoluri tehnologice private cu putere globală, care filtrează și manipulează conținuturi pornind de la analiza unor mari cantități de date privind comportamentul, emoțiile și valorile utilizatorilor, urmărind maximizarea angajamentului online. Acum 10-20 de ani, până la Brexit, la

ascensiunea lui Trump și a neo-populiștilor, critica principală la adresa tehnopolurilor din social-media era o critică a goanei capitaliste după profit. Era epoca de miere a relației cu democrația, noua media fiind lăudată că ajută la subminarea tiraniilor, la mobilizarea opoziției democratice, la combustia protestelor sociale și a revoluțiilor din toată lumea. Apoi am devenit cu toții mai atenți la faptul că unele platforme de rețele sociale – precum Telegram și TikTok – sunt controlate de state autocrate, Rusia,

respectiv China, ostile democrațiilor. Dar șocul cel mare a venit recent din SUA, când patronii X (fostul Twitter) și Facebook, împreună cu alți magnați, s-au aliniat în spatele proiectului disruptiv al lui Trump. Acum frica majoră este că tehnopolurile amenință democrația – intenționat sau neintenționat. Agenți statali, găști infracționale sau grupuri extremiste pot investi masiv bani și resurse umane în manipularea algoritmilor, pentru a produce inginerie socială sau schimbare politică. Oricum, prin felul în care funcționează platformele

de rețele sociale, efectele neintenționate asupra democrației vor fi majore. Autorii de algoritmi nu sunt transparentți, refuză reglementarea și nu răspund în fața nimănui, deși au impact societal. Algoritmii fragmentează publicul într-o sumedenie de triburi digitale pentru care nu mai există mari adevăruri și narațiuni comune. Identitățile reale se pierd într-un ocean de măști și boți. Consumul cultural inflaționar, rapid și superficial – „memic”, cum îl numesc unii, pornind de la rolul memelor în codificarea lumii de azi – favorizează emoția, hedonismul și rulajul. Platformele pot produce false adevăruri, false majorități, false consultări, deliberări și asumări de răspundere și chiar favorizează manipularea procesului electoral, cum s-a întâmplat și la noi.

Toate aceste schimbări majore trebuie înțelese, încetinite, reglementate. Ele pot duce la reformarea democrației sau la distrugerea ei. Nu mi-e clar cât de pregătită este România să facă față acestui tsunami.

– *Ce spun mai exact extremiștii, ce vor ei?*

– Sub aspect tematic, discursul radical actual, *alt-right*, încorporează interpretări „alternative” ale tuturor crizelor recente. Extremismul 2.0 este un hibrid care combină în diferite formule antisemitism, negaționism, conspiraționism, anti-știință (pornită din mișcarea anti-vaccin), anti-occidentalism sau anti-globalism (deși radicalii profită din plin de globalizare), anti-feminism, anti-minorități (în special etnice, sexuale), anti-migrație, anti-umanism etc.

Vrea extremismul hibrid de astăzi întoarcerea la tradiționalism, la purismul etnic, la autocrație? Da, unii care s-au îndrăgostit de propagandă nazistă, legionară, antonesciană, care sunt fascinați de dictatori și au fantasme genocidare asta vor, restaurație distopică. Dar, așa cum știm din istoria interbelică, fascismul este, în același timp, restaurator și revoluționar. El pune în mișcare, după cum formulează Jeffrey Herf, un „modernism reacționar”. Ideologiile radicale nu se jenează de lipsa de coerență. Cele mai multe dintre forțele extremiste de astăzi visează la destructurarea rapidă a statelor, constituțiilor, instituțiilor și contractelor sociale în forma în care există acum, în numele unui trecut estetizat și al unui futurism distructiv. Forța distructivă este alimentată de resentiment, acea credință care le spune unora că nu ocupă locul pe care îl merită în societate și că țara lor nu ocupă poziția cuvenită în lume; motiv pentru care totul trebuie rearanjat sau distrus.

Robert D. Kaplan profețește de 30 de ani, inclusiv în ultima carte, că distopiile viitorului nu vor lua

forma autocrațiilor clasice, ci vor fi o combinație de tiranie și anarhie. Un amestec între controlul totalitar descris de Orwell și haosul imaginat de Hobbes. Noul Leviathan va fi un arhipelag de „ordini” într-un ocean de anarhie. În acest scenariu sumbru, puterea va fi exercitată prin satrapi care privatizează statul și controlează tehnologii avansate, rețele de oameni, ziduri, piețe negre și armate private.

Aș vrea să introduc în discuția de la noi două idei pe care extremiștii globali le-au preluat din grupuri alternative artistice și academice și le-au transformat în arme: „hiperștiția” și „acelaționismul”. Hiperștiția, un termen care combină ideea de superștiție cu aceea de exces în comunicarea actuală, desemnează ficțiuni care devin reale prin repetiție și viralizare. Hiperștiția domină lumea post-adevăr. Extremiștii și tiranii actuali exploatează logica de funcționare a rețelelor sociale și bombardează lumea cu hiperștiții care devin virale și au un efect de real, indiferent dacă sunt adevărate sau nu. Atacul la adresa fundamentelor epistemologice, a narațiunilor larg împărtășite și a valorilor care ne protejează vine din credința extremiștilor și a tiranilor de rit nou că ordinea actuală este în declin și că prăbușirea ei trebuie grăbită. Acelaționismul de extremă-dreaptă (există unul și de extremă-stângă) vrea să precipite schimbarea politică, socială și tehnologică până la o schimbare radicală. Așa înțelegem mai bine *blitzkrieg*-ul împotriva instituțiilor din SUA al echipei Trump-Musk, cei mai periculoși acelaționiști ai momentului.

– *Anul trecut s-au împlinit 100 de ani de la uciderea prefectului de Iași, Constantin Manciu, de către Corneliu Zelea Codreanu. Anul acesta, în luna mai, se fac 100 de ani de când Codreanu a fost achitat pentru acea crimă, având susținători nu doar în rândul populației, ci și în instituțiile statului. Pasivitatea și, în multe cazuri, complicitatea statului au dus la escaladarea violențelor. Ce rol joacă complicitatea statului în ascensiunea extremismului?*

– Înainte de a fi achitat pentru crimă, Codreanu a fost achitat pentru un complot antistatal care ar fi trebuit să ducă, dacă nu ar fi fost descoperit de Siguranță, la uciderea mai multor politicieni creștini și lideri evrei. Apoi Codreanu și alți legionari au fost iertați pentru alte comploturi și infracțiuni. După care statul român a trecut în extrema cealaltă, asasinându-l pe Codreanu și executând sumar, fără sentințe judecătorești, un mare număr de legionari. Așadar, ideea de stat de drept a fost abandonată în perioada interbelică și prin indulgență complice, și prin abuz de putere. Aceste greșeli trebuie evitate astăzi. Aflăm din presă că extremiștii se bucură de sprijin în structuri ale statului. Că unii îi admiră pe criminalii de război. Asta e complicitate. Mai aflăm că poliția și justiția nu aplică legislația anti-extremism. Aici poate fi complicitate, ignoranță, dar și o anumită preocupare de a nu abuza de putere, ca pe vremuri. Oamenilor din sistem le place să creadă că trăim într-un regim homeostatic, bazat pe echilibru, moderație și autoreglare. Nu este tocmai ideea statului de drept. Calculul este, probabil, să nu îi pedepsim pe extremiști pentru a nu crea martiri și fanatici. Acest calcul a fost făcut și în perioada interbelică și a dat greș. Impunitatea poate duce, la rândul ei, la radicalizare. În plus, îi demobilizează pe democrați. Într-o țară în care instituțiile și legile își pierd credibilitatea, extremismul are cale liberă.

– *Una dintre constantele percepției publice cu privire la Holocaust atribuite responsabilitatea doar Germaniei naziste, nu și României lui Ion Antonescu. În ce măsură poate educația privind Holocaustul să combată această percepție publică în actualul context socio-politic?*

– Alt antidot mai eficient nu a fost inventat. Dar educația, ca să aibă efect, trebuie făcută cu toată forța statului și cu participarea societății, pe termen lung, cu multe resurse financiare și umane, adaptate lumii de astăzi. Cum este făcută astăzi? Marginal, sporadic, inadecvat. De aceea nu sunt efecte, nu pentru că ideea de educație este perimată. Un curs colo, o conferință dincolo, un film, o expoziție, un material de presă contează toate, dar nu pot face minuni. Deocamdată statul român nu are voință politică pentru a investi masiv în educație. Când va avea, dacă va avea vreodată, vom ști, vom simți efectele.

George GÎLEA

Din trecutul Ierusalimului

Orașul în perioada elenistică, înainte de Macabei

istoria universală a cunoscut câteva cazuri în care un eveniment a însemnat sfârșitul unei epoci și începutul alteia. Un asemenea caz este cel al victoriei regelui macedonean Filip al II-lea la Chaeronea în anul 338 î.e.n. Lumea orașelor-state independente grecești (*polis*) a fost înlocuită de lumea elenistică și de cultura ei sintetică: a urmat cucerirea Regatului Persan de către noul rege macedonean Alexandru cel Mare, cunoscut și sub numele Alexandru Macedon și care a ajuns până în India. Schimbarea a fost atât de natură politică, cât și de natură culturală. În cadrul cuceririi Regatului Persan Ahemenid, începută în anul 334 î.e.n., a avut loc

Josephus Flavius

și cucerirea Țării lui Israel, aflată în fruntariile acestui regat. În anul 323 î.e.n., Ierusalimul a capitulat în fața regelui macedonean. Tradiția talmudică povestește că el a fost bine primit de bătrânii și înțelepții Ierusalimului, iar copiii născuți în acea zi au primit numele Alexandru în onoarea lui. Istoricul Yosef ben Matitياهو (Josephus Flavius) povestește și el despre acest eveniment. Într-o formă legendară, intrarea regelui macedonean în Ierusalim este povestită în romanul popular *Alexandria*. Nu cunoaștem realitatea cu exactitate, dar știm că în timpul domniei regelui Alexandru cel Mare situația Ierusalimului și a locuitorilor lui a fost bună. Dar vestitul rege a murit tânăr, în anul 323 î.e.n. Au ur-

mat lupte între generalii lui, *diadohii*, fiecare fiind dornic să conducă regatul. La început, orașul a fost stăpânit de generalul Laomedon din Mytilene, dar au urmat lupte cu alt general, Ptolemaios, care s-a proclamat rege al Egiptului. Poziția geografică a Iudeei ducea la războaie între *diadohi* pe teritoriul ei. Au avut loc războaie între regele Siriei, Seleucus Nicanor, întemeietorul dinastiei Seleucizilor, și regele Egiptului, Ptolemaios I Soter. Victoria regelui elenistic al Egiptului a determinat anexarea acestei provincii, inclusiv a Ierusalimului, la Regatul Ptolemaic, în anul 301 î.e.n.

După cucerirea Iudeei de către regele elenistic al Egiptului, situația Ierusalimului s-a îmbunătățit. Iudeea a câpătat autonomie în problemele interne, iar Ierusalimul a devenit centrul ei administrativ. Orașul și provincia erau conduse de *Kohanim Gedolim* (Mari Preoți), urmași ai lui Yehoșua, fiul lui Yehoțadak, și de Sfatul Bătrânilor (*Gerousia*), o continuare a Sfatului Bătrânilor din perioada persană. În acest Sfat nu erau numai personalități din Ierusalim, ci și din orașe de provincie. Templul era centrul vieții religioase și sociale a Ierusalimului. Mulți *kohanim* stabiliți în oraș au format o clasă socială importantă. A apărut și o clasă socială nouă, a scribilor (*sofrim*), interpreți ai Torei. În plus, au apărut și familii bogate, aristocratice, proprietari de pământuri și arendași de impozite, apropiați de aristocrația întregului regat ptolemaic, dornici să adopte modul de viață elenistic.

În ultimele două decenii ale secolului al III-lea î.e.n. au avut loc noi războaie între Regatul Seleucid al Siriei și Regatul Ptolemaic al Egiptului. În anul 200 î.e.n., după lupta de

la Panium, în apropiere de Baniyas, lângă Muntele Hermon, armata siriană înaintea, iar Ierusalimul este cucerit de regele sirian Antioh al III-lea. Evreii din Ierusalim au ajutat armata seleucidă să cucerească citadela din oraș (*Mețudat Yerușalaiym*). Regele i-a răsplătit acordându-le o chartă prin care le confirma dreptul de a trăi după legea strămoșilor lor. Era o garantare a autonomiei religioase, sociale și administrative. *Kohanim* și *sofrim* erau scutiți de impozite pentru totdeauna, iar restul populației Ierusalimului, pentru trei ani. Regele interzicea aducerea de animale impure în oraș.

Encyclopaedia Judaica menționează că, astfel, poziția Ierusalimului și a locuitorilor lui părea să rămână aceeași ca în perioada ptolemaică, din punctul de vedere al administrației, al caracterului instituțiilor, al condițiilor sociale. Dar era o aparență: în realitate, elenizarea păturii superioare a societății s-a intensificat. Preoții (*kohanim*) și conducătorii laici ai populației evreiești din Ierusalim au devenit mai apropiați în gândire și în modul de viață de elitele neevreiești ale regatului, decât de păturile inferioare ale evreimii din oraș. Au început conflicte între *kohanim* elenizați și *kohanim* tradiționaliști, uneori chiar membri ai aceleiași familii, de exemplu între Marele Preot Onias al III-lea, un tradiționalist, și fratele său, Iason, care avea tendință elenizantă. Adepții elenizării voiau dezvoltarea arhitecturală, administrativă și social-culturală a orașului după caracteristicile unui *polis* grecesc. Conflictul între cele două curente s-a agravat, elenizantii urmărind limitarea puterii Marelui Preot în chestiuni legate de administrarea Templului și a vieții economice a orașului. Au urmat intervenții la administrația siriană, mergând până la rege. Marele Preot Onias al III-lea a fost nevoit să ceară ajutorul statului pentru a restaura și menține ordinea în Ierusalim. Situația s-a schimbat după anul 175 î.e.n., când tronul regal a fost luat de Antioh al IV-lea Epifanes.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

O delegație din Statele Unite vizitează comunitatea evreiască din Siria

O delegație de evrei americani a efectuat, la finalul lunii februarie a.c., o vizită la Damasc, pentru prima dată de la căderea regimului Assad. Unul dintre ei, Henry Hamra, a lucrat în comerțul cu îmbrăcăminte cu un băiat local, născut dintr-o mamă evreică și un tată musulman, în Damasc. Henry avea doar 15 ani când a părăsit Siria. Cu prilejul primei sale călătorii în Siria, el a reluat legătura cu fratele fostului său coleg de muncă, în timp ce vizita cartierul.

Hamra și tatăl său, rabinul Yusuf Hamra, au efectuat această călătorie pentru a se reconecta cu rădăcinile lor siriene, dar și pentru a evalua starea siturilor evreiești din țara devastată de război. Pe lângă primirea pozitivă, au descoperit o comunitate evreiască epuizată și faptul că majoritatea siturilor evreiești erau în stare de degradare. Excursia de patru zile a fost organizată de Syrian Emergency Task Force (SETF), o organizație non-profit cu sediul în SUA, înființată în 2011 ca

răspuns la războiul civil și la dictatura lui Assad. „Copii, adulți, agenți de securitate erau încântați că evreii se întorc, pentru că asta înseamnă pentru ei că există viziunea unei noi Sirii care este unificată, iar toată lumea este siriană – a declarat rabinul Asher Lopatin, potrivit *The Times of Israel*. Toți cei pe care i-am întâlnit și care au aflat că suntem evrei erau atât de încântați. A fost o primire călduroasă.” Henry Hamra a declarat că acest demers face parte dintr-o călătorie personală de reconectare cu locul său natal. „Cei mai frumoși ani” au fost copilăria sa în Siria, trăind în comunitatea evreiască foarte unită, care s-a risipit după mutarea în SUA.

Hamra și tatăl său au mers să vadă starea lăcașurilor evreiești din Damasc, inclusiv școala unde bătrânul Hamra a predat timp de decenii. Majoritatea au fost golite de obiectele de cult, deși sinagoga Al-Franj încă mai are suluri de Tora. În zona sinagogii Jobar, grupul a reușit să găsească doar o rămășiță a unei arcade pe care se afla o stea a lui David. „Totul este furat, dar e frumos”. Există doar un tavan și o podea. Nimic altceva.” Hamra a descris întoarcerea la sinagoga Al-Franj, unde tatăl său a servit ca rabin, drept o experiență deosebită. „Am crezut că este mai mare decât atât, pentru că eram mic. Acum este diferit, dar e frumos”, a spus el. În ciuda stării de degradare, patrimoniul de cult evreiesc nu a fost reamenajat sau ocupat, a spus rabinul Lopatin, iar locuitorii cartierului încă își amintesc de evreii care mergeau la sinagogile din cartierul evreiesc. (D.D.)

Iluminismul în filozofia iudaică (ep. IV)

În acest ultim episod dedicat discuției generale despre iluminismul iudaic, continuăm diferențierea între ceea ce a reprezentat *Haskala* în vest și în est. În Europa Occidentală, îndeosebi în spațiul germanic, *Haskala* a propus o abordare mai graduală a reformei religioase. Deși iluminismul iudaic pleda pentru modernizarea și examinarea critică a tradiției iudaice, această mișcare nu a militat pentru abandonarea completă a religiei mozaice. Mulți *maskilim* (adepti ai *Haskalei*) occidentali au continuat să respecte practicile tradiționale, dar au căutat să le reinterpretaze într-un cadru modern și raționalist. Mișcarea a încurajat studiul unor subiecte seculare, precum științele naturii, filozofia și istoria, dar și învățarea unor limbi moderne. Totodată, *Haskala* a promovat în vest dezvoltarea școlilor evreiești moderne care ofereau atât studii laice, cât și religioase (precum școlile Horev din Germania).

Spre deosebire de abordarea occidentală, *Haskala* a început mai târziu în est, câștigând proeminență la începutul secolului al XIX-lea, în special în Imperiul Rus, Polonia și în alte regiuni est-europene, unde comunitățile evreiești erau în mod tradițional mai izolate. Aici iluminismul iudaic a avut adesea un caracter mai revoluționar în ceea ce privește cultura și identitatea evreiască. *Maskilim* estici au fost adesea mai critici față de practicile tradiționale evreiești decât omologii lor occidentali, mulți dintre aceștia promovând o formă mai laică sau aproape complet secularizată a identității evreiești. Conflictul dintre secularizarea tipică iluminismului european și tradiționalismul comunităților evreiești estice a fost mai acut față de fenomenul iluminist iudaic din Occident. *Haskala* în est s-a confruntat cu mai multă opoziție din partea

comunității religioase, deoarece tradiționaliștii (în special evreii hasidici) îi considerau pe *maskilim* ca o amenințare la adresa autorității lor religioase și a normelor comunale.

Dar din ce postură se adresau acestor comunități, atât în est, cât și în vest, acești *maskilim*? În cea mai mare parte, ei erau profesori în școlile evreiești, tutori și mentori în case private bogate sau fondatori și colaboratori ai unor ziare și periodice evreiești dedicate iluminismului iudaic. Acești filozofi au scris manifeste și tratate ce susțineau reforma, dar au și tradus lucrări ale iluministilor europeni (în special din germană și franceză) în ebraică. În esență, iluminismul iudaic a căutat să creeze o sinteză între modernizarea specifică epocii și lumea iudaică. Deși *Haskala* s-a inspirat din iluminismul european, acest fenomen nu a fost într-un tot o imitare a iluminismului. Iluminismul iudaic a fost mult mai puțin materialist și mai reținut în critica la adresa religiei, aproape niciodată nu a propus o viziune ateistă ori agnostică asupra lumii, căci, în fond, nici nu își permitea luxul de a se dispensa de o caracteristică fundamentală a lumii evreiești: iudaismul. A demonta însăși religia iudaică ar fi însemnat un atac pe care *maskilim* nu și-l doreau neapărat, căci ar fi însemnat confirmarea criticilor de secole venite din lumea creștină. Așadar, critica tradiției iudaice nu echivala automat pentru acești gânditori cu abandonarea religiei strămoșești. Poate că această abordare este cel mai bine sesizabilă la Moses Mendelssohn, de care aminteam data trecută. Iudaismul, pentru Mendelssohn, era atât o religie rațională, cât și un mod de viață religios. Ca religie, iudaismul se baza pe o înțelegere rațională a lui Dumnezeu și pe o relație istorică cu Divinitatea.

Cum anume înțelegea Mendelssohn această relație istorică a poporului evreu cu Divinitatea vom vedea în numărul viitor al *Realității evreiești*.

Cristian VECHIU

FILOZOFIE

Centenar Solomon Marcus

În calendarul de aniversări UNESCO 2025 figurează numele unuia dintre savanții de anvergură ai secolului al XX-lea, Solomon Marcus. Sub patronajul Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, au avut loc în țară simpozioane dedicate centenarului său, cu participare academică națională și internațională.

La Facultatea de Matematică și Informatică (FMI) a Universității din București s-au derulat două evenimente: „Povestind despre matematică și literatură. Amintiri despre Solomon Marcus” – confesiuni ale matematicianului și scriitorului Bogdan Suceavă, profesor la California State University Fullerton (SUA); și „Numitorul comun” – dialog despre știință și artă, invitată fiind Maia Morgenstern, iar moderator, prof. univ. dr. habil. Liviu P. Dinu.

„Educația și învățarea înseamnă spectacol”, a fost afirmația-pivot a lui Solomon Marcus pe care Maia Morgenstern și-a construit „lecția de pedagogie”, spectacol *sui-generis*, captivându-și auditoriul – studenți, cercetători, profesori – prin destăinuri plecând de la alte aserțiuni ale celui aniversat: importanța și curajul de a greși, puterea de a o lua de la capăt, poezia care l-a salvat nu o dată.

Decanul FMI, conf. dr. Cătălin Gherghe, a sintetizat rosturile conferențiarilor folosind metafora „dreptelor paralele”, matematica și arta, care se întâlnesc „într-un anume punct la infinit”.

Simpozionul de la Congress Hall Palas, din Iași, a avut trei panouri: contemporaneitatea, interdisciplinaritatea, adecvarea școlii la viitor. Au conferențiat academicieni, profesori universitari. A fost lansat volumul *Marcus 100. Dialoguri pentru viitor*, Editura Cartea Românească.

Sesiunea omagială de la Academia Română a fost focalizată pe inovația educațională, deschiderea spre universal, relația magistru-discipol, pasiunea pentru adevăr și, paradoxal, „arta jocului matematic”.

Colegiul băcăuan „Ferdinand I”, unde Solomon Marcus a fost elev, i-a dedicat evocarea „Centenarul nașterii

unui ilustru alumn”.

Savantul de factură renescentistă a venit pe lume acum 100 de ani, la Bacău, în familia unui croitor cu opt copii: șapte băieți și o fată. El era mezinul. Tatăl lui dorea să-l vadă medic sau avocat, profesioni aducătoare de prosperitate și respect social. „Vreau să fiu profesor de matematică”, a decis băiatul. Părintele a tăcut dezamă-

git. Ce avea un profesor de matematică? Un singur costum pentru ocazii și un altul tocit la coate. Visuri făcute țândări: instaurarea statului național legionar, dictatura antonesciană, pogromurile antievreiești, deportările în Transnistria.

Abia intrat cu brio la liceul amintit, adolescentul a și fost dat afară. Venise legislația răsială. A continuat să învețe la liceul evreiesc din oraș, a purtat steaua galbenă. Când a împlinit vârsta, a făcut muncă obligatorie. Fortăreața lui? Cititul. „M-au atras poezia ca artă și teatrul ca spectacol”, își rememora anii formativi într-un interviu acordat revistei noastre. „Aveam caiete întregi în care îmi transcriam ceea ce-mi plăcea mai mult. Eram pasionat de Eminescu, Arghezi, Bacovia, Baudelaire, Rilke; dintre dramaturgi: Ibsen, Strindberg, Caragiale... În mai-iunie 1944, frontul antihitlerist se apropia de România. Cum eram pasionat de matematică, stăteam de vorbă pe o bancă cu doi dintre colegii mei despre partizanii geometriei neeuclidiene. Pentru agenții Siguranței de atunci, cuvântul „partizan” era *nomina odiosa*. Am fost arestați, bătuți. Ne aștepta Curtea Marțială. După 24 de ore ni s-a dat drumul din lipsă de probe acuzatoare.” După Eliberare, tă-

nărul a dat bacalaureatul în fața unei comisii profesionale din toată Moldova. A fost primul pe lista absolvenților.

A intrat la Facultatea de Matematică pe care a absolvit-o în 1949. În 1956 și-a susținut doctoratul în analiza matematică, coordonator științific fiindu-i acad. Miron Nicolescu. Celălalt magistru, Grigore Moisil, i-a stimulat mentalitatea interdisciplinară. În mai puțin de zece ani, Solomon Marcus a străbătut toată ierarhia universitară. După 1990 a devenit profesor emerit. La primirea în Academia Română, în 2001, a rostit un discurs de recepție memorabil, intitulat „Singurătatea matematicianului”. S-a ilustrat în analiza matematică, lingvistică și poetică matematică, semiotică, antropologie culturală, metode de analiză teatrală matematică, studierea științelor naturale și sociale cu ajutorul matematicii. Opera sa (peste 50 de cărți

și circa 400 de studii) a fost tradusă în limbi de circulație internațională. Bipolaritatea structurală – om de știință și om de literă – l-a determinat să creadă că „fiecare domeniu de creație include o componentă artistică și una științifică”. Suferințele nu l-au înăspriț. Onorurile (premiile academice, titluri de *doctor honoris causa*, cele mai înalte distincții ale statului român, recunoașteri internaționale) nu l-au înstrăinat.

A fost apropiat de comunitate înainte de 1989, ani în care puțini intelectuali evrei români se aventurau în conferințe la Popa Soare. După 1990 a continuat să răspundă „prezent”. Semnul întrebării, baza iudaismului, i-a fost reper în tot ceea ce a făcut. „Într-o lume digitalizată, automatizată, robotizată, omul trăiește prin ceea ce îl face om: prin emoție, spontaneitate, intuiție, imaginație, curiozitate, spiritualitate, liber arbitru”, nota savantul în volumul de eseuri *Nevoia de oameni*, apărut la Editura Spandugino, în 2015, un an înainte de dispariția lui fizică. Implicit, propriul Decalog: nevoia de a da un sens vieții; de împospătare; mirare, bucurie, extaz; îndoială și suspiciune; greșeală și eșec; identitate; omenie; joc; cultură; transcendență.

Julia DELEANU

Historia magistra vitae

Voiam să vă despăgubesc, de Ziua Memoriei

Spectacolul *Voiam să vă despăgubesc*, prezentat cu ocazia Zilei Internaționale de Comemorare a Victimelor Holocaustului pe scena TES, în parteneriat cu Institutul Italian de Cultură, este un eveniment de teatru documentar al companiei Menoventi, dramaturgie și regie, Gianni Farina.

Parafrazând declarația Robertei Metsola, președinta Parlamentului European, acest spectacol-poveste de viață despre victimele Holocaustului este dedicat fiecăreia dintre cele șase milioane de victime. „Suntem ultima generație care are privilegiul de

a-i cunoaște pe supraviețuitorii Holocaustului și de a le auzi poveștile. Vocile lor, curajul lor, amintirile lor sunt o punte către un trecut care nu trebuie uitat niciodată. Chiar și după toate ororile Holocaustului, antisemitismul nu a dispărut. A persistat. A evoluat. Este datoria noastră de a nu uita ceea ce s-a întâmplat. Avem responsabilitatea de a ne asigura că nu se va mai repeta niciodată. Ne vom aminti întotdeauna. Și întotdeauna vom reacționa ferm – așa cum ne-a învățat prima noastră președintă, Simone Veil, ea însăși o supraviețuitoare. Moștenirea ei ne amintește că neutralitatea ajută doar opresorul, niciodată victima”, a declarat Roberta Metsola.

Spectacolul este gândit ca un ecou al vocilor înregistrate ale Holocaustului, un ecou al trecutului. Mizanscena lui Gianni Farina are valențe brechtene, iar mesajul său e pus în slujba umanității. Discursul său teatral, realizat sub forma teatrului epic, mizează mult pe rațiune, distanțează emoțional spectatorii de acțiune și-i face să gândească critic. Drumul lung de la gând la emoție este parcurs genial de actrițele Donatella Allegro și Rossella Dassu. Realitatea spectacolului presupune două planuri de interpretare: real (cotidian, chiar banal) și istoric-simbolic. O zi obișnuită din viața unei victime a Holocaustului poate simboliza viața oricărui om și deci a omenirii întregi. Paralelismul „cotidian-istoric-simbolic” servește pentru universalizarea timpului și a locului acțiunii.

Spectacolul *Voiam să vă despăgubesc* arată fața reală a războiului, cu mizerie, lipsuri, suferință și moarte și este montat ca avertisment. Solicitarea trecutului servește pentru a căuta rădăcinile, pentru a releva, prin comparație, esența unor fenomene din prezent, dar are și calitatea de antiexemplu, ca preîntâmpinare a ceea ce se poate întâmpla, pentru a nu repeta greșelile.

Edith NEGULICI

Dan Mizrahi, 15 ani de la intrarea în posteritate

Pianistul, compozitorul, profesorul Dan Mizrahi (1926-2010), de la a cărui plecare din viață s-au împlinit 15 ani, și-a închis călătoria pământeană între copertele unei cărți de mare succes, apărută la Hasefer: *Așa a fost*. Muzicianul a trăit sub fascism și totalitarism. A avut totuși șansa să se mai bucure, în ultimii douăzeci de ani de viață, de consonanța între sine și societate. A rezistat încercărilor ajutat de muzică. A făcut-o cu ironie elegantă și amară. Când a împlinit 80 de ani a fost sărbătorit la Ateneu, cu fast.

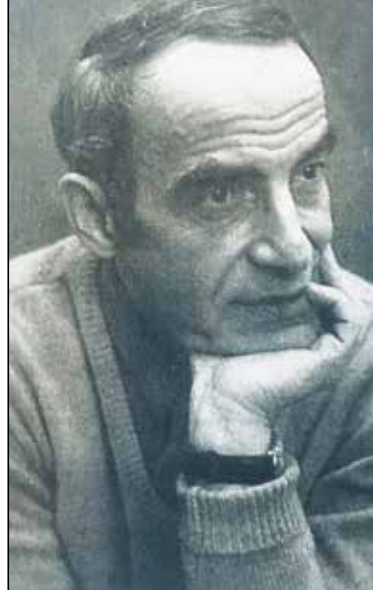
Poate cea mai bună prietenă i-a fost soția lui, redevabila muziciană Cecilia Mizrahi, care l-a urmat curând Dincolo. După dispariția lui fizică, ea i-a perpetuat amintirea prin urme domestice – pianul, taburetul, afișele de concert au rămas așa cum erau când el trăia – și publice – serate muzicale, evocări la Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din Capitală, în rama unor ediții ale Festivalului „Crizantema de Aur”, al cărui laureat, apoi membru în juriu a fost.

Vocația (moștenire de la tatăl său, ofițer de carieră) s-a arătat înainte de

ea merge la școală. Venise de la cinema. Văzuse *Luminile orașului*, cu Charlie Chaplin. S-a așezat la pian și a reproduces fără greșeală melodia centrală din film. Tatăl, cu remușcări de a nu-și fi urmat pasiunea, nu a vrut ca băiatul să le trăiască și el. Dan Mizrahi era școlar când a fost admis la Academia de Muzică și Artă Dramatică.

Până în 1941 – când edificiul, bijuterie arhitecturală a Bucureștiului, a fost distrus în Pogromul legionar antievreiesc – Dan mergea de sărbătorile evreiești la templul sefard Kahal Grande. A studiat în particular

ebraica și Tanahul. S-a pregătit pentru Bar Mițva cu marele rabin sefard Sa-

betai Djaen care i-a dat binecuvântarea. Și-a continuat pregătirea muzicală la Academia de Muzică din Ierusalim în perioada mandatului britanic. Când s-a întors în România, suspectat ca „agent imperialist”, a fost privat de libertate 28 de luni, fără vreo sentință judecătorească.

Aplaudat pe mari scene ale lumii, cu precădere pentru interpretarea lui Gershwin, Dan Mizrahi a fost apropiat de comunitate fără echivoc: din anii de dinainte de 1989, când puțini intelectuali o arătau, până în ultimii ani de viață.

Julia DELEANU

Belu-Simion Făinaru: memorie, identitate, prezență, absență

Premiul Israel, acordat anual la Ierusalim de Ziua Independenței, pentru contribuții deosebite la cultura și societatea israeliană, va fi decernat în 2025 artistului plastic Belu-Simion Făinaru, în domeniul Design și Creație multidisciplinară.

Belu-Simion Făinaru s-a născut la București (1959). A imigrat în Israel (1973), după absolvirea liceului „Nicolae Tonitza”. Artist plastic, profesor universitar, curator și inițiator de proiecte artistice, provine din curentul de artă conceptuală, cu rădăcini israeliene, dar și cu orientare universală. Socotește arta nu numai ca obiect vizual, ci și ca un proces intelectual de trăiri multidimensionale. Folosește materiale simple, de uz cotidian, ready-made, pentru a exprima, cu o oarecare atitudine jucăușă, idei complexe, gândire critică, privire asupra sistemelor culturale, sociale și politice. Abordează teme încărcate, cum ar fi memoria, identitatea, prezența, absența.

Creația artistului Belu Făinaru se constituie ca un dialog cu idei din cultura evreiască, cultura israeliană și istoria artelor plastice. În concepția Cabalei, texte pe care le studiază, literele ebraice contribuie la creația lumii. Șin, prima literă din cuvântul „Șem”, denotă Divinitate. Mem, prima literă din cuvântul „Makom”, care înseamnă „loc” și, de asemenea, „Dumnezeire”, este și ultima literă a cuvântului „Șam”, „în depărtare, spre neant”. O construcție cubică cu două ferestruici opuse, în forma literelor Șin și Mem, ne duce cu gândul la Divinitate, dar și la Acolo, departe, dincolo.

Planuri pentru Fâșia Gaza, post-război

(Urmare din pag. 5) militari din statele din Golf, perioadă în care se vor crea condițiile pentru autoguvernare în Gaza și se va finaliza demilitarizarea. Amenințările imediate vor fi prevenite de un mecanism comun Israel-Egipt-SUA. În cei 8 ani de administrare egipteană, Autoritatea Palestiniană va fi reformată, vor fi eliminate corupția și sprijinirea terorismului, și se va reforma educația. Lapid a prezentat planul la cele mai înalte niveluri ale Administrației Trump.

Planul este unul dintre multe proiecte care au apărut mai ales după ce s-a semnat acordul de încetare a focului în două etape între Israel și Hamas, care prevede retragerea armatei israeliene din Fâșia Gaza. A existat faimosul plan Trump, de transformare a Fâșiei Gaza în Riviera Orientului, sub administrație americană, respins de toate statele arabe. Acestea pregătesc la rândul lor proiecte. Statele arabe s-au întâlnit de mai multe ori, încă nu au ajuns la un acord în ceea ce privește administrarea Fâșiei și furnizarea de fonduri pentru reconstrucție, dar inițiativa arabă se bazează pe un proiect egiptean. Acesta prevede stabilirea unui comitet național palestinian pentru administrarea Fâșiei Gaza, fără Hamas, și creează condiții pentru implicarea internațională în efortul de reconstrucție, fără a-i forța pe palestinieni să părăsească regiunea, așa cum era prevăzut în planul Trump.

Două inele nuptiale cărora artistul le-a adăugat un Șin și respectiv un Mem exprimă ideea unirii între soț și soție, ca o împlinire a Dumnezeirii. O pereche de pantofiori negri, pe ale căror branturi sunt însemnate tot literele Șin și Mem, evocă memoria Holocaustu-

lui. Veșminte tradiționale, rochia miresei, pălăria bărbătească, pământ din Țara Sfântă – sunt semne ale vieții și tradiții iudaice pe care Belu Făinaru le utilizează în diferite prezentări, ca elemente de expresie artistică.

Artistul a participat la expoziții de grup și personale, în muzee și spații de prestigiu din Israel și din multe alte țări și a devenit, din anii 1980, o prezență constantă în rândurile comunității artistice. În 2019, faimoasa Galerie de artă contemporană „Plan B” de la Cluj și sucursala din Berlin au produs proiectul prezentat de România la Expoziția Internațională de Artă – Bienala de la Veneția, cu Belu-Simion Făinaru, Dan Mihăițianu și Miklós Onucsán, aleși de Ministerul

Culturii și Identității Naționale. Cei trei au creat o multiplă instalație artistică, cu titlul „Conversații neterminate despre greutatea absenței”, aducând discuții despre vid, înstrăinare, rătăcire, în context global. Principala referire a creației semnate de Belu Făinaru era Casa Pierdută. Lucrările evocau experiențele dezrădăcinării, reacțiile de teamă, violență și alienare, determinate de fenomene globale ale migrației.

Instalația „Monument pentru nimic”, în care publicul era invitat să introducă petale de trandafiri în găuri speciale create pe fațada Pavilionului României, a constituit un îndemn la meditație asupra fragilității adăpostului și a comunității. „Biblioteca Albă – Amintiri ale Absenței”, cu cărți albe așezate pe rafturi, demonstra perceperea culturii ca un universalism transnațional. În instalația „Trebuie mereu să începi din nou”, trei mașini de spălat, în care se aflau cearșafuri albe, apă și detergent, funcționau continuu, ca un perpetuu proces de spălare. Activitatea simplă, obișnuită și totodată ritualică evoca o memorie colectivă, încărcată cu violență și teroare, cu vină și rușine. Deasupra acestui mecanism se afla o saltea acoperită cu cearșafuri albe. Pe unul dintre ele era brodat cu ață albă poemul „Psalm” din creația lui Paul Celan. Retrospectiv, putem remarca cu oarecare referiri profetice la crimele efectuate împotriva Israelului în 7 octombrie 2023.

Inspirat din motivul „Lapte negru” din *Fuga morții* (Paul Celan, 1945), Belu Făinaru a creat mai multe proiecte pe această temă, șocând prin simplitatea și simbolismul obiectelor: aranjamente de servicii de masă din porțelan alb, cuprinzând un lichid negru. O lucrare din seria „Lapte negru”, veselă asamblată pe capota unui automobil Mercedes (Centrul de Artă Contemporană Electro Global, Cluj, 2024), prezenta puterea nazistă, evoca absența și memoria victimelor Holocaustului.

Premiul I dobândit într-un concurs internațional i-a prilejuit realizarea, în cimitirul evreiesc din Târgu Frumos, a unui memorial dedicat victimelor din

Trenul Morții de la Iași. Belu Făinaru conduce, de asemenea, proiectarea unui parc memorial la fosta Fabrică de Cărămizi din Cluj, loc în care au fost adunați evreii înainte de deportarea în lagărele de exterminare. Mai lucrează la reconstrucția și instalarea unei case evreiești din Satu Mare, la Muzeul Etnografic al Transilvaniei.

Receptarea artei contemporane prezintă uneori dificultăți. Instalații, obiecte, structuri nu reușesc cu ușurință să transmită publicului o trăire emoțională. Elena Abrudan, profesor de comunicare vizuală la UBB și jurnalist cultural, explică modalitatea prin care artistul contemporan propune o meditație asupra spațiului și timpului. El nu este preocupat să reproducă realitatea, să urmeze moda, o anumită tehnică de desen sau folosire a culorii. Mai importante par ideea, transmiterea trăirilor și dialogul cu vizitatorul care este invitat la reflecție, la imersiune în universul artistului. (*Artiști români contemporani: perspective*

jurnalistică, Presa Universitară Clujeană, 2024).

În acest sens, Belu-Simion Făinaru este un gânditor, vizionar al unei arte cu referiri metafizice, cu responsabilitate socială, care, în același timp, este străbătută de o estetică deosebită. Prin premiul acordat, Belu Făinaru se alătură marilor maeștri israelieni originari din România, laureați ai Premiului Israel pentru pictură: Marcel Iancu (1967) și Reuven Rubin (1973).

Ruth OREN

Isra-Drama

Institutul de Dramaturgie Israeliană „Hanoch Levin” din Tel Aviv, înființat de Noam Semel în anul 2000, cu scopul de a promova dramaturgia israeliană, organizează anual Isra-Drama, un showcase care își propune să prezinte dramaturgia israeliană comunității teatrale internaționale. După izbucnirea războiului, ediția programată în noiembrie 2023 a fost transferată online, ca și ediția 2024, care însă rămâne deschisă pe tot parcursul anului 2025, când programul aniversează 25 de ani de existență, după cum ne-a declarat dramaturgul Shimrit Ron, directorul Institutului „Hanoch Levin”.

Pornind de la ideea că în lumea de azi sintagmele „teatru de artă” și „teatru de război” sunt la fel de valabile și prezente, Isra-Drama 2024 are ca temă „Construirea de punți culturale”, temă considerată mai urgentă ca niciodată, într-o epocă în care politica pare a funcționa pe principiul „dezbină și stăpânește”, arta fiind, probabil, singura care mai poate crea un spațiu de empatie, dialog și umanitate.

Programul Isra-Drama 2024 este la fel de dinamic ca întotdeauna și propune nu doar spectacole difuzate online, ci și interviuri cu artiști invitați, dezbateri despre război și teatru, despre rolul comediei în situații de criză (umorul și ironia fiind folosite pentru a procesa realitatea, pentru a supraviețui emoțional și pentru o conexiune mai puternică între artiști și spectatori) sau despre teatrul documentar, despre modul în care războiul influențează temele, abordările, esteticele.

Unul dintre artiștii invitați la Isra-Drama 2024 este dramaturgul și regizorul Roe Joseph, rezervist, fost investigator în cadrul Poliției Militare, care a primit în 2024 Premiul Rosenblum pentru Arte Performative. Roe Jo-

seph a scris și regizat pentru Teatrul Tmu-na din Tel-Aviv spectacolul *Șura: Misiunea de a identifica viața*, care a avut premiera în cadrul ediției 2024 a Festivalului Israel din Ierusalim. Este un spectacol pomind de la experiența personală a autorului după masacrul din 7 octombrie, când a participat la identificarea victimelor. Roe Joseph declara: „Sunt, fără îndoială, vremuri complicate pentru Israel. Pe măsură ce navigăm în incertitudinea unui război lung și chinător, nu e greu să simțim cum conceptul de «normal» dispăre, dacă a existat vreodată cu adevărat. Scena a fost întotdeauna un spațiu pentru exprimare, vindecare și conectare. Atât creatorii israelieni, cât și cei palestinieni au apelat la teatru ca modalitate de a procesa durerea, de a pune întrebări și de a lumina cele mai întunecate momente. Iar puterea culturii este exact aceasta: de a ne ghida prin haos.”

Maya Buenos, o artistă invitată, regizoare, scriitoare și jurnalistă israeliană, creatoarea unor mini-spectacole cu mărturii din adăposturi antiaeriene, spunea, la rândul ei, într-o dezbatere Isra-Drama: „Scena ne permite să ne exprimăm în moduri în care viața reală nu ne lasă; și doar acolo putem spune «Și eu sufăr.» Noi întâi trecem printr-o experiență și abia apoi găsim cuvintele pentru a descrie ce am trăit. Avem nevoie de cuvinte. Iar acum cred că avem nevoie aproape de un nou limbaj.”

În vremuri incerte, oamenii au avut întotdeauna nevoie de povești pentru a supraviețui, iar organizatorii Isra-Drama 2024 își doresc, după cum declarau președinții Comitetului Artistic, Hadar Galron și Nataly Zukerman, să arate prin povești „reziliența, umorul și curajul teatrului israelian”.

Raluca RĂDULESCU

TEATRU

O vizită în vila Ephrussi

Béatrice Ephrussi, singura fiică a baronului Alphonse de Rothschild, a visat în plină Belle Époque o vilă care să combine arhitectura gotică cu cea renascentistă și să îi găzduiască remarcabila colecție de artă și extravagantele petreceri. Astăzi, palatul ei roz îi încântă în egală măsură pe iubitorii stilului Rococo, vrăjiți de cele peste 5.000 de obiecte de artă, cât și pe horticultorii amatori, entuziasmați de cele nouă grădini din jurul vilei.

Moștenitoarea, pariorul și nașterea unei colecții de artă

Născută în 1864, Charlotte Béatrice de Rothschild este nepoata lui James de Rothschild, unul dintre cei cinci frați fondatori ai cunoscutei dinastii de bancheri cărora li s-au acordat titluri nobiliare de baroni de către Francisc I, împăratul Austriei. Mama ei, Leonora,

este tot o Rothschild din ramura britanică a familiei, iar Alphonse, tatăl ei, ajută la crearea unora dintre cele mai notabile muzee de artă din Franța, cel mai cunoscut fiind Musée des Arts Décoratifs. Alphonse este, de altfel, cel care îi insuflă lui Béatrice pasiunea pentru artă; el moștenește și cumpără, de-a lungul timpului, peste 200 de tablouri pe care le donează ulterior spre 50 de muzee de pe teritoriul francez.

La 19 ani Béatrice se căsătorește cu Maurice Ephrussi, și el baron și bancher dintr-o familie de evrei din Odesa. Mariajul nu este unul fericit. Maurice acumulează datorii uriașe în urma pariurilor la cursele de cai, îi transmite lui Béatrice o boală venerică ce o împiedică să aibă moștenitori, iar în 1904, după 21 de ani de căsnicie, cei doi se despart. După divorț, Béatrice se aruncă într-o vâltoare de călătorii transatlantice, organizează cele mai fastuoase, deșănțate și hedoniste petreceri ale vremii și se consolează prin intermediul frumosului, punând bazele propriei colecții de artă.

Părul i-a albit complet la 20 de ani, iar dintre excentricitățile ei cunoscute erau cele două maimuțe care o însoțeau în plimbările zilnice, mangusta domestică pentru care a retapițat un fotoliu Louis XVI, zecile de peruși, ibiși albi și flamingo de care se înconjura în grădinile proprii, nunțile pe care le organiza pentru câinii ei și, important, preferința ei pentru o anumită nuanță de roz.

Palatul venețian de pe Riviera franceză

În 1905, la moartea tatălui ei, Béatrice intră în posesia unei colosale averi, catalizatorul acestui proiect arhitectural. Cu un an înainte, după o călătorie în Italia, decisese să-și construiască o vilă în stilul palatelor venețiene, undeva în sudul Franței. Era nevoie doar să găsească locul ideal. Într-o seară, la întoarcerea dintr-o mică escapadă la cazinoul din Monte Carlo, vede un teren de vânzare chiar pe istmul Saint-Jean-Cap-Ferrat: pe coama unui deal împădurit cu măslini și pini, un promontoriu de unde putea vedea și apele liniștite ale golfului Beaulieu, și portul din Villefranche. Îl cumpără pe loc, întrecând prețul licitat de regele Leopold II al Belgiei pentru același teren.

Construcția vilei și a grădinilor începe fără întârziere. Béatrice consultă și angajează, pe rând, nu mai puțin de cincisprezece arhitecți: Paul-Henri Nénot (care făcuse planurile pentru Hôtel Meurice), Charles Girault (constructorul Petit Palais), Édouard Niermans (cel mai în vogă decorator al vremii în Monte Carlo), Walter-André Destailleur, Aaron Messiah, Ernest Sanson, René Sergent, Marcel Auburtin (câștigătorul premiului de arhitectură de la Roma în 1890) și alți câțiva. Pasionată de botanică, este la fel de meticuloasă în alcătuirea parcului și îl cooptează pe Achille Duchêne, peisagistul care crease grădini-

le palatului Blenheim pentru Ducele de Marlborough, ca să se ocupe de cele șapte hectare de teren.

A fost nevoie de cinci ani de muncă titanică pentru ca vila și grădinile să fie finalizate. Béatrice de Rothschild se instalează abia în 1912 în palatul ei roz, pe care îl denumește „Île-de-France”, după luxosul vas de croazieră al companiei GCT.

Au urmat anii întunecați ai Primului Război Mondial. Baronul Ephrussi moare în 1916, iar ea revine din ce în ce mai rar în vila din Saint-Jean-Cap-Ferrat. Într-un final, în 1933, la vârsta de 70 de ani, Béatrice Ephrussi de Rothschild donează întregul domeniu și colecția de artă Academiei Franceze de Arte Frumoase. De atunci, una dintre puținele modificări aduse locului a fost renovarea exteriorului, în anii 1960: din galbenul ocrui inițial, fațada a fost zugrăvită în rozul emblematic al Baroanei de Rothschild.

Stilul Rothschild: eclectism, exces și extravaganță

Ca mulți alți membri ai familiei Rothschild înaintea ei, Béatrice și-a dorit să se înconjoare de obiecte și lucrări de artă, cu o clară predilecție pentru stilul Rococo de secol XVIII.

În atriumul decorat în stil renascentist pune colonade din marmură roz de Verona, modelate după arhitectura venețiană și florentină de secol XV, un tablou atribuit lui Carpaccio, volute în stil hispano-maur și fresce medievale, decupate din biserici italiene. În Marele Salon aduce două covoare țesute din mătase și lână în prestigioasa fabrică Savonnerie (cel în nuanțe delicate de roz și bleu, cu monograma regelui Louis XV, este unicul original rămas intact de la Versailles), un tavan pictat de Tiepolo, panouri originale din Hôtel de Crillon și o mică masă pentru jocuri de table aflată cândva în proprietatea Mariei Antoinette. Micul Salon îl decorează cu tapițerii realizate de manufactura Gobelins după desene de Coypel, tablouri de Boucher și Fragonard, un paravan de șemineu cu monograma aceleiași regine a Franței și mobilier făcut de cei mai talentați ebeniști din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Budoarul și restul camerelor le umple cu covoare de Aubusson și porțelanuri de Meissen, Sèvres și Vincennes, cu mătăsuri chinezești brodate cu pasări și cu rochii europene din satin, tafta și catifea de secol XVIII, cu paravane Coromandel din abanos lăcuit și cu inserții de sidex și cu miniaturale chinoiserii din Siam-ul secolului al XVII-lea.

Cele nouă grădini ale lui Béatrice

La fel de luxuriant și eclectic precum interiorul vilei, parcul imaginat de Béatrice de Rothschild găzduiește unele dintre cele mai scumpe și rare specii de plante și flori: un venerabil arbore banyan, sădit în 1897 chiar de grădinarul cazinoului din Monte

Carlo, măslini seculari, smochini cățărători și pini de Alep, cactuși și agave gigantice, tufe de levănțică și hortensii albe presărate printre tufișuri de azalee în cea mai flamboiantă nuanță de roz, cireși japonezi, camelii timide și nenumărate specii de trandafiri.

Plimbarea sugerată oficial începe cu grădina de Sèvres și formala „jardin à la française”, simetrică, elegantă și decorată cu urne în stil renascentist, bănci din piatră și fântâni arteziene. Le urmează grădina spaniolă, umbrită de imense plante Pasărea Paradisului, flodendroni, papiruși, caprifoi și mimoze. Un pas mai departe este lapidariul, grădina de statui, fântâni și arcade din piatră, printre care înfloresc camelii, ciclame, rododendroni, dafini și hortensii roz. Cea Zen, japoneză, este între cele rămase din planul original al lui Béatrice, alături de vasta ei grădină de trandafiri. Lor li s-au adăugat mai recent o grădină în stil florentin, o alta provensală și una mexicană (dedicată plantelor suculente de mari dimensiuni), fiecare amintind de călătoriile baroanei.

Irina MARKOVITS

PROFIL DE SCRITOR

Răspunsuri de la Norman Manea (II)

Extrem de interesant, sub toate aspectele, a fost răspunsul lui Norman Manea dintr-un interviu amplu publicat pe LiterNet și republicat ulterior în volumul *Literatura de azi*, în 2013. Întrebat fiind despre componentele sale identitare (bucovinean și evreu, român și european, american și „global”), marele scriitor contemporan a răspuns, atunci, memorabil:

„Să reducem componentele la două: evreu și român. Sunt născut într-o familie evreiască și biografia mea are un – nu foarte avantajos – specific evreiesc. Sunt un agnostic însă, conștient că nu știu destul, adică știu mai nimic (întrebat ce crede despre Dumnezeu, Eugen Ionescu, creștinul ortodox cu o firavă origine evreiască, spune: «Nu sunt nici așa prost, nici așa deștept să pot răspunde la o astfel de întrebare»). Sunt pregătit să trăiesc până la final cu această dubitativă modestie. Nu este o consecință a unei absolute ignoranțe sau a indifferenței față de lume, ci, mai curând, a unei firești acumulări de ipoteze contradictorii, livrate de destinul nostru atât de contradictoriu și de percepția sa livrescă, nu mai puțin contradictorie.

Deci, sunt eu un evreu «generic»? N-ăș zice, deși am destule (prea multe?) caracteristici considerate evreiești. Dar român? Cetățenia română pe care am păstrat-o mă face un român «generic»? Sau faptul că mă prezint drept scriitor român și nu am abandonat, nici după aproape un sfert de veac de exil, limba în care m-am format și deformat și a cărei magie, da, am simțit-o prima dată în paginile humuleșteanului hâtru și genial? Da, român, totuși! Deși eram în România, probabil, mai «european» decât alții, sunt în America mai «global» decât mulți americani.

Evreu ne-generic și român așijderea, cum mă situez, prin urmare, față de clasicizatul și nemuritorul antisemitism românesc care pune în conflict cele două apartenențe? Am avut dubiosul privilegiu de a fi inițiat, încă în fericita mea copilărie bucovineană, în consecințele dezastruoase ale urii contra «celuilalt». Istoria a avut grijă să mă re-inițieze și în vremea maturității mele, deja sedentară și bucureșteană, în destinul «străinului». Ca «outsider» infantil, am fost aruncat prima dată spre Estul sălbatic, din care am supraviețuit cu greu; a doua oară, când înțelegeam mai bine noțiunea, m-am exilat în Vestul străin și multicolor, unde mi-am găsit domiciliul senectuții. Am reacționat prompt și public la stupiditatea și sinistrul acestui durabil drog colectiv al suspiciunii și aversiunii antisemite, dar nu i-am uitat niciodată pe românii care mi-au luminat existența.

Am evocat adesea portretul Mariei, frumoasa țărăncă bucovineană care m-a crescut și care a fost smulsă cu greu de patrulele antonoscience din trenul în care voia să-i însoțească pe «evreii» ei spre lagărul din Transnistria. La fel, am descris cândva și intimidanta seară de Crăciun în casa învățătoarei Vera Iurașoc (după nume, n-ar fi o româncă generică), în care descopeream prima dată, intimidat, la doar un an după «repatrierea» din Transnistria, festivitatea bizară și sacră a creștinătății. Au fost apoi, la toate vârstele, mulți prieteni, profesori, studenți, iubite interlocutorii mei de preț. Sunt și acum, mai ales din noile generații, români din România și din exilul românesc de care mă simt aproape. Din păcate, România, considerată una dintre cele mai antisemite țări europene, oferă și azi nu puține semne ale persistenței obsesiei nefaste...”

Dincolo de amplitudinea intelectuală și frumusețea literară a acestui răspuns, să mai observăm un fapt: el este de-a dreptul premonitoriu pentru recrudescența antisemitismului în România, în ultimii ani.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Vizită la Auschwitz-Birkenau

La începutul anului 2023, Fundația Tarbut Sighet – Cultură și Educație Iudaică (FTS), pe care o conduc, a fost invitată să se alăture proiectului European Remembrance, colaborând astfel cu patru organizații din Portugalia, Slovacia, Spania și Polonia, a căror misiune este dedicată programelor privind drepturile omului. Tema proiectului este EMPATIA. Principalele noastre obiective sunt dezvoltarea cunoștințelor tinerilor despre Holocaust, prin contact direct cu surse reale; încurajarea gândirii critice asupra evenimentelor istorice, politice și culturale; promovarea unei atitudini empatică și a respectului pentru drepturile omului. Proiectul se va încheia în august 2025.

O primă întâlnire a avut loc la Agueda, Portugalia, la sfârșitul lunii iulie 2024. După o serie de programe locale susținute de reprezentanții fiecărei țări implicate în proiect, ne-am reîntâlnit în data de 2 martie 2025, la Auschwitz, într-o delegație care a durat patru zile. Itinerarul nostru a inclus sesiuni de învățare la Centrul Educațional al Muzeului Auschwitz, un tur pietonal al orașului Oświęcim, vizitarea Sinagogii transformate în Muzeu evreiesc local, a Cimitirului evreiesc, turul Muzeului Auschwitz-Birkenau și o excursie de o

zi în Kazimierz – cartierul istoric evreiesc din Cracovia –, la Muzeul Galiția, unde am avut șansa să ascultăm mărturia unui supraviețuitor al Holocaustului. Delegația din România a avut

ocazia să viziteze și Fabrica-Muzeu a lui Oskar Schindler.

Am încheiat vizita la Auschwitz-Birkenau cu o scurtă ceremonie comemorativă dedicată celor care au fost uciși la Auschwitz, precum și supraviețuitorilor acestui loc oribil, supraviețuitori printre care s-au numărat mama și mătușa mea.

Cu toții am fost puternic impresionați de această vizită. Un exemplu este mărturia emoționantă scrisă de Vasile Dzitac, elev în clasa a XI-a la Liceul Pedagogic ucrainean „Taras

Sevchenko” din Sighet: „A fi acolo, în acel spațiu încărcat de suferință, m-a făcut să înțeleg mai profund dimensiunea tragediei umane. Chiar dacă am citit despre Holocaust și am văzut imagini în cărți sau în documentare, realitatea locului este copleșitoare. Am simțit un amestec de tristețe, neputință și un profund respect pentru victimele care și-au pierdut viața acolo. În același timp, am realizat cât de important este să nu uităm istoria și să învățăm din ea. Acest seminar mi-a reamintit cât de valoroasă este empatia – nu doar ca sentiment, ci ca instrument pentru a construi o lume mai bună. Sper ca lecțiile învățate aici să mă ajute să fiu mai conștient de suferințele altora și să contribuie, chiar și prin gesturi mici, la un viitor mai uman.”

Ca educator despre istoria Holocaustului, am convingerea că fiecare persoană trebuie să viziteze Auschwitzul cel puțin o dată în viață. Doar când vezi cu ochii tăi acest loc poți înțelege pe deplin de ce este atât de important să lupti împotriva antisemitismului. Noi, oamenii de toate religiile, din toate culturile și mediile politice, trebuie să ne unim pentru a construi o lume mai bună, în care intoleranța să nu își mai găsească locul.

Peninah ZILBERMAN

Bau, artist de război

„Memento despre rezistență în timpuri întunecate”

Bau, artist de război a fost filmul american găzduit de Centre for Jewish History, urmat de dialoguri cu realizatorii și colaboratorii săi – regizorul Sean McNamara, scenarista Deborah Smerecnik și ficele artistului Bau, Clila și Hadasa – moderate de CEO-ul B'nai B'rith International (BBI), Dan Mariashin. Canavaua – memoriile lui Joseph Bau, apărute în 1998: *Dragă Dumnezeule, Ție ți-a fost vreodată foame?* Filmul este centrat pe *love story*-ul din lagărul de la Plaszow, poveste reală selectată de Spielberg pentru o scenă din *Lista lui Schindler*. Într-un lagăr din Polonia, în 1941, o nuntă evreiască. Mirii sunt Rebecca Tennenbaum și Joseph Bau. Mirele sacrificase prețioase rații de pâine pentru o linguriță de argint din care confecționase inelele de nuntă. În rolurile protagoniștilor sunt Emile Hirsch și Inbar Lavi, excelenți interpreți pe muchie: tragic și pasional, umor și sacrificiu de sine. Un film care spune „O să fie bine!”, când totul în jur e suferință și moarte. Un film pentru toate timpurile.

Joseph Bau studia la Institutul de

Arte Plastice al Universității din Cracovia, când Polonia a fost ocupată. Se înscrișese și la cursuri opționale de caligrafie cu litere gotice, oferite de poliție. Cursurile i-au prins bine. Poliția l-a angajat pentru caligrafiera cu litere gotice a unor indicatoare și hărți de război. Pe ascuns, Joseph fabrica documente false pentru evrei încercând să trăiască în clandestinitate. „Amuzant era că naștii căutau pretutindeni spioni, fără să bănuiască faptul că spionul cel mare lucra chiar sub nasul lor, în același birou cu ei”, rememora Clila episodul povestit de tatăl ei. „Mama își dorea să devină medic, dar în lagăr a devenit pedichiuristă și manichiuristă”, amintea Hadasa. „Era manichiurista lui Amon Göth, comandantul lagărului. În biroul lui, mama a găsit lista cu prizonieri pregătită pentru a-i fi trimisă lui Schindler. Figura și numele ei. A șters *Rebecca* și-a scris deasupra: *Joseph Bau*.” Rebecca a fost trimisă la Auschwitz; Joseph, la fabrica de armament a industriașului Oskar Schindler, la Brännlitz, un lagăr în Cehoslovacia.

După război, cei doi s-au regăsit,

miraculos, în Cehoslovacia. Nimeni din familiile lor nu mai trăia. Joseph și-a reluat studiile de arte plastice. La scurtă vreme, soții Bau au emigrat în Israel unde Joseph s-a făcut repede remarcat în grafică și caricatură. A fost primul producător și realizator de filme de animație pentru marele și micul ecran, fiind supranumit „Walt Disney al Israelului”. El a întocmit documentele false pentru membrii comandoului cu destinația Argentina, care avea misiunea de a-l captura pe Eichmann pentru a fi judecat în Israel.

„La Tel Aviv am stat de vorbă cu Clila și Hadasa la Muzeul *Joseph Bau*, fostul lui studio de artă. Am discutat cu oameni care l-au cunoscut, i-am citit memoriile. Se poate face un film, mi-am zis. M-am ținut de cuvânt”, povestea Deborah Smerecnik.

„Am conceput filmul ca memento a ceea ce înseamnă rezistență în timpuri întunecate”, a sintetizat Sean McNamara.

„O rememorare foarte importantă în zilele noastre”, a accentuat Dan Mariashin.

Iulia DELEANU

Lansarea Clubului de Carte

(Urmare din pag. 10) și ce comentarii documentate au fost prezentate. A fost citat, la loc de onoare, comentariul pe această temă al președintelui Comunității Evreilor din Piatra-Neamț, Emil Nadler, apărut în *Realitatea evreiască*.

S-au remarcat analizele făcute de Fany Kaltman, Lidia Simon, Corina Grinberg, Angela Leibu, Mihaela Rusu, Aurel Vaisler, Maria Moscovici, Anamaria Popa, Doinița Brif, Marcel Guttman.

Romanul lui Cătălin Mihuleac prezintă, în paralel, destinele a doi creatori evrei din Iași, ajunși la Paris, unde cunosc celebritatea: Guillaume Silberstein, care va deveni celebru creator de genți de damă, și Bernard Natan, mare

producător și importator de filme. Această celebritate la va aduce, mai târziu, și nenorocirea, în perioada ocupației naziste a Parisului, când cei doi vor ajunge, în urma Răziei Celebrităților, în lagărul intermediar de la Drancy. Intermediar, deoarece lagărul reprezenta doar o etapă în drumul spre Auschwitz. Personajele descrise în roman au existat în realitate și chiar au avut acest destin. Autorul lasă să se înțeleagă că necazurile lor au avut drept cauză și faptul că au ajuns celebri și bogați și au uitat de sfatul părinților, de a „ieși din ghetou”, dar de a „nu ieși din valiză”. Este vorba despre o valiză cu anumite daruri miraculoase, care i-a însoțit pe membrii familiei Silberstein din Galiția până la Iași și, mai târziu, la Paris.

Tot ce aveam era neantul – „Shoah”, de Lanzmann

La începutul anilor 1970, Claude Lanzmann (1925-2018) și-a propus să realizeze un documentar despre Holocaust, comandat de oficiali israelieni pentru a arăta punctul de vedere al evreilor. Lanzmann provenea dintr-o familie de evrei și a călătorit în iadul lagărelor de exterminare Chelmo, Treblinka, Auschwitz-Birkenau și în Ghetoul din Varșovia. După aproape 12 ani și zeci de interviuri cu supraviețuitorii, martorii și autorii crimelor, Lanzmann a lansat filmul *Shoah*, o capodoperă de 9 ore și 45 de minute, care a redefinit modul în care era privit Holocaustul și a fost adăugat în Registrul Memoria Lumii al UNESCO. Peste 40 de ani, cu ocazia celei de a 80-a aniversări a sfârșitului celui de Al Doilea Război Mondial și a centenarului Claude Lanzmann, documentarul *Tot ce aveam era neantul – „Shoah”, de Lanzmann*, scris și regizat de Guillaume Ribot, a avut premiera mondială la cea a 75-a ediție a Festivalului Internațional de Film de la Berlin.

Fotojurnalistul și cineastul francez Guillaume Ribot abordează călătoria cinematografică a regizorului Claude Lanzmann aducând o nouă lumină asupra realizării documentarului *Shoah*. Titlul filmului face aluzie la un citat al lui Lanzmann de la începutul filmului: „Am vrut să filmez, dar tot ce aveam era neantul.» Îmi place cuvântul *neant*. Este descrierea perfectă a ceea ce a făcut Lanzmann. Provocarea pentru Lanzmann a fost că majoritatea lagărelor fuseseră distruse. Acolo nu mai exista nimic, decât ruine și sârmă ghimpată. Titlul filmului meu ne permite să înțelegem cinematografia: ideea că din neant putem crea o operă de artă”, afirma Ribot, adăugând că nu poți înțelege ce s-a întâmplat în lagăre doar vizitându-le.

Ribot nu este evreu, dar și-a dedicat o mare parte din carieră înțelegării Holocaustului, explorându-l în expoziții de fotografie, cărți și filme documentare: *Le cahier de Susi* (2014); *Treblinka. I Am the Last Jew* (2016); *The Black Book* (2019); *Ukraine 1933: Seeds of Hunger* (2023).

Tot ce aveam era neantul – „Shoah”, de Lanzmann, bazat pe memoriile lui Lanzmann, *The Patagonian Hare* (voice-over Ribot), prezintă filmări preluate din 220 de ore de filmare ale *Shoah*.

După ce Ribot a citit memoriile lui Lanzmann și a descoperit că Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite (USHMM) avea disponibile pe website filmările originale din timpul realizării *Shoah*, a decis să creeze acest film. Filmările păstrate de USHMM au fost scanate în 4K din înregistrările originale de 16 mm din Washington DC, apoi restaurate și colorate la Traffic Studio, Paris, sub îndrumarea lui Ribot, care a descărcat toate cele 220 de ore. „*Shoah* mi-a arătat ce înseamnă cinematografia. Am schițat fiecare scenă din film pe hârtie. Am făcut *storyboard*-ul pentru toate cele 9 ore. Mi-a arătat cum să fac acest film, al cărui scenariu l-am scris sub forma unei anchete polițienești, a unui *road movie*.”

Astfel, Ribot reînscrisc amintirea lagărelor de concentrare în amintirea istoriei umanității.

Edith NEGULICI

Există un dialog israeliano-iranian

Armata israeliană are o mică unitate specializată în limba farsi. Compusă din trei militari, cunoscutori ai acestei limbi, ei încearcă să stabilească, pe paginile de socializare, un dialog cu cetățeni din Iran, cărora le transmit informații despre Israel. Sergentul Kamal Psinhasi este comandantul unității și purtătorul de cuvânt al armatei israeliene pentru

media persană, sergent Shirly Shamsian ține legătura cu cetățenii iranieni prin chat și sergent clasa I R este însărcinat cu monitorizarea presei și cu traducerile. Toți declară că iranienii așteaptă cu nerăbdare mesajele armatei israeliene.

Potrivit lui Psinhasi, majoritatea iranienilor se opune regimului, iar gu-

vernul nu are decât sprijinul a 20% din populație. Iranienii așteaptă de multă vreme o creștere economică, dar acest lucru nu se întâmplă. De 46 de ani sunt ruși de lume și, ca efect al acestei izolări, sunt dezamăgiți de Vest.

Cei trei membri ai unității s-au născut în Iran și au venit în copilărie în Israel. De când a început războiul din Gaza conduc unitatea creată în urmă cu cinci ani cu scopul de a realiza contacte cu publicul iranian prin intermediul paginilor de socializare, pentru a-i informa despre realitatea situației din punctul de vedere israelian. Folosesc X, Instagram și TikTok, iar o dată pe săptămână au un dialog live prin intermediul uneia dintre platforme. Pe Instagram au 206.000 de urmăritori, iar pe TikTok, 100.000. Statul iranian blochează mediile străine, așa că următorii iranieni trebuie să folosească mijloace de a ocoli blocajul prin diferite tehnologii.

Scopul urmărit de această unitate, au relatat cei trei, este de a transmite realitatea israeliană și mesajele operaționale ale armatei, pentru ca iranienii să capete informații reale despre situația de fapt, și nu cele cu care îi alimentează guvernul. Populația este interesată de realitate, deoarece în ultimă instanță este vorba de banii ei. Sarcina unității farsi este de a lămurii iranienii de rând că banii lor sunt folosiți pentru finanțarea teroriștilor,

pentru milițiile proxy irakiene sau pentru Houthis.

Cei trei consideră drept succes faptul că presa iraniană preia, cel puțin o dată pe lună, emisiunile lor, firesc etichetându-i pe autori ca ucigași. Au controverse cu reprezentanți ai regimului, cam 10% dintre cei care urmăresc transmisiile din Israel fac parte din cyber-armata aparținând Gărzilor Revoluționare. Dar se primesc și mulțumiri și răspunsuri pozitive. Există chiar admiratori ai lui Donald Trump

și Benjamin Netanyahu. Unitatea a transmis și avertismentele armatei israeliene când Iranul a fost atacat, iar unii dintre urmăritori au scris că nu s-au speriat, deoarece știau că Israelul nu le va face rău.

Iranul are la rândul său emisiuni în ebraică pentru propagandă în Israel, numai că, spun cei trei, ale lor sunt mai plauzibile, deoarece limba lor maternă este farsi, pe când ebraica lor este învățată.

Eva GALAMBOS

Relațiile economice dintre Israel și Emirate sunt pe cale ascendentă

În pofida conflictului din Gaza, Acordurile Abraham au fost menținute. Astfel, între 2023 și 2024 relațiile comerciale dintre Israel și Emiratele Arabe Unite au crescut cu 11%, cu toate că războiul a fost criticat de statele arabe. Deși guvernul din Emirate este anti-Hamas, acțiunile militare ale Israelului au fost condamnate, mai ales decesul palestinienilor din Gaza, relatează *The Times of Israel*.

A fost o abordare sensibilă din punct de vedere diplomatic pentru EAU, deoarece au fost voci care s-au întrebat dacă Acordurile Abraham vor putea supraviețui. Dar nu toate acțiunile Israelului au fost condamnate. Emiratele au salutat capacitatea Israelului de a distruge rapid condu-

cerea Hezbollah și de a slăbi Hamas.

Comerțul a reprezentat o componentă-cheie a acordurilor din 2020,

intermedie de președintele Donald Trump în primul lui mandat, prin normalizarea relațiilor dintre Israel și mai multe state arabe, inclusiv EAU. Aici s-a înregistrat cea mai mare rată de creștere. Potrivit Biroului Central de Statistică din Israel, comerțul dintre Israel și Emirate, fără domeniile software și înțelegerile directe dintre guverne, s-a cifrat în 2024 la două miliarde de dolari. Într-un timp record a fost semnat un acord de liber schimb, cu miliarde de dolari pentru investiții, realizate în câteva luni după semnarea acordului, în domeniul de la îngrijirea sănătății la securitate.

Relațiile dintre Israel și Emirate, a apreciat Ahmed Alkhuzaie, analist politic din Bahrain, care trăiește la Washington, sunt mult mai bune decât cele cu Iordania și cu Egiptul, deși cu aceste țări există de decenii acorduri de pace. Emiratele nu și-au retras ambasadorul la izbucnirea conflictului și ambasadorul Israelului a rămas la Abu Dhabi, un aspect pozitiv pentru menținerea contactelor în perioade de tragedie, ceea ce demonstrează soliditatea acordurilor, a precizat analistul care a recunoscut că, la ora actuală, cea mai mare parte a schimburilor este la nivel de stat și trebuie să treacă un timp pentru ca ele să se dezvolte și printre civili.

Reprezentantul unui ONG israelian, care caută să realizeze o apropiere cu partea arabă, a recunoscut că legăturile umane au fost afectate, tensiunile în lumea arabă au crescut, dar mulți oameni, mai ales dintre cei care au acționat în cadrul eforturilor de normalizare, au rămas conectați și preocupați de starea cetățenilor israelieni obișnuiți, după 7 octombrie.

Evreii care trăiesc în regiune au constatat însă o atitudine arabă mai ostilă față de ei, comparativ cu perioada dinaintea războiului. Ei sunt atent urmăriți și nu prea sunt posibilități pentru a încheia afaceri noi. De asemenea, evreii din regiune au fost afectați și de propunerea lui Donald Trump de expulzare a palestinienilor din Gaza și de transformare a Fâșiei într-o Rivieră a Estului, administrată de americani, propunere condamnată de toate statele arabe.

Eva GALAMBOS

Ostatici uciși de Hamas, repatriați în Israel

La finalul lunii februarie, gruparea teroristă Hamas a transmis oficialităților israeliene cadavrele mai multor ostatici care au fost prinși în 7 octombrie 2023, în ziua atacului ce a declanșat actualul conflict israelo-palestinian. La mai bine de 500 de zile de la atacul sângeros al teroriștilor Hamas asupra teritoriului israelian, primele cadavre ale ostaticilor decedați au fost returnate de către organizația fundamentalistă și transferate din Fâșia Gaza la Tel Aviv, joi, 20 februarie.

Trei sicrie trebuiau să conțină rămășițele celui mai bătrân captiv, Oded Lifsh, dar și ale celor mai tineri captivi, Kfir și Ariel Bibas, care aveau la data răpirii lor 9 luni, respectiv 4 ani. Dacă, în cazul acestor trei cadavre, identitatea lor a fost ulterior confirmată și de Statul Israel, în privința celui de-al patrulea au existat suspiciuni că Shiri Bibas, mama celor doi frați menționați mai sus, care avea 32 de ani în 2023, nu ar fi fost persoana trimisă inițial de Hamas. O zi mai târziu a fost confirmat faptul că Hamas a transmis un cadavru neidentificat, iar trupul neînsuflit al lui Shiri Bibas a fost transportat în cele din urmă în Israel. Toate cele patru victime aparțineau kibuțului Nir Oz, situat foarte aproape de enclava palestiniană. Acesta a fost kibuțul cu cei mai mulți morți, înregistrând aproape 30 de decese și cam tot atâtea răpiri.

Gruparea teroristă palestiniană a fost de acord să predea cadavrele în urma acordului de încetare a focului care a oprit luptele în Gaza. Autoritățile israeliene susțin că „întoarcerea rămășițelor decedaților este un obiectiv umanitar de bază”. Pe 27 februarie au mai fost transportate alte

patru cadavre, aparținând unor israelieni luați în captivitate în Gaza în 7 octombrie 2023. După câteva zile de impas, medierii egipteni au asigurat predarea cadavrelor ultimilor patru ostatici, conform primei faze a acordului, în schimbul a 620 de palestinieni care au fost reținuți de forțele israeliene în Gaza și în Israel.

Israelul refuzase anterior (22 februarie) să elibereze prizonieri, după ce Hamas a predat șase ostatici în cadrul unui eveniment organizat. Impasul a apărut ca urmare a proastei identificări a cadavrului aparținând lui Shiri Bibas. Totuși, cinci zile mai târziu, Israelul a primit din nou patru sicrie în care se aflau rămășițele a patru ostatici. Potrivit Hamas, cadavrele aparțin lui Tsachi Idan, Itzhak Elgarat, Ohad Yahalomi și Shlomo Mantzur. O examinare criminalistică completă pentru a determina cauza morții ultimelor patru cadavre returnate în Israel va avea loc în perioada următoare, potrivit Ministerului israelian al Sănătății.

Cristian VECHIU

Cum va arăta „Riviera” lui Donald Trump?

Ar renunțat cumva Donald Trump la viziunea de a transforma Gaza într-o stațiune la malul mării? Nicidecum, după cum reiese dintr-un video pe care președintele l-a postat pe contul său Truth Social, în care enclava palestiniană apărea drept „Gaza lui Trump”, scrie site-ul Jewish Telegraphic Agency (JTA). Videoul generat de inteligența artificială (IA) se deschide cu o imagine a distrugerilor, datată 2025, apoi se pune întrebarea: „Și ce urmează?”

Răspunsul este o comunitate înfloritoare pe malul mării, completată cu dansatori din buric cu barbă, Elon Musk consumând humus, copii fericiti și o imensă statuie aurită a unui

Trump eroic. „Nu mai există tuneluri, nu mai există frică, Gaza lui Trump este în sfârșit aici”, spune un cântec din videoul în care, la un moment dat, Trump apare întins pe un șezlong pe malul unei piscine, alături de premiul Netanyahu, ambii fără cămașă.

Videoul a fost preluat și distribuit de sprijinitorii proisraelieni ai lui Trump pe paginile de socializare începând din 7 februarie, imediat după anunțarea de către președinte a planului său de a-i expulza pe palestinieni din Gaza și de a prelua controlul asupra teritoriului care urmează să fie reconstruit după războiul de un an și jumătate.

Anunțul președintelui nu elucida dacă propunerea lui este practică, eti-

că sau legală, comenta JTA. Oponenții au subliniat că ideea amintește de o epurare etnică, iar statele arabe vecine au respins-o.

Nu se știe cum a postat Trump acest video, de obicei el se uită noaptea la paginile de socializare, când postează meme-uri care îi plac. El nu a comentat în niciun fel videoul, doar l-a postat în fruntea feed-ului său.

Chiar și unii fani ai lui Trump au contestat filmul, dar nu din motive practice sau morale ale viziunii sale. Unul dintre urmăritori a criticat prezența dansatorilor din buric bărboși și a cerut ca această parte să fie ștersă.

(E.G.)

ȘTIINȚA ȘI VIAȚA

O nouă șansă în tratarea autismului

Oamenii de știință israelieni fuzionează „țesut cerebral” și cipuri electronice pentru a testa tratamentul autismului. Start-upul biotehnic Itay & Beyond utilizează analiza AI a unui „creier pe cip”, realizat din celule stem, pentru a prezice eficacitatea medicamentelor pentru tulburări neuropsihiatrice, pentru a accelera testarea și dezvoltarea.

Antreprenorul și investitorul israelian Shmulik Bezael a călătorit în întreaga lume și a donat fonduri pentru cercetare în vederea găsirii unui tratament pentru fiul său, Itay, care suferă de o tulburare de spectru autist cu funcții reduse. Bezael s-a asociat cu antreprenorul în serie Boaz Goldman

și cu neurologul dr. Nisim Perets, iar în 2021 a fondat un start-up biotehnic israelian, cu viziunea de a genera o simulare a creierului și de a testa eficacitatea medicamentelor. „Viziunea a fost de a stabili un sistem care va testa modul în care un anumit medicament ar influența capacitatea lui Itay de a învăța, de a-și îmbunătăți memoria sau de a fi mai sociabil – a declarat Perets pentru *The Times of Israel*. Scopul este de a crea un sistem de predicție a eficacității anumitor medicamente asupra funcționării aspectelor cognitive și comportamentale.”

Țesutul cerebral cultivat în laborator este transferat pe un cip electronic ce este conectat la un computer.

Țesutul este așezat pe o matrice cu mai mulți electrozi, iar fiecare electrod înregistrează și poate furniza stimuli organoizilor cerebrali. Ca atare, tehnologia creier pe cip oferă posibilitatea de a măsura semnalele electronice din țesutul cerebral viu cultivat *in vitro*.

Perets, care deține un doctorat în neuroștiințe de la Universitatea din Tel Aviv și un postdoctorat de la Technion (Israel Institute of Technology) din Haifa, a declarat că codificarea neuronală sau modul în care creierul funcționează și codifică informațiile este esențială pentru înțelegerea a ceea ce „nu merge bine în creierul” pacienților cu tulburări psihiatrice și neurologice, precum Alzheimer, epilepsia, Parkinson și schizofrenia.

Dușmanul secret al bacteriilor

Un grup de savanți israelieni a demonstrat că un mecanism cunoscut al corpului, responsabil cu reciclarea proteinelor, are și o funcție ascunsă de a produce o gamă largă de substanțe capabile să distrugă bacteriile. Descoperirea schimbă radical înțelegerea modului în care organismul nostru luptă împotriva infecțiilor și oferă o nouă direcție pentru dezvoltarea de antibiotice menite să combată bacteriile rezistente la tratamentele actuale.

Publicat în revista *Nature*, studiul oamenilor de știință se concentrează pe proteazom, o structură microscopică prezentă în fiecare celulă a corpului. Rolul său principal este de a descompune proteinele uzate pentru a le recicla în altele noi. Însă cercetările arată că, atunci când detectează o infecție bacteriană, proteazomul își schimbă complet funcția, transformând proteinele vechi în substanțe care pot perfora membranele bacteriilor și le pot distruge.

„Este extrem de incitant, pentru că nu știam că acest proces are loc – a declarat prof. Yifat Merbl de la Institutul de Știință Weizmann. Am descoperit un nou mecanism al sistemului imunitar, care ne oferă o linie suplimentară de apărare împotriva infecțiilor bacteriene. Se întâmplă în fiecare celulă a corpului nostru și generează o nouă clasă de antibiotice naturale.” Cercetătorii au numit procesul prin care au identificat aceste antibiotice naturale drept „scotocire în gunoi”, analizând detaliat compușii produși de proteazom. Aceste substanțe au fost testate pe bacterii crescute în laborator, dar și pe șoareci cu pneumonie și septicemie, iar rezultatele au fost comparabile cu cele ale antibioticelor consacrate.

Un alt avantaj al acestui tip de antibiotice este că, fiind produse în mod natural de organism, ar putea avea mai puține efecte secundare și ar putea fi mai ușor de transformat în medicamente sigure pentru oameni.

Soluții AI pentru întârzierile zborurilor

Un sistem AI al unui start-up israelian este pregătit să ajute companiile aeriene să decoleze la timp. Produsul IntellAct folosește camerele de observare și securitate existente ale operatorilor aeroportuar și ale companiilor aeriene pentru a detecta blocajele serviciilor, cu scopul de a ajuta la reducerea întârzierilor zborurilor cu 50%. Întârzierile zborurilor costă companiile aeriene miliarde de dolari în fiecare an. Decolarea și aterizarea cu întârziere sunt unele dintre cele mai frecvente frustrări cu care se confruntă călătorii cu avionul.

Fondat în 2017, start-upul din Ierusalim a dezvoltat un software de analiză video care se integrează cu platforma IT a oricărui aeroport, folosind infrastructura de camere CCTV existente. Sistemul de monitorizare folosește un algoritm de clasificare video, bazat pe inteligență artificială și pe *big data* pentru a detecta anomalii de serviciu în timp real și pentru a prezice întârzierile. „Pasagerilor li se cere adesea să ajungă la aeroport cu trei ore înainte, dar nu sunt siguri dacă zborul lor va pleca la timp – a declarat fondatorul și CEO-ul IntellAct, Udi Segall, pentru *The Times of Israel*. Promisiunea noastră se referă la eliminarea aspectului haotic, eliminarea

nivelului de incertitudine și oferirea unui mediu de încredere și predictiv al aeroporturilor și companiilor aeriene, pentru a atenua întârzierile.” Segall a menționat că start-upul a semnat un contract de mai multe milioane de dolari pentru implementarea comercială a tehnologiei sale la trei aeroporturi mari din Europa, pentru a monitoriza un milion de zboruri anual, din cele aproape 40 de milioane de zboruri la nivel global.

Unul dintre investitorii IntellAct este compania aeriană El Al, care a derulat un program pilot „de succes” al sistemului său pe aeroportul Ben Gurion, a mai spus Segall.

Prin analiza datelor despre producția de unelte din piatră, strategiile de vânătoare, comportamentul simbolic și complexitatea socială, cercetătorii au ajuns la concluzia că neanderthalienii și *Homo sapiens* au desfășurat schimburi semnificative, care au jucat un rol important în dezvoltarea culturală. Grupurile de morminte umane descoperite în peșteri sugerează că acestea ar fi fost utilizate ca situri funerare dedicate, subliniind ritualuri comune și legături puternice între membrii comunității. Artefactele, cum ar fi unelte din piatră și oasele de animale găsite în gropile funerare, ar putea indica și apariția primelor credințe legate de viața de apoi.

Autorii studiului au subliniat că descoperirea lor pune în lumină Levantul ca o intersecție crucială în evoluția timpurie a umanității.

Conviețuirea cu... *Homo sapiens*

O recentă operațiune de excavare a cercetătorilor israelieni a descoperit mai multe morminte umane într-o peșteră din centrul Israelului, care datează din Paleoliticul Mijlociu, între 130.000 și 80.000 î.e.n. Descoperirea a fost publicată în revista *Nature Human Behaviour* și evidențiază coexistența dintre neanderthalieni, oameni arhaici și specia oamenilor moderni, *Homo sapiens*, anunță Universitatea Ebraică din Ierusalim, potrivit *Jerusalem Post*.

Localizată în orașul Shoham, peștera este bogată în descoperiri arheologice și antropologice, remodelând felul în care cercetătorii înțeleg relațiile dintre oameni în Orientul Apropiat în perioada Paleoliticului Mijlociu. Studiul dorea să stabilească dacă *Homo sapiens* și neanderthalienii erau rivali, vecini pașnici sau colaboratori. Dovezi-

le sugerează că cele două specii au coexistat și au împărtășit aspecte din viața de zi cu zi, tehnologii și obiceiuri funerare, încurajând schimburile culturale și complexitatea socială. Studiul a arătat că acele interacțiuni au dus probabil la inovații, inclusiv la practici oficiale funerare și la utilizarea simbolică a ocrului în scopuri decorative, care ar fi putut defini identitățile sociale.

Prin analiza datelor despre producția de unelte din piatră, strategiile de vânătoare, comportamentul simbolic și complexitatea socială, cercetătorii au ajuns la concluzia că neanderthalienii și *Homo sapiens* au desfășurat schimburi semnificative, care au jucat un rol important în dezvoltarea culturală. Grupurile de morminte umane descoperite în peșteri sugerează că acestea ar fi fost utilizate ca situri funerare dedicate, subliniind ritualuri comune și legături puternice între membrii comunității. Artefactele, cum ar fi unelte din piatră și oasele de animale găsite în gropile funerare, ar putea indica și apariția primelor credințe legate de viața de apoi.

Autorii studiului au subliniat că descoperirea lor pune în lumină Levantul ca o intersecție crucială în evoluția timpurie a umanității.

Metodă revoluționară de combatere a malariei

Diptera.ai consideră că soluția pentru eliminarea populațiilor de țânțari purtători de boli este eliberarea de țânțari masculi sterilizați și atenți triați. Potrivit UNICEF, până în 2020, aproximativ 76% dintre cele un milion de vieți pierdute anual din cauza malariei erau ale copiilor; de fapt, un copil moare de malarie la fiecare 60 de secunde. Metodele tradiționale de eliminare a țânțarilor nu funcționează la un ritm care să poată ține pasul cu creșterea habitatelor de țânțari, din cauza schimbărilor climatice și a urbanizării. Țânțarii dezvoltă treptat rezistență la pesticidele chimice, a căror utilizare este deja o problemă de sănătate.

Fondată în 2020 în Ierusalim, Diptera.ai reinventează procesul de sortare a țânțarilor, care este un factor-cheie în mai multe metode dovedite de control al țânțarilor. Cea mai proeminentă dintre aceste metode este tehnica insectelor sterile (SIT), o metodă ecologică ce a fost mult timp promițătoare din punct de vedere teoretic, dar dificilă din punct de vedere practic. SIT presupune eliberarea de roiuri de țânțari masculi sterili (care nu mușcă; doar femelele fac acest lucru), care apoi se împerechează cu femelele locale, împiedicând reproducerea. Prin inundarea ecosistemului cu masculi neutralizați, probabilitatea ca ouăle de țânțari să fie fertilizate este mult diminuată, ceea ce face ca fiecare generație să fie mai puțin capabilă să producă la fel de mulți pui mușcători precum cea anterioară. După cum spune Navonel Glick, CEO al companiei, „scăpăm de populațiile de țânțari, dar o facem folosind țânțarii înșiși”.

Diptera.ai utilizează tehnologii avansate de biologie, viziune computerizată și robotică, ce permit sortarea rentabilă a țânțarilor în stadiul de larvă. Potrivit companiei, această metodă unică reduce cheltuielile de producție cu până la 95% în comparație cu standardele anterioare bazate pe statisticile OMS și AIEA. Diptera.ai a încheiat recent un parteneriat cu Fundația Gates pentru combaterea malariei și strânge fonduri pentru a-și aduce soluția în Africa subsahariană, cu speranța de a salva viețile a milioane de copii.

Ce mai vedem la muzeu

O privire în Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România „Dr. Nicolae Cajal”

Max W. Arnold (1897-1946)

Pictorul Max W. Arnold (*Mendel Wechsler Arnold, Max Wexler Arnold*) s-a născut la Iași, în 1897, oraș în care își va începe și educația artistică între anii 1913-1919 la Școala de Belle Arte, pentru ca apoi să plece la Roma, la Institutul Superior de Arte Frumoase, unde va fi student până în 1923. München și Dresda sunt următoarele sale oprii, acolo familiarizându-se cu expresionismul german, căruia nu i-a căzut totuși victimă, la fel cum nici influența altor curente artistice contemporane nu și-a făcut simțită prezența în pictura sa. Se poate spune că, de fapt, ceea ce l-a influențat pe tânărul de 26 de ani au fost numeroasele călătorii în Europa, în Africa și în Orientul Mijlociu. El va călători în Egipt, Palestina, Siria și Iran.

Max Wexler Arnold este un artist care pictează cu lejeritatea și spontaneitatea unui postimpresionist, un iubitor al peisajelor de oriunde a călătorit, de pe cheiurile Senei Parisului, până în Palestina și Egipt. Stilul său îl descrie ca pe un admirator al picturalității lui Matisse, iar ca tematică există o apropiere față de Cézanne și van Gogh, cu naturi statice

și buchete de flori, dovedind interesul pentru finețea cromatică, autonomia tușelor și fluiditatea volumelor, el fiind un remarcabil maestru în tehnica acuarelei. Marele critic George Oprescu îi alcătuiește un mic catalog de expoziție în 1967, ocazie cu care îl descrie pe Arnold după cum urmează: „L-am cunoscut îndeaproape în ultimii ani ai vieții sale, ca pe un om cu o sănătate delicată, care a lăsat cu timpul urme în figură [n.n.: portret]. Arnold a dus o viață fără peripeții, care i-a permis să realizeze o operă ordonată, făcută întotdeauna cu bucurie,

ieșită parcă dintr-un fel de grație a sufletului, recunoscător talentului cu care natura îl hărăzise (...). Era un om de o modestie și de o discreție excepționale și timid în împrejurări obișnuite ale vieții, însușiri care explică în mare parte de ce a pătruns destul de greu în opinia publică. Atunci când mă gândesc la Arnold, fără voie îmi vin în minte marii reprezentanți ai acuarelei, căci acuarela este genul pe care el l-a dus în țara noastră la un grad pe care niciun altul dintre acuareliștii români (...) nu mi se pare a-l fi atins.”

Arnold a fost îndrăgostit de această tehnică, devenind, asemenea lui Mütznner, unul dintre cei mai apreciați acuareliști în istoria artei românești. Lucrea în Franța și mergea adesea pe coasta Bretaniei, la Concarneau și la Douarnenez. Nu e greu de imaginat nici faptul că stilul său pictural a fost influențat și de întâlnirea cu anumite tehnici de pictură provenind din Orientul îndepărtat, tehnici bazate în mare măsură pe spontaneitatea tușei de impresie, așa cum se vede în scenele sale portuare. Aceeași virtuozitate a pensulei o regăsim și în naturile statice, estetic aranjate în atelierul său, atunci când vremea urâtă de afară îl împiedica să

lucreze peisaje.

Lucrea la *Natură statică*, de pe simeza Pinacotecii noastre, de zăluie o masă amplasată în centrul compoziției, pe care sunt așezate obiecte uzuale, familiare artistului și reprezentate în aceeași manieră fugitivă, în culori vii, ce exaltă formele. E ca și cum ai surprinde într-o singură imagine lumina, căldura, liniștea și dragostea de viață pe care Arnold le aprecia atât de mult.

Există expuse și câteva documente care se leagă de viața lui Arnold: o scrisoare a arhitectului Emanuel Arnet către Conrad Vollrath, cu referire la alcătuirea unei documentații despre artist, pentru a fi trimisă la Institutul Național de pe lângă Universitatea Ebraică din Ierusalim, scrisoare datată în octombrie 1946; și, de asemenea, anunțul morții artistului, la doar 49 de ani, apărut în 31 iulie 1946 în *Jurnalul de Duminică*.

Contribuția sa în acest domeniu rămâne una dintre cele mai importante, creativitatea și varietatea peisajelor surprinse, atât urbane, cât și rurale, portuare sau orientale consfințesc numele lui Max Wexler Arnold în ambianța postimpresionismului românesc și european, asigurându-i locul meritoriu în istoria artei secolului al XX-lea.

Carmen Hannah IOVIȚU

Evreii din Irak au lăsat în urmă bunuri în valoare de 34 de miliarde de dolari

Un document elaborat de grupul Dreptate pentru Evreii din Țările Arabe (DEȚA), publicat în martie, referitor la exodul impus evreilor din statele arabe, a arătat că numai evreii din Irak au lăsat în urmă bunuri care astăzi valorează 34 de miliarde de dolari.

Raportul a întocmit o listă de bunuri, instituții și proprietăți părăsite sau

expropriate de la aproximativ 135.000 de evrei care au părăsit Irakul între 1941 și anii 1960, punându-se astfel capăt unei comunități de 2.500 de ani. Documentul este al doilea dintr-o serie de 11, finanțate de DEȚA pentru a documenta istoria, moștenirea și pierderile comunităților evreiești din țările arabe.

Comunitatea din Irak era una dintre cele mai faimoase, cu o istorie care a început la 586 î.e.n. Era și printre cele mai bogate, datorită existenței multor magnați evrei în afaceri, inclusiv familii cu legături în Marea Britanie, India și în alte țări.

„Comunitatea evreiască mare și

impresionantă din Irak a fost persecutată, închisă, expulzată și distrusă. A ignora acest lucru înseamnă să ștergi 2.500 de ani de viață și cultură evreiască. Am realizat acest raport pentru ca evreii din Irak să nu fie uitați, iar contribuțiile lor în această regiune să fie consemnate”, a afirmat Sylvain Abitbol, copreședinte DEȚA.

Plecarea evreilor din Irak a început în 1941, după Farhud, pogromul sângeros împotriva comunității evreilor din Bagdad. Între 1950 și 1951 au emigrat aproximativ 130.000 de evrei în cadrul operațiunii „Ezra și Nehemia”, organizată de Israel, după ce guvernul a permis plecarea lor cu condiția renunțării la cetățenie. Cei care au rămas s-au confruntat cu o oprimare din ce în ce mai mare, care a culminat cu execuții publice în 1969. Până la începutul lui 1970

aproape toți evreii au plecat în refugiu. Potrivit rabinului Elie Abadie, copreședinte al organizației, dintr-o populație de un milion de evrei în 1948, care trăiau în cele 10 state arabe și Iran, au mai rămas astăzi mai puțin de 1%. Subliniind semnificația istorică a comunității evreiești din Irak, Stanley Uman, directorul executiv al DEȚA, a arătat rolul central jucat în iudaism, în decursul secolelor, de evreii din Babilon, care au produs Talmudul babilonian și au format tradiția iudaică ce s-a răspândit în lume. „Dispariția bruscă a acestei culturi este o uriașă pierdere pentru civilizație”, a declarat el. (E.G.)

Un muzeu evreiesc în orașul albanez Vlorë

Un nou muzeu va spune povestea evreilor din Vlorë, al treilea mare oraș albanez, vechi port la Marea Adriatică. Clădirea în care va fi amplasat muzeul evreiesc este o construcție de la sfârșitul secolului al XIX-lea, situată în centrul istoric al orașului, în piața Besa. Orges Feimi, directorul Direcției Regionale a Patrimoniului Cultural, a arătat că lucrările de construcție a muzeului au început în primele zile ale lunii martie, fon-

durile pentru edificiu fiind oferite de organizația Albanian-American Development Foundation. Potrivit aceluiași oficial albanez, acest proiect ambițios a fost conceput de compania Kimmel Eshkolot Architects din Tel Aviv, Israel, iar termenul de execuție este de 20 de luni. Acest muzeu va spune o poveste, veche de secole, a coexistenței dintre albanezi și populația evreiască, dar va deveni și un centru care generează dialog privind toleranța și înțelegerea între popoare.

Primele dovezi despre prezența evreilor în vechiul oraș albanez datează din secolul al XIV-lea, deși se consideră că în regiune au existat

prezențe evreiești încă din Antichitate. Un moment important a fost în secolul al XV-lea, când Imperiul Otoman a cucerit Balcanii, iar sultanul Baiazid al II-lea a încurajat stabilirea evreilor sefarzi refugiați din Spania și Portugalia în teritoriile otomane, inclusiv în Albania.

În următoarele două secole, Vlorë era unul dintre cele mai mari centre evreiești din Balcani. Documentele istorice menționează că în 1520 aproape jumătate din populația orașului era evreiască. În secolul al XVII-lea, un număr mare de evrei a părăsit orașul din cauza unor conflicte și epidemii, însă aici a continuat să existe o mică comunitate. În secolul al XIX-lea, o parte din comunitatea evreiască romanotă din Yoanina, Grecia, a ajuns în orașul albanez. În perioada interbelică, numărul evreilor din oraș era unul redus, dar comunitatea a continuat să fie activă. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Albania a fost un refugiu pentru evreii din întreaga Europă, ca urmare a politicii regelui Zogu I. Populația albaneză, ghidată de principiul de onoare BESA, a protejat evreii de persecuțiile naziste. Spre deosebire de majoritatea țărilor din Europa, Albania avea, după Holocaust, o comunitate evreiască mai numeroasă. Un exemplu elocvent îl constituie cele 75 de titluri de Drepti între Popoare, acordate de Institutul Yad Vashem, pe care le-au primit unii cetățeni albanezi până în anul 2023.

Dan DRUȚĂ

124 de ani de la nașterea lui Rudolf (Rudy) Wetzer

Pe 17 martie 1901 se năștea la Timișoara Rudolf (Rudy) Wetzer (d. 13 aprilie 1993), jucător român de origine evreiască, cel care avea să fie căpitanul naționalei României la primul Campionat Mondial de Fotbal în 1930, desfășurat în Uruguay.

Wetzer a jucat, printre altele, la Chinezul Timișoara (două titluri naționale), Unirea Timișoara și Juventus

București (un titlu național), dar și la Ripensia sau OFK Belgard. În echipa națională a României a jucat de 17 ori, marcând 12 goluri, între 1923 și 1932. În familia Wetzer fotbalul a fost o pasiune constantă, căci cei doi frați mai mici ai lui Rudy, Ștefan și Johann (loan), au fost fotbaliști activi în echipa din perioada interbelică.

În timp ce juca la Unirea Timișoara, Rudy este selecționat în echipa României care a jucat la Jocurile Olimpice din 1924. După Olimpiadă se

transferă la OFK Serbia, alături de un alt jucător român, Dezideriu Laki, devenind astfel primii profesioniști străini care au jucat în Serbia. De asemenea, Rudy Wetzer a fost alături de Iuliu Bodola și printre protagoniștii primei Cupe Balcanice câștigate de România (1929-1931), ambii reușind să marcheze nu mai puțin de 7 goluri în cele 6 meciuri disputate.

Rudy Wetzer a fost căpitanul echipei de fotbal a României la prima Cupa Mondială disputată în Uruguay, în 1930, deși, înainte de mondial, Emerich Vogl era purtătorul banderolei. Decizia de a schimba căpitanul și de a-l readuce pe Wetzer în lot i-a aparținut lui Costel Rădulescu, susținut de Octav Luchide, cei doi ocupându-se de echipa națională în acea perioadă. Gurile rele spun că un rol l-a jucat chiar Regele Carol al II-lea, implicat de altfel intens în participarea României la Mondialul din Uruguay. Oricum ar fi fost, Wetzer a condus naționala din teren, în cele două meciuri disputate în 1930 la Campionatul Mondial: o victorie în primul meci cu Peru, cu 3 la 1, și apoi o înfrângere cu viitoarea campioană, Uruguay (scor 4 la 0).

După retragerea sa, Wetzer a devenit antrenor, activând, din 1934 până în 1952, la echipe precum Ripensia Timișoara, FC Ploiești, UD Reșița sau Dinamo București. În primul său sezon ca antrenor, reușește să câștige titlul cu Ripensia. La finalul anilor 1950, Wetzer e tras pe linie moartă, regimul considerând că se încadra în lumea „burgheză și subversivă” care trebuia combătută. Rudy Wetzer rămâne în istoria fotbalului românesc, amintindu-ne de o perioadă în care, deși antisemitismul

urma să ajungă la paroxism, fotbalul autohton era la fel de cosmopolit precum compoziția etnică a societății românești interbelice.

• **Știrile din actualitate** sunt, de această dată, mai ales din baschet, de unde aflăm că Maccabi Tel Aviv a învins în EuroLigă pe AS Monaco, dar șansele de calificare din faza grupelor sunt cvasinule pentru echipa israelia-

nă care se află pe poziția a 16-a (din 18), după 29 de meciuri disputate. O altă veste mai puțin bună vine din EuroCup, acolo unde Hapoel Ierusalim a fost eliminată de spaniolii de la Gran Canaria în sferturi (89-92). Tot în EuroCup a jucat și Hapoel Tel Aviv care a reușit calificarea în semifinale, învingându-i pe turcii de la Turk Telekom după o partidă acerbă, dar cu puține puncte (67-61). Următorul meci va fi împotriva spaniolilor de la Valencia.

Cristian VECHIU

Imaginea Purimului într-un reportaj al lui Brunea-Fox

În perioada interbelică, lumea cartierului evreiesc a reprezentat o sursă de inspirație pentru numeroși publiciști, scriitori, reporteri și fotoreporteri evrei (Isac Peltz, F. Brunea-Fox, Iosif Berman etc.).

Celebrul reporter F. Brunea-Fox (Filip Brauner, 1898-1977), cel care a marcat istoria presei punând piatra de temelie a reportajului românesc, ne prezintă în articolul său, „Imaginile Purimului”, publicat în revista *Adam* (an 1, nr. 19) la 1 aprilie 1930, o mărturie simplă și profundă, realistă și plină de compasiune despre viața celor aflați la periferie. Nevoia de spectacol, de rememorare a unei victorii cu infinita implicații peste timp se remarcă în pregătirile tradiționale pentru carnavalul de Purim, care au avut loc de-a lungul timpului în cartierul evreiesc din București. Cu ocazia sărbătorii de Purim, cartierul evreiesc din București, mai precis zona reprezentată de Calea Dudești - Văcărești - Nerva Traian, o mahala-ghetou cu mici comercianți, vânzători ambulanti și haine vechi, se transforma peste noapte „în album de carnaval”. Mahalaua de la marginea orașului era dominată de „calicime”, căci, contrar mitului, nu toți evreii erau bogați.

În reportajul său, Brunea-Fox subliniază faptul că, din comerțul obișnuit al negustorilor evrei, în această perioadă nu lipseau obiectele importante pentru carnaval – costumele și măștile:

„Am văzut pe Văcărești ghereta unui negustor de fructe transformată în dugheană de costume. La toate ferestrele rânjeau măști știrbe. Înăuntru, o femeie travestită în evreică octogenară aștepta clienți pentru domino-uri. (...) Mi-am dat seama, zăbovind prin cartier, cât contează, în redusa activitate comercială, o atare festivitate. Strada a devenit peste noapte album de carnaval. Librării, frizerii, maghernițe de mărunțșuri, s'au gătit ca niște cabine de teatru.”

Atmosfera din magazinele și prăvăliile din cartier se transformă în această zi de sărbătoare:

„Din vitrine au dispărut călimăriile prăfuite, calendarele, sticlutele cu Eau de Cologne, ismenele ieftine, testelele cu ace, marfă mizerabilă de ghetto, ce se uzează de nemișcare, decolorându-se paralel cu negustorul. În locul lor privesc afară capete de carton, costume de arlechin, rochii tiroleze, antereie, șalvari, pantaloni, de cowboy, catrințe, uniforme de amiral, fracuri. (...)

Într-o vitrină, așezate cu cea artă a intervalelor ce pune în valoare conturul obiectelor, trei auxiliare pentru cap: un coif de clown, neutru (pe măsura întregii umanități), o tichie de mefisto, ca o flacăra închegată, îmbietoare la violențe, și un joben. Acesta din urmă înclinat nițel pe o rână, ștregărește, sugera un irezistibil optimism. Eram

amuzat. Avea un aer atât de juvenil, încât mi-am spus că-i imposibil să nu te faci fericit o noapte de Purim.”

Brunea-Fox își amintește că, în copilărie, ori de câte ori un vecin era „avertizat că se aruncă la gunoi sdrențe” avea obiceiul să intervină și să spună: „De ce să le dați afară, îs bune pentru Purim!” În lumea de la periferie, el observă „banalitatea măștilor de carnaval, care redau aceleași infirmități, aceleași deformațiuni, acelaș grotesc prost conceput – nas exagerat, ochelari, grimase, chelie – pe cari le întâlnești și în stradă. Masca e un chip artificial ce trebuie să ofere o imagine, stranie, turburătoare, a unei lumi halucinante, să înfățișeze nu un corp plastic, ci un gând, un mit, o viziune, un mister.

(...) Măștile din Văcărești sunt fotografii colorate. La o vitrină am recunoscut, imitați în carton, pe vecinul meu croitorul cu nasul umflat, pe doctorul X de boli secrete, pe venerabilul haham, pe Ludo, pe Ross, pe Sternberg și chiar pe mine.”

Pe Calea Dudești observă copii cu „șalhamunes” (*mișloah manot*) în care se aflau cinci bucăți de humănțăș, căci tradiția de Purim este să dăruiești mici daruri (alimentare) prietenilor și vecinilor: „Pe Dudești am întâlnit numeroși copii cu șalhamunes. E un obicei simpatic, dar monoton. Cum, în ultima analiză, nu faci decât să schimbi cu prietenii aceleași daruri, invariabil ajungi, la un moment dat, să plimbi aceiași cinci umântășan prin tot cartierul. La sfârșit te pomenești cu propriul tău plocon întors de unde a purces, după ce a circulat din casă'n casă.”

Împreună cu prietenul său neprețuit, fotograful Iosif Berman, veșnic în acțiune, mereu pe drumuri oriunde putea descoperi un document omenesc interesant, un peisaj românesc inedit, fiind un neobosit „cronicar al suferințelor celor mulți, persecutații, leproșii, bântuții unor soarte haine sau ai semenului puternic, dar necrutător”, Brunea-Fox a surprins în imagini tema socială cu privire la situația evreilor din România, redând aspecte surprinzătoare ale oamenilor și lucrurilor.

Irina WEINER-SPIRESCU

DIN BUCĂTĂRIA EVREIASCĂ

Kugel sau budincă de broccoli

Budinca sau în idiș kugel este un preparat tradițional așkenaz, foarte răspândit în lumea evreiască. Primele budinci se făceau din rămășițele de pâine, asemănătoare cu budinca de pâine de astăzi, plină de savoare. În urmă cu 800 de ani, comunități evreiești din Germania făceau budinca din tăietei. Cu timpul, această rețetă s-a diversificat: azi se face din cartofi, azimă, fructe și legume. Marele avantaj al budincii este că e ușor de preparat și se poate pregăti dinainte, congela și servi apoi la o masă de Șabat sau la alte sărbători.

Rețeta de față se prepară din broccoli congelat care, ca structură, este mai fraged decât leguma proaspătă.

Ingrediente pentru 6 porții

- 1 kg broccoli congelat, dezghețat și uscat
- 1 ceapă mică tocată
- 1/2 ceașcă făină de azimă
- 5 ouă mari
- 2 linguri ulei de măsline
- 1,5 linguriță sare
- 1/2 linguriță piper proaspăt rășnit

- opțional: 1 linguriță fulgi de chili sau busuioc proaspăt tocat; 1 ardei California roșu feliat sau un cățel de usturoi tocat.

Preparare

Se încălzește cuptorul la 200 de grade.

Se alege o tavă de dimensiuni medii. Tava se tapetează cu hârtie de copt generos unsă cu ulei.

Se mărunțește broccoli; cine vrea o textură mai fină poate să folosească mixerul.

Într-un castron mai mare se amestecă broccoli și ceapa tocată, se adaugă făina de azimă în așa fel încât să acopere compoziția.

Într-un alt castron mai mic se bat ouăle, uleiul, sarea și piperul; acestea se adaugă apoi peste compoziția de broccoli și se amestecă bine.

Se așază totul în tavă și se coace 45 de minute, până când marginile se colorează.

Budinca se scoate din cuptor, se lasă puțin să se răcească și se servește caldă sau la temperatura camerei. (E.G.)

A trecut un an...

A trecut un an de la plecarea dintre noi a partenerei mele, EMILIA HRISTEA, colegă prețuită de cei care au muncit la revista *Realitatea evreiască*, precum și de toți cei care au cunoscut-o și au avut plăcerea de a lucra împreună cu ea la *Message-rul economic*, la *Afacerea* și peste tot. EMILIA HRISTEA, prețuită ca mamă, ca fiică și ca prietenă. Decesul Emiliei ne-a lăsat pe toți cu zilele colorate numai în cenușiu, restul curcubeului luându-l cu ea pe lumea cealaltă. Pot să înțeleg că, în întunericul de dincolo, era nevoie de lumină și de culoare. Și Emilia știa să aducă lumina și culoarea oriunde mergea. Dar noi, cei rămași aici, am rămas în bezna sură și fără nici o lumină, ca într-un tunel care nu se mai termină și la capătul căruia nu se întrevede nici o speranță.

Cel mai bine a exprimat această tristă situație mama Emiliei, cu care vorbeam la telefon într-o dimineață din acest an colorat doar într-un deprimant gri închis, fără nuanțe și puncte de culoare:

– Mamă, îmi spunea mama Emiliei, dacă ne-a luat-o pe ea, de ce ne-a mai lăsat pe noi?!

Chiar așa, de ce?! Orice răspuns ai da, este o platitudine înfiorătoare. Că așa a vrut Dumnezeu? Și de ce a vrut așa, El, iubitorul de oameni? Doar pentru că poate face orice dorește?! Nu, răspunsul nu poate fi atât de simplu. Să dai vina pe Dumnezeu este doar o altă platitudine. Una veche de milenii.

Nu voi încerca să dau un răspuns imposibil de găsit. Dar am să vă rog să vă imaginați o casă în care zâmbetele au luminat ani în șir. O casă în care sărbătorile erau ținute cu veselie și din care nimeni nu pleca trist. Până pe 16 martie 2024. De atunci, în această casă oamenii au fost tristi, căutându-și rostul și neștiind de unde să aprindă lumina. Că nimeni nu vrea o lumină gri și nu are ce face cu ea, pentru simplul fapt că o lumină sură nu luminează.

Chiar așa, dacă ne-a luat-o pe ea, de ce ne-a mai lăsat pe noi singuri și tristi în casa care fusese a bucuriei? Dostoievski a scris *Amintiri din casa morților*. Eu aș fi putut scrie un reportaj din casa veseliei. Dar nu am mai apucat. Lumina s-a închis, a devenit sură, iar veselia s-a pierdut în beznă.

Unde ești, înger al veseliei?

Alx. MARINESCU
(din Casa întunericului)

A decedat cea mai vârstnică supraviețuitoare a Holocaustului

Pe 24 februarie a încetat din viață, în Statele Unite, la vârsta de 113 ani, Rose Giron (născută Rose Raubvogel), cea mai vârstnică supraviețuitoare evreică a Holocaustului.

Rose s-a născut pe 13 ianuarie 1912 în Janów, Austro-Ungaria (astăzi Ivano-Frankove, Ucraina). Familia ei s-a mutat mai târziu la Hamburg. În 1938 s-a căsătorit cu Julius Mannheim și s-a mutat în Breslau, Germania (acum Wrocław, Polonia). Era însărcinată când soțul ei a fost arestat și, împreună cu tatăl lui, un om avut, a fost trimis în lagărul de concentrare Buchenwald. Un an mai târziu, de-acum cu un copil de șase luni, Rose a primit un document scris în chineză de la membrii familiei care au reușit să fugă în Anglia. Era o viză pentru Shanghai, dar exista posibilitatea să fie una falsă.

Socrul său a acceptat să predea naziștilor firma sa de transport maritim plus o sumă de bani în schimbul eliberării din lagăr. Cu această viză, Rose, soțul ei și fetița de 6 luni au plecat în Shanghai, singurul loc care primea evrei. Dar în 1941 orașul a fost ocupat de japonezi și familia a fost obligată să se mute în ghetou unde cei trei nu au reușit să găsească decât o cameră de baie plină de șobolani, unde au locuit șapte ani. Rose își câștiga existența tricotând, abilitate pe care a învățat-o de la bunica ei, iar soțul avea o mică afacere cu taxiuri.

În 1947 cei trei au reușit să emigreze în SUA unde se refugiaseră mama și bunica lui Rose. Mai târziu, ea a divorțat de soțul ei și a reușit să-și creeze o firmă de tricotaje cu mai multe sucursale, fiind foarte apreciată de colegii de breaslă. În 1968 s-a căsătorit cu Jack Giron. Întrebată despre secretul longevității sale, Rose obișnuia să spună: „Copii minunați și multă ciocolată neagră.”

Rose Giron a fost unul dintre cei 245.000 de supraviețuitori evrei în viață ai Holocaustului din 90 de țări și a știut că trebuie să-și împărtășească memoriile. Astfel că a răspuns apelului fundației USC Shoah de a depune mărturie, precum și altor organizații care se ocupau de păstrarea memoriei Holocaustului. (E.G.)

☆ DECESE ☆ COMEMORĂRI ☆

Amintim celor care l-au cunoscut pe **RUDI SCHREIBER** din Brăila că se împlinesc 46 de ani de când ne-am despărțit de el. Fie ca Dumnezeu să-l odihnească în pace împreună cu **ANA**, soția lui, și cu fiul lor, **ALBERT (ABI)**.

Familia

Înhumați în cimitirele CEB în perioada 15 februarie - 15 martie: **BERNTHAL IDA** (Cimitirul Giurgiu-lui).

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna aprilie

Claude Cohen-Tannoudji – fizician, născut la Constantine, Algeria, 1 aprilie 1933, membru în Academia Franceză, 1981. Premiul Nobel pentru Fizică, 1997.

Harold Samuel Kushner – rabin, născut la New York, 3 aprilie 1935. Cărți de prezentare a iudaismului. Premiul Jewish Book Council. Decedat la Canton, Mass., 28 aprilie 2023.

Nachman din Breslov – rabin, născut la Medzybizh, 4 aprilie 1772, stabilit la Breslov (Bratslav) și la Uman, unde a murit în 1810. Mormântul lui este loc de pelerinaj.

Eliyahu Bakshi-Doron – șef-rabin sefard al Israelului, 1993-2003; născut la Ierusalim, 5 aprilie 1941. Adept al dialogului interconfesional. Decedat la Ierusalim, 12 aprilie 2020.

Frida Wattenberg – activistă comunitară, născută la Paris, 7 aprilie 1924. Luptătoare în Rezistența Franceză, distinsă cu Legiunea de Onoare. Decedată la Paris, 3 aprilie 2020.

Edmund Husserl – filozof, născut la Prossnitz, Moravia, 8 aprilie 1859, convertit la luteranism, 1886. Întemeietorul școlii de fenomenologie. Decedat la Freiburg, 1938.

Leo (Calvin) Rosten – scriitor și lexicograf idiş, născut la Lodz, 11 aprilie 1908, imigrat cu familia în SUA, 1911. Printre cărți: *Bucuriile idișului*. Decedat la New York, 1987.

Denis Theodore Goldberg – activist social, născut la Cape Town, 11 aprilie 1933. Luptător împotriva politicii de apartheid. Decedat la Cape Town, 29 aprilie 2020.

Tristan Tzara (Samuel Rosenstock) – poet, născut la Moinești, 16 aprilie 1896, stabilit în Franța. Unul dintre întemeietorii dadaismului. Decedat la Paris, 1963.

Cynthia (Shoshana) Ozick – scriitoare, născută la New York, la 17 aprilie 1928. Povestiri și romane despre viața evreilor din America.

Seymour Stein (Steinbigle) – compozitor și producător de discuri, născut la New York, 18 aprilie 1942. Cofondator Sire Records, 1967. Decedat la Los Angeles, 2 aprilie 2023.

Rita Levi-Montalcini – neurobiolog, născută la Torino, 22 aprilie 1909. Premiul Nobel pentru Medicină, 1986. Senator pe viață în Senatul Italiei, decedată 2012.

Ana Maria Shua – scriitoare, născută la Buenos Aires, 22 aprilie 1951. Regina micropovestirii în limba spaniolă. Romane și povestiri inspirate de folclorul și umorul evreiesc.

Barbra Streisand – actriță și cântăreață, născută la New York, 24 aprilie 1942. Printre cântecele interpretate: *Kol Nidre* și alte melodii ebraice clasice.

Vladimir Volfovici Jirinovski (Edelstein) – om politic, născut la Almaty, 25 aprilie 1946. Și-a recunoscut originea evreiască după ce a văzut mormântul tatălui lui în Israel. Decedat la Moscova, 6 aprilie 2022.

Adolphe (Isaac-Jacob) Crémieux – lider al evreimii franceze, născut la Nîmes, 30 aprilie 1796. Întemeietor al Alianței Israelite Universale, 1860. Decedat la Paris, 1880.

Julius Adler – biochimist, născut în Germania, 30 aprilie 1930, imigrat în SUA, 1938. Premiul William C. Rose, 1996. Membru al National Academy of Sciences, American Academy of Microbiology. Decedat în SUA, 2 aprilie 2024.

Evrei decedați în luna aprilie

Lev Davidovich Landau – fizician, născut la Baku, 1908. Premiul Nobel pentru Fizică, 1962. Decedat la Moscova, 1 aprilie 1968.

Adam Schlesinger – compozitor, textier, cântăreț, născut la New York, 1967. Premiul Emmy pentru muzică și lirică originală, 2019. Decedat la New York, 1 aprilie 2020.

Maksim Yevhenovici Levin – fotoreporter de front, născut la Kiev, 1981. Arestat și ucis de soldați ruși, dispărut 13 martie 2022, corpul găsit la Huta-Mejharska, 1 aprilie 2022.

Moshe Shaul – jurnalist și cercetător al culturii sefarde, născut la Izmir, 1929, imigrat

în Israel, 1949. Editor al *Aki Yerushalayim*, 1979-2016. Vicepreședinte al Autoridad Nacional del Ladino. Membru al Real Academia Espanola. Decedat la Ierusalim, 1 aprilie 2023.

Allen Ginsberg – poet, născut la Newark, New Jersey, 1926. Unele poezii pe teme iudaice. Decedat la New York, 5 aprilie 1997.

Leon Levine – om de afaceri și filantrop, născut la Wadesboro, N.C., 1937. A întemeiat rețeaua Family Dollar Stores, 1959. Decedat la Charlotte, N.C., 5 aprilie 2023.

Isaac Asimov (Isaak Yudovici Ozimov) – scriitor, născut la Petroviki, Rusia, 1920, imigrat în SUA, 1923. Romane science-fiction. Decedat la New York, 6 aprilie 1992.

Mark Steiner – filozof, născut la Bronx, NY, 1942, profesor la Universitatea Ebraică din Ierusalim. Specialist în filozofia științei. Decedat la Ierusalim, 6 aprilie 2020.

Ilarie Voronca (Eduard Marcus) – poet și eseist, născut la Brăila, 1903, stabilit în Franța, 1933. Sinucis la Paris, 8 aprilie 1946.

Edna Solodar – profesoară și politiciană, născută la Ashdot Yaakov, 1930. Premiul Israel, 2024, înmănat familiei puțin după moartea ei. Decedată la Geshet, 9 aprilie 2024.

Primo Levi – scriitor, născut la Torino, 1919, supraviețuitor al lagărului de la Auschwitz. Scrieri despre Holocaust. Sinucis la Torino, 11 aprilie 1987.

Meir Shalev – scriitor, născut la Nahalal, Israel, 1948. Romane, cărți pentru copii, non-fiction. Premiul Brenner, 2006. Decedat la Alonai Abba, 11 aprilie 2023.

Maurice Marc Lévy – fizician, născut la Tlemcen, Algeria, 1922. Comandor al Legiunii de Onoare, Franța, 1993. Decedat la Neuilly-sur-Seine, 13 aprilie 2022.

Richard Horowitz – compozitor, născut la Buffalo, 1949. Muzică de film; numeroase discuri. Premiul Golden Globe, 1991. Decedat la Marrakesh, Maroc, 13 aprilie 2024.

Nina Cassian (Renée Annie Cassian Mățășaru) – poetă, născută la Galați, 1924, exilată în SUA, 1985. A scris și pe teme evreiești. Decedată la New York, 14 aprilie 2014.

Liviu Librescu – inginer, născut la Ploiești, 1930, profesor la Virginia Tech, Blacksburg, SUA, 1985. Ucis în timpul orei de curs de către un criminal, 16 aprilie 2007.

Chaim Herzog – general și om politic, născut la Belfast, 1918, imigrat în Palestina, 1935. Președintele Israelului, 1983-1993. Decedat la Tel Aviv, 17 aprilie 1997.

Radu Lupu – compozitor și pianist, născut la Galați, 1945. Premii internaționale; comandor al Ordinului Imperiului Britanic. Decedat la Lausanne, 17 aprilie 2022.

Benjamin Disraeli (D'Israeli; 1st Earl of Beaconsfield) – scriitor și om politic, născut la Londra, 1804, convertit la anglicanism, 1817. Prim-ministru al Regatului Unit, 1868 și 1874-1880. A păstrat legătura cu iudaismul. Decedat la Londra, 19 aprilie 1881.

Ruth Farchi (Zimmer) – actriță de cinema și televiziune, născută la Viena, 1927, imigrată în Palestina, 1934. Decedată la Zichron Yakov, 19 aprilie 2021.

Gloria Gervitz – poetă, născută la Mexico City, 1943. Unele poeme pe teme iudaice. Premiul de Poezie Pablo Neruda, 2019. Decedată la Mexico City, 19 aprilie 2022.

Yehonatan Geffen – scriitor, poet, dramaturg, jurnalist, născut la Nahalal, Israel, 1947. Premiul prim-ministrului, Israel. Decedat la Beit Yitzhak-Shaar Hefer, 19 aprilie 2023.

Marcel Hermann Iancu (Janco) – pictor și arhitect, născut la București, 1895, imigrat în Palestina, 1941. Premiul Israel, 1957. Decedat la Ein Hod, Israel, 21 aprilie 1984.

Ezer Weizman – general și om politic, născut la Tel Aviv, 1924. Președinte al Statului Israel, 1993-2000. Decedat la Caesarea, Israel, 24 aprilie 2005.

Iosif Iser (Iosif Isidor Rubinsohn) – pictor și grafician, născut la București, 1881. Membru al Academiei Române, 1955. Decedat la București, 25 aprilie 1958.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

Andrew Tate, antisemit și misogin

Revenind din România în Statele Unite, Andrew Tate, influencer de extremă dreaptă, a reimportat brandul lui extrem de misoginism și antisemitism, scrie site-ul Jewish Telegraphic Agency. Publicația arată că lui și fratelui său li s-a interzis să părăsească România, fiind acuzați de trafic de persoane și viol, dar, probabil sub influența noii administrații Trump, oficialitățile române le-au permis să plece. Ei au ajuns în Florida cu un avion particular.

Guvernatorul DeSantos a declarat că nu sunt bineveniți, iar în Marea Britanie nu pot să se ducă deoarece sunt acuzați de evaziune fiscală. Cei doi frați au cetățenie americană și britanică.

În schimb, grupurile republicane din Florida s-au bucurat de prezența lor și milioanele de urmăritori pe online au salutat sosirea lor în SUA. Andrew Tate are peste 10 milioane de urmăritori numai pe X, cărora de ani de zile le transmite mesaje pline de ură față de femei. În ultimii ani postările lui s-au îmbogățit și cu conținut antisemit și antiisraelian.

El a acuzat autoritățile române că fac parte din rețeaua Soros, iar după 7 octombrie 2023, după atacul Hamas, Tate a lansat puternice critici antisemite. Convertit din 2022 la islam, Tate l-a celebrat pe liderul Hamas Yahya Sinwar și a calificat moartea lui ca fiind „eroică”. Întrebat dacă ar condamna Hamas, Tate a răspuns că nu va condamna „spiritul masculin de rezistență”. De asemenea, a pus sub semnul întrebării Holocaustul, afirmând că ar putea fi o minciună. Legat de salutul nazist al lui Elon Musk, el a spus că „ar trebui să aducem înapoi salutul nazist”.

(E.G.)

GÂNDUL SCRIS

Brave new world. Justiția on & off

Justiția este, la bază, un set de norme etice asupra cărora am convenit și pe care le-am impus construind, de-a lungul secolelor, un sistem de legi care să țină cont simultan de drepturile omului, de interesul comun și de interesul individual. Pe scurt, am urmărit ca dreptatea să prevaleze în orice litigiu. Uneori am reușit, alteori, nu. Important e că am transmis fiecărei generații această năzuință de a contribui la evoluția sistemului prin care înfăptuim dreptatea. Asta ar fi – sau cel puțin a fost până de curând – justiția offline, cea din viața reală. De ceva vreme însă, avem de-a face cu o nouă realitate: justiția online. Dacă socotim și cât de mult sunt influențate interacțiunile noastre de comportamentul și trendurile impuse prin rețelele de socializare, situația devine complicată. Cred că putem fi de acord că, online, virtuțile clasice cum ar fi dreptatea, curajul, cumpătarea nu au întotdeauna același înțeles pe care ni l-a lăsat filozofia antică. Așa se face că orice închipuire din mediul online poate coborî în piața publică, printre noi, în chip real. Sunt deja ani de zile de când ne-am format păreri în medii profund viciate, iar asta se vede în lipsa noastră de încredere – unii în alții și împreună în instituții și în capacitatea lor de a face dreptate. În plus, oricine investește suficient într-o campanie de viralizare poate crea o nouă realitate.

Problema este că online e contestată cu putere tocmai ideea de dreptate așa cum am înțeles-o până acum cei mai mulți dintre noi, în viața reală. Iar asta e posibil în lipsa unei reglementări reale, în interes comun. Un

mediu intoxicat de mesaje xenofobe, rasiste, antisemite, instigatoare la ură și profund misogine ale unor descreierați de teapa fraților Tate, un mediu inundat de propagandă KGB-istă, de proliferare a pseudoștiinței și a istoriilor fabricate – un astfel de mediu online nu avea cum să nu producă schimbări profunde în viața reală, în modul în care facem alegeri, în preocupările liderilor politici pe care-i punem să ne conducă. Grație mai ales acestui mediu, trăim în plină epocă post-adevăr.

Altfel nu-mi explic cum președintele SUA, Donald Trump, poate spune cu seninătate că Ucraina a început războiul cu Rusia. Nu i-a păsătorit niciun moment președintelui american că mai eram și noi, ceilalți, pe aici și că am văzut cu ochii noștri cine pe cine a invadat. Să spună președintele SUA, în aceste condiții, că Ucraina e responsabilă de război și că Rusia nu e un stat agresor – este bulversant. Pentru unii, astea ar fi tactici de negociere. Eu cred că sunt doar dovezi de prostie și ticăloșie.

Astfel de declarații care sfidează realitatea și bunul simț sunt posibile și din cauza narațiunilor de pe rețelele sociale care, contorsionând logica și datele factuale, smintesc categorii întregi de oameni pregătiți să justifice aproape orice deviație. Asta e posibil pentru că, practic, conținutul de pe rețele nu mai este moderat, iar reglementările în domeniu, și așa firave, au o eficiență care bate spre zero. Spiritul critic este inhibat de explicații în imagini de 15 secunde, capacitatea noastră de a coagula o masă critică în jurul valorilor pe care ne-am clădit societățile până acum este amortizată. Între timp, absolut toate măsurătorile făcute în Europa și în SUA arată că mesaje instigatoare la ură de pe rețelele de socializare au crescut alarmant.

Trăim într-un joc în care cei mai

prolifici dintre influenceri nu mai au doar urmăritori online, ci adepți, în viața reală. Adevărul nu mai contează dacă se adună destui care să susțină contrariul în *Minunata lume nouă*.

Sunt dintre cei care pledează pentru o reglementare serioasă a rețelelor de socializare. Ele nu pot ține locul mediilor clasice de informare, câtă vreme nu respectă reguli similare. Asta înseamnă în primul rând eliminarea informațiilor false, a conspirațiilor și mesajelor xenofobe, rasiste, homofobe, antisemite și instigatoare la ură. Veți spune că este imposibil să faci asta, având în vedere volumul de conținut online care trebuie moderat. Nu e imposibil, e doar foarte costisitor. Dar asta nu ne privește nici pe noi, cetățenii, nici statele noastre. Din foarte multele miliarde de dolari pe care le produc rețelele de socializare pe baza dependenței noastre, trebuie doar să cheltuie mult mai mult pentru a se transforma în medii care respectă demnitatea umană. Dacă platforma X, spre exemplu, va avea nevoie de un om la fiecare 1.000 de conturi pentru a aplica un set de reguli minime în România, să zicem, foarte bine: să angajeze 1.500 de oameni pentru cele aproximativ 1,5 milioane de conturi. Regulele de verificare a conținutului ar putea fi, în linii mari, cele testate deja de platformele de fact-checking. Dacă rețeaua nu își permite, înseamnă că nu trebuie să existe în această formă. Dacă va reuși să elimine conținutul agreeat ca a fi ilegal, într-un termen rezonabil, prin orice alte mijloace tehnice, foarte bine, mergem înainte împreună spre noi culmi ale civilizației.

Poate că nu am dreptate, poate că sunt elemente pe care nu le iau în calcul; dar, cum ar spune tranzacționistul Trump, hai să începem negocierea de aici. Nu ai bani să respecti regulile, dispari. Dar știm că ai.

George GÎLEA

REALITATEA CĂRȚII

O istorie de două ori fabuloasă

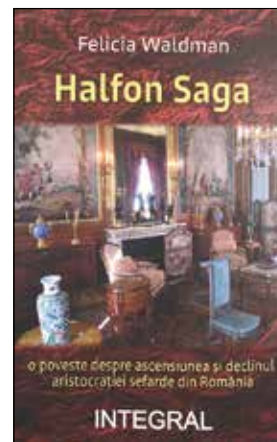
Este vorba de istoria familiei sefarde Halfon, reconstituită de Felicia Waldman în cartea intitulată *Halfon Saga**

Originară din Adrianopole și stabilită la București în prima parte a secolului al XIX-lea, familia Halfon a edificat un adevărat imperiu financiar, având ramificații în întreaga Europă, în special la Viena și Paris. Un imperiu dublat de o amplă rețea caritabilă și culturală, aducând împreună o contribuție importantă la dezvoltarea societății românești și la modernizarea țării.

Reconstituirea unei istorii atât de complexe nu e nicidecum la îndemâna oricui. În primul rând, deoarece este o poveste veche și un capitol ocultat din istoria României moderne, și anume contribuția evreilor, în general, și a celor sefarzi, în particular. Intersectând arhive otomane și românești (nu în-

totdeauna puse în ordine), austriece și franceze, cercetarea Felicie Waldman a presupus o muncă uriașă de adunare a informației și de reconstituire a unei imagini de ansamblu, pornind de la niște piese de puzzle, dar fără un model prealabil. Căci evreii sefarzi, practic, au dispărut din România de azi, iar studiile istorice pe tema contribuției lor la viața evreiască din România și la istoria țării nu au putut începe cu adevărat decât după 1989. Investigația este îngreunată și de complicațiile vieții de familie a Halfonilor: o familie numeroasă, dar în care nașterile și decesele neașteptate se succedă fără întrerupere timp de mai bine de un secol. În plus, o familie al cărei destin a fost întrețesut cu aproape toate marile familii evreiești din România și din Europa, de la Manoach și Elias la Alfassa, de Camondo, Alatini, ba chiar și Rothschild.

Nici nu știi care dintre cele două istorii este cea mai pasionantă: cea reală, a unei familii cu contribuții esențiale, timp de mai multe generații, la viața economică, socială, culturală și educațională a României, sau „saga” pe care o construiește, sub forma unui roman de familie, cu un talent deopotrivă al

investigației minuțioase și al narațiunii istorice, Felicia Waldman? Cert este că *Halfon Saga* se citește cu sufletul la gură, ca un roman istoric și intelectual. Eminentă profesoară de Studii Ebraice la Universitatea din București, autoarea împletește virtuțile muncii în arhivă cu străbătarea pas cu pas a unei bibliografii imense și aventura deducției istorice cu investigația personală, inclusiv de geografie urbană. Cartea ei unește în chip fericit istoria evenimentială cu cea a mentalităților și istoria vieții cotidiene cu cea intelectuală. Ascensiunea, strălucirea și declinul aristocrației sefarde din țara noastră sunt înfățișate în rama largă a istoriei naționale și europene și, desigur, în conexiune cu istoria universală a poporului evreu.

Carte unică și model în cercetarea istorică românească actuală, *Halfon Saga* este, în egală măsură, și o reverență pe care autoarea o face în amintirea generozității unor mari susținători ai performanței academice.

Răzvan VONCU

*Felicia Waldman, *Halfon Saga. O poveste despre ascensiunea și declinul aristocrației sefarde din România*; Editura Integral, București, 2024.

REALITATEA EVREIASCĂ

REDACȚIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POȘTAL 023986
Tel. / fax: 021-322.75.60
www.jewishfed.ro
realitateaevreiasca@gmail.com

Serie nouă a
REVISTEI CULTURII MOZAIK
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA

Redactori:

dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ
dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
dr. Cristian VECHIU
Ileana BUCULEI

Foto: Sandu CĂLȚIA

Secretar de redacție:
Georgiana DUMITRU

DTP: Gabriel IONESCU

Tiparul executat de

Tipografia TIPOART
IDEA STUDIO, București
Tel.: 0723.531.624

Relații, administrator:

Mihail TUNSOIU
tel. 021-314.96.90

distributie@gmail.com

Prețul unui abonament pe un an este de 40 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreiești din localitatea respectivă. ABO-NAȚII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON! Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9-11, cod poștal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achita și prin mandate poștale, la oficiile poștale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI 0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 50 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 100 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 45 de dolari USA.

ISSN 1223-7736

